MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

KARSAI ELEK—PAMLÉNYI ERVIN

A FEHÉR TERROR

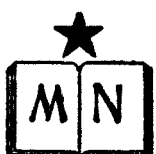

MŰVELT NÉP KÖNYVKIADÓ
1951

Az I., II. és IV. fejezet
KARSAI ELEK,
a III. fejezet
PAMLÉNYI ERVIN
munkája

Címlapot tervezte:
VÉGH GUSZTÁV

Felelős kiadó: Lukács Ernőné
Felelős szerkesztő: Márkus László
Műszaki felelős: Flórián László
1-516619. Athenaeum. (F. v.: Soproni B.)

I.

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG HÁTBATÁMADÁSA

1919. március utolsó napjaiban a békekonferencia tanácskozásait Párizsban váratlan hír zavarta meg: a magyar proletariátus követte az orosz példát, Magyarországon kikiáltották a Tanácsköztársaságot. A nyugati imperialista hatalmak éppen fegyveres intervenciót terveztek a Szovjetunió ellen és ezért az intervenciós hadseregek hátában igen veszedelmes fenyegetést jelentett a magyar Tanácsköztársaság. Az imperialisták számára egyszeriben igen nagyfontosságúvá vált Magyarország. A békekonferencia részvevői valamennyien egyetértettek abban, hogy nem lehet tűrni Európa kellős közepén egy tanácsköztársaságot. Az imperialisták saját országaikban sem érezték biztosnak lábuk alatt a talajt, mert az első világháború mérhetetlen szenvedései és áldozatai után saját néptömegeik is forradalmi hangulatban voltak. Az európai burzsoáziának minden erejét meg kellett feszíteni, hogy az egyre erőteljesebbé váló mozgalmakon úrrá tudjon lenni. Nyugat-Európa elnyomott népei számára a magyar Tanácsköztársaság kikiáltása azt jelentette, hogy a szovjet rendszert meg lehet valósítani Európa más országaiban is, hiszen úgy mint az orosz nép, a magyar nép is le tudta rázni az elnyomók, a kizsákmányolók igáját. Érthető, hogy az imperialisták a magyar tanácshatalom megszületésének első percétől kezdve mindent elkövettek annak megdöntésére, minden eszközt felhasználtak arra, hogy a földesurakat, a nagytőkéseket újra visszaültessék, akár szuronyok erejével is, a magyar nép nyakára.

A párizsi békekonferencia Négyek Tanácsa, melyben az amerikai, angol, francia és olasz imperialisták foglaltak helyet,

kezdettől fogva a nemzetközi ellenforradalom és a szovjetellenes intervenció vezérkarának szerepét töltötte be. Wilson, az USA elnöke, személyesen irányította a tanácskozásokat, melyeknek legfontosabb feladatát abban látta, hogy az Októberi Forradalom példájára fellángoló forradalmi mozgalmak előretörését minden erővel megakadályozza, hogy elszigetelje a diadalmas orosz proletariátust. 1919. március 21-től az amerikai, az angol, a francia és az olasz diplomaták és hadvezérek egész légiója fáradozott azon, hogy Magyarországon »újra a régi legyen az úr«. Elsősorban a cseh és román burzsoáziát állították csatasorba. Az idegen fegyverek mellett az imperialisták készséges és megbízható szövetségesekre találtak az országból elmenekült arisztokratákban, bankárokban — és az országban maradt, a nép hatalmával szembenálló ellenséges elemekben. Egyetlen pillanatig sem csináltak titkot abból, hogy a magyar Tanácsköztársaság megdöntésében komoly szerepet kívánnak juttatni a jobboldali szociáldemokratáknak. Ezért érthető, hogy Garami Ernőt, a magyar szociáldemokraták egyik legsötétebb multtal rendelkező vezetőjét, aki március 21-e után elhagyta az országot, Svájcban és egyebütt, ahol csak megfordult, a nyugati hatalmak képviselői nagy megértéssel fogadták, terveit támogatták.

A páratlanul rövid idő alatt megszervezett magyar Vörös Hadsereg május 20-a után támadásba lendült és lendületes rohammal megszakította a cseh és román burzsoázia haderejének összeköttetését és egymás után foglalta el Miskolcot, Kassát, Eperjest. Amint az antant katonai missziójának egyik tagja megállapította, a magyar Vörös Hadsereg támadása úgy hatolt be a cseh hadsereg vonalaiba, »mint kés a vajba«.

A rohamra induló csapatokat Lenin üzenete lelkesítette: »Ti háborút viseltek, egyedül jogos, igazságos, igazán forradalmi háborút, az elnyomottak háborúját az elnyomók ellen, a dolgozók háborúját a kizsákmányolók ellen, háborút a szocializmus győzelméért. Mindaz, ami a munkásosztályban becsületes, az egész világon a ti pártotokon áll.«

És valóban: hiába próbálta a nemzetközi reakció a Magyarországgal szomszédos országok munkásságát soviniszta demagógiával a magyar proletariátus ellen uszítani, a Tanácsok első országos gyűlésén, 1919. június 13-án megjelentek a

román, a szlovák, a cseh proletariátus küldöttei és felszólalásaikban nyíltan elítélték »az internacionális kapitalizmusnak ezt az aljas manőverét«. (A cseh delegátus beszédéből.) A szlovák küldött hangsúlyozta: »a szlovák proletariátus sohasem volt ellensége a magyar munkásságnak, hanem mindig együtt akart vele dolgozni.« A román munkásság küldöttje pedig arról beszélt, hogy a román katonák nem akarnak harcolni magyar proletártestvéreik ellen és elmondotta azt is, hogy a román munkásság tüntetésekkel, sztrájkkal tiltakozik az imperialista háború ellen, mert tudják, hogy ez a háború nem az ő háborújuk, ez a háború a bojár földesurak, gyárosok érdekeiért folyik.

Az, hogy a román, cseh és szlovák proletariátus együttérzése a magyar Tanácsköztársaság hősi harcával nem eredményezett nagyobb sikereket, sőt a cseh és a román burzsoázia mozgósíthatta hadseregét a magyar dolgozók ellen, abban leli magyarázatát, hogy 1919-ben ezekben az országokban még nem volt a dolgozóknak Pártjuk, még nem alakult meg Romániában és Csehszlovákiában a Kommunista Párt. Mégis a román, cseh és szlovák proletárok szolidaritása megerősítette a magyar proletariátus harci lendületét és még nagyobb hősiességre és áldozatvállalásra ösztönözte.

Az imperialisták kénytelenek voltak egyre nagyobb erőket harcba vetni a magyar Tanácsköztársaság ellen. Főtörekvésük arra irányult, hogy megszervezzék, nagyszabású támadó hadjáratra előkészítsék a szétzilált cseh és román hadseregeket. Természetesen ezzel egyidőben gondoskodtak arról is, hogy magyar ellenforradalmárok az országon belül és kívül minden segítséget megkapjanak. Belgrádban nagy szívélyességgel és előzékenységgel fogadták Teleki Pál grófot, Horthy Miklós tengernagyot és a többieket, akik készségesen vállalkoztak arra, hogy háborúba induljanak a magyar nép ellen. Bécsben gróf Bethlen István, őrgróf Pallavicini, báró Ullmann tárgyalt az antant-missziókkal. A párizsi béketanácsot egyrészt Bethlen gróf, másrészt Garami Ernő sürgette, hogy Európa »békéje« érdekében az antant-hatalmak minél előbb semmisítsék meg a magyar Tanácsköztársaságot. Aradon és Szegeden a franciák védelme alatt szintén szervezkedtek a grófok, papok és nagytőkések.

A Tanácsköztársaságon belül sem voltak tétlenek az ellenforradalmi erők. A harc legválságosabb szakaszában, amikor a proletariátusnak minden erejét össze kellett szednie az ellenség visszaverésére, az ország megvédésére, Kunfi Zsigmond, a szociáldemokraták egyik legnagyobb tekintélyű vezetője azt követelte, hogy a tanácskormány mondjon le. Úton-útfélen mindenütt igyekeztek aláásni a tanácskormány tekintélyét, minden törekvésük oda irányult, hogy megbontsák a magyar munkásság egységét. Nem nyíltan támadtak, hanem igyekeztek megszerezni a proletárdiktatúra legfontosabb pozícióit: részt vettek a tanácskormányban, a Vörös Hadsereg vezetésében. Böhm Vilmos, aki a Vörös Hadsereg főparancsnoka lett, már április elején azon »fáradozott«, hogy fegyveres erővel semmisítse meg a kommunistákat és egy tiszta szociáldemokrata kormány vegye át a hatalmat. Budapest katonai parancsnoka egy másik szociáldemokrata: Haubrich József hadügyi népbiztos lett és azzal kezdte működését, hogy a 9. vasas hadosztály parancsnokává Hönig Vilmost, egy régi vezérkari tisztet nevezett ki. Haubrich Hönig alárendeltje volt az első világháborúban. Volt parancsnokát nagy tisztelettel fogadta, elgondolásait mindenben magáévá tette.

Mikor pl. április első napjaiban Hönig előterjesztette Haubrichnak egy különleges hadosztály felállításának tervét, mely hadosztályt az ellenforradalomra hajlamos tisztekből és izgága, elégedetlenkedő, söpredék elemekből akart összeállítani, Haubrich fedezte hadosztályparancsnokát tervének megvalósításában. Amikor pedig a parancsnokság politikai tisztjének bejelentésére kérdőre kellett vonnia Höniget ellenforradalmi magatartása miatt és Hönig kijelentette, hogy nem kommunista és nem is lesz az soha, Haubrich nem távolította el, hanem a politikai tiszt ellen indított eljárást! Haubrich azt is megmondta Hönignek, hogy az ő szemében nem vétség az, hogy valaki nem kommunista, hiszen ő sem az . . . Ezek után semmi csodálkozni való sincs azon, ha az ellenforradalmárok katonai szervezkedése Hönigre és rajta keresztül Haubrichra épített. Perényi Zsigmond báró és a többi ellenforradalmárok nyugodtan mertek Haubrichra támaszkodni, hiszen Haubrich számtalan ténykedésével bebizonyította, hogy jó-

indulattal nézi, tűri, sőt segíti a Tanácsköztársaság elleni szervezkedést.

A tanácsok első országos gyűlésén az ellenforradalmár jobboldali szocialisták Kunfi vezetésével támadásra indultak. Azt igyekeztek bizonyítani, hogy a magyar proletariátus egyedül, külső segítség nélkül nem állhatja a harcot, le kell tenni a fegyvert. Szamuelly Tibor, a magyar Tanácsköztársaság egyik legkiemelkedőbb alakja, június 19-én, ugyanazon az ülésen, ahol Kunfi defetista, megalkuvó nézeteit fejtegette, élesen szembeszállt az árulókkal és azt mondotta: »Nem akarom bővebben fejtegetni, hogy mit és miért köszönhetünk mi az oroszországi tanácsköztársaságnak, nem akarom bővebben fejtegetni, hogy mily kötelességeink vannak az oroszországi proletariátussal szemben. De az az egy kétségtelen, hogy nékünk a harcot feladni, a harcot beszüntetni addig nem lehet, amíg az oroszországi proletariátus veszélyben van«.

Amikor Kunfi nyiltan azt követelte, hogy a proletariátus diktatúrája »öltsön enyhébb formát«, azaz tűrje el az ellenforradalmárok szervezkedését, engedje meg a Tanácsköztársaság ellen uszító újságok, könyvek megjelenését, akkor Rákosi Mátyás, Salgótarján bátor védője, a Tanácsköztársaság hős népbiztosa, leplezte le Kunfi áruló magatartását.

A tanácskozás szünetében Kunfi Haubrichhal tárgyalt, Haubrich közölte vele, hogy »rendben mennek a dolgok«. Ekkor már kialakult a Tanácsköztársaság ellen az ellenforradalmárok egységfrontja a grófoktól, tőkésektől, katonatisztektől, a magas klérustól — a jobboldali szociáldemokratákig és ez az egységfront a magyar vörös csapatok harctéri sikereinek hatása alatt egyre erősebbé kovácsolódott össze. Az ellenforradalom katonai vonalát vezető katonatisztek jól tudták azt, hogy a Tanácsköztársaság megdöntésére, belső ellenforradalom szervezésére egyedül gyengék. Ezért szövetségest kerestek, hogy annak segítségével megtéveszthessék és maguk mellé állíthassák a munkásságot. Az ellenforradalmárok ezt a szövetségest a jobboldali szociáldemokratákban találták meg. Ugyanakkor azonban Kunfiék is tisztában voltak azzal, hogy aljas terveik megvalósítására szövetségeseket csak a proletariátussal szemben álló ellenséges elemek közt találhatnak, de semmiképpen sem számíthatnak a proletáriátusra.

Június elején két katonatiszt felkereste Vanczák Jánost és Miákits Ferencet, a jobboldali szociáldemokraták két vezetőjét, hogy tárgyaljanak velük a tanácskormány elleni közös akció lehetőségéről. Vanczák és Miákits ismerték a munkásság hangulatát, látták, hogy mily hősiesen és lelkesedéssel harcolnak a magyar proletárok a Tanácsköztársaság védelmében, és ezért azt tanácsolták a puccsra készülő katonatiszti klikknek, hogy várjanak még, ne hamarkodják el a dolgot. Vanczák és Miákits a tiszteknek kijelentette: »Mi úgy látjuk, hogy a helyzet még nem elég érett, a munkások nem hajlanak az ellenforradalomra.«

A katonatiszti klikk június 24-én megkísérelte, hogy Budapesten fegyverrel magához ragadja a hatalmat. Az ellenforradalmárok jó előre összeállították kormánylistájukat. Ez a *kormánylista* így festett: *Bethlen István gróf, Garami Ernő, Teleki Pál gróf, Peidl Gyula, Peyer Károly* és a szegedi kormány néhány tagja. Katonai diktátornak *Haubrich Józsefet* jelölték.

Mikor a június 24-i ellenforradalmi puccsot a budapesti proletariátus szinte órák alatt elsöpörte, felszámolta, Haubrich mindent megtett az elfogott ellenforradalmárok megmentésére. Egy Lajtos nevű ellenforradalmár tiszt később meghálálta Haubrich jóindulatát és a bíróság előtt tett vallomásában következőket mondotta: »Haubrich becsületes keresztény embernek mutatkozott, mert dacára annak, hogy bizton tudta, hogy nekem szerepem volt az ellenforradalomban, mégsem jelentett fel. Haubrichnak nemcsak ezért, hanem kiszabadításomért, szökésem elősegítéséért, továbbá a polgárság és tiszttársaim érdekében tett lépéseiért mindenkor hálás fogok lenni. Őt nem szabad a többi népbiztosokkal egy sorba helyezni.«

A szociáldemokrata párt vezetősége 1920 decemberében, amikor a tanácskormány népbiztosait a bíróság halálra ítélte, hosszú és terjedelmes beadványban igyekezett menteni a szociáldemokrata népbiztosokat, közben szégyenkezés nélkül felsorolta érdemeiket. Ebben a beadványban szó szerint a következőket írják: »A bolsevizmus elleni harcot komolyan, becsületesen és őszintén küzdötte végig pártunk és szakszerveze-

teink vezetősége. A halálra ítélt népbiztosok közül Haubrichnak oroszlánrésze volt ebben a harcban...«

Jellemző a magyar szociáldemokrata párt vezetőségére, hogy a Tanácsköztársaság elleni aknamunkát, a magyar dolgozó nép leigázására való szövetkezést »komoly, becsületes« küzdelemnek merte mondani!

Míg Kunfi és társai szövetkezvén Perényi Zsigmond báróval és más ellenforradalmárokkal, belülről igyekeztek bomlasztani harcoló népünk egységét, addig május 5-én Károlyi Gyula gróf Aradon »megalakította« kormányát — ahogyan kiáltványában is elismerte — »idegen megszálló csapatok védelme alatt...« Mind Károlyi Gyula kormánya, mind az utána következő Ábrahám-kormány — melyet különben »operett«-kormánynak neveztek, hasztalanul próbálkozott a munkásság és parasztság megnyerésével.

Ezalatt Horthy Miklós tengernagy, a kormány hadügyminisztere hozzákezdett a »nemzeti hadsereg« szervezéséhez. De már az elején is sok baj volt ezzel a hadsereggel. Ebben a hadseregben több volt a tiszt, mint a közlegény — ez természetes, hiszen a munkások és a parasztok nem voltak hajlandók proletártestvéreik ellen, az ezer és tízezerholdasokért, a bankárokért, a gyárosokért harcolni. Hiába árasztották el felhívásaikkal, »szózataikkal« a várost, a falut — a magyar dolgozó nép útálattal fordult el tőlük. Így pl. az »Antibolsevista komité« szegedi végrehajtó bizottsága május 17-én felhívással fordult a magyar néphez. »Célunk az, hogy biztosítsuk a közrendet és köznyugalmat, a haza minden lakójának, polgárának és munkásának a békességét,... hogy megindítsuk a termelő munkát, a műhelyekben ismét halljuk a termelő munka hymnuszát, a szántóvető szorgos munkájában a pacsirtával együtt dicsérje az Egek Urát...« — és így tovább, kifogyhatatlanok az ígéretekben, cserébe pedig csak egyet kérnek: megszüntetni »a mesterségesen szított gyűlöletet a munkások és munkaadó, a polgári osztály és a munkás osztály között«. (Kunfi ugyanabban az időben állandóan azért agitált, hogy fel kell függeszteni az osztályharcot!...) És ha akadtak egyesek, akik a szép szavaktól talán megszédültek — elég volt egy pillanatást vetni a felhívást aláírók névsorára, rögtön előtűnt a valódi szándék.

Íme a végrehajtó bizottság névsora: »Dr. Kelemen Béla *ny. főispán*, Back Bernát *gőzmalomtulajdonos*, Bárdos Béla *tb. városi főjegyző*, Bernátsky Kornél *tábornok*, dr. Biedl Samu *fakereskedő*, Gyárgyán Imre *borkereskedő*, Gombos Imre *gazdálkodó*, Harsányi Elemér *főállamügyészhelyettes*, dr. Koszó István *ügyvéd*, Nyáry György *vendéglős*, Pálfy Dániel *vasgyáros*, Zadravecz István *ferencrendi házfőnök*...« Főispán, vasgyáros, nagykereskedő, kulák, rendfőnök békés egyetértésben összefogtak vagyonuk, kiváltságaik megvédésére.

Az országból elmenekült arisztokraták, bankárok Bécsben szervezkedtek. Gróf Andrássy Gyula, gróf Bethlen István, Gratz Gusztáv, Héderváry Lehel, őrgróf Pallavicini György, gróf Zichy János, gróf Sigray Antal, Szmrecsányi György, gróf Teleki Pál, gróf Zichy Aladár és a többiek 1919-ben ugyanazt tették, mint 1849-ben arisztokrata elődeik: idegen hatalmak segítségét igyekeztek megszerezni, hogy vérbe fojthassák a magyar nép szabadságát. Mennyire féltek a néptömegek hangulatától, jellemző, hogy az első időkben elhagyták nemesi rangjuk megjelölését, senki közülük nem merte használni grófi, őrgrófi, bárói címét — igyekeztek »demokratikus« álarcot magukra ölteni.

Hogy a nép megtévesztésére való törekvés mennyire tudatos politikai programm volt az ellenforradalmárok között, arra bizonyíték Horthy egyik titkos feljegyzése, amelyben a szegedi ellenforradalmi kormányról azt írja, hogy *a kormány összeállításának és politikai megnyilatkozásainak olyanoknak kell lenniök, hogy a dolgozó nép azt higgye, hogy a kormány a nép széles rétegeire támaszkodik*, tehát nem csupán a polgárságra és parasztokra, hanem a munkásságra is. Horthy szerint károsak és feleslegesek tehát most az összes politikai viták a kormány programmja felett. Zsidóellenes vagy zsidóbarát, királyság vagy köztársaság, tiszta polgári vagy tiszta szocialista legyen-e a kormány — arról most nem szabad vitatkozni, »...*a kormányon belőli teljes összhang által azt a benyomást kell kelteni, hogy a mostani kormány tényleg a rend képviselője... és egyelőre más célt nem ismer.*«

Míg kiáltványaikban, felhívásaikban Magyarország függetlenségéről beszéltek, bizalmas irataikban nyugodtan rögzí-

tették a valóságos helyzetet. Horthy az előbb említett feljegyzésben minden szégyenkezés nélkül ír azokról az alkudozásokról, amelyekben az alku tárgya Magyarország függetlensége volt. Szó szerint ez olvasható az előbb idézett írásában: »A franciákat nem szabadna kétségben hagyni afelől, hogy az, *ki nekünk most segédkezik a rendet Magyarországon helyreállítani és bennünket tevékenyen támogat, az a jövőben az ország rokonszenvére és hálájára számíthat.*« Ez legalább világos beszéd: ha a franciák segítenek vérbe fojtani a magyar Tanácsköztársaságot, ha Horthyékat hatalomra juttatják, cserébe megkapnak mindent, amit kérnek. Erről persze csak egymás között beszéltek, a népet ámítani igyekeztek és szívesen vették volna, ha sikerül a megtévesztett munkásokból és parasztokból olyan hadsereget toborozni, amelyik hajlandó értük harcolni. Egyesek ugyanis úgy vélekedtek, hogy ha a magyar ellenforradalmi csapatokkal sikerül megdönteni a Tanácsköztársaságot, az ország kirablásánál a zsákmányból kevesebbet kell az imperialistáknak adni — és több marad nekik...

Miközben a Tanácsköztársaság hős katonái a cseh és román burzsoázia rablóhadai ellen védték a hazát, a grófok, tisztek Szegeden élték világukat. Kelemen Béla, az ellenforradalmi szervezkedések egyik krónikása, könyvében élénk színekkel festi meg a szegedi »szép« napokat: »Szeged korzója sohasem volt olyan élénk. Egyrészt a megszálló színes csapatok tisztjei, a színes legénység, másrészt a mi derék, napbarnított, szittyaképű vitézeink, tarka forgataggá varázsolták a Tisza partját. Délután bridzsezés volt mindenütt. *Soha annyit nem fognak Szegeden bridzsezni, mint akkortájt.* Ha gyanútlan vendég, mit sem sejtve, belépett a „Kas"-szálló kávéházába, tényleg megijedhetett a rengeteg bridzs-asztaltól. A kávéházban, a hallban, a „regatta" terraszán, egyes hotelszobák hűs mélyén, mindenütt csak a bridzs járta...«

Ehhez a költséges semmittevéshez persze pénz kellett. Honnan lehet pénzt szerezni? A legegyszerűbben rablás útján. Bécsi csoportjuk május elsején betört a bécsi magyar követségre és elrabolta a követség pénzét. Hogy pontosan mennyit vittek el, azt nem lehet megállapítani, mert a pénz megolvasásakor felvett jegyzőkönyv elveszett... Nem hiteles adatok szerint, pusztán a rablásban részt vettek vallomásai alapján a

parlamenti bizottság 135 millió magyar korona, 98.000 svájci és 333.000 francia frank összegről tett jelentést később, 1920-ban a nemzetgyűlésnek. Ebből az összegből a bécsi rendőrségnek Bethlen grófék visszaküldtek 70 milliót, a hátramaradó 65 millióról pedig sohasem tudtak elszámolni. Maga Gratz Gusztáv, aki később a Horthy-fasizmus bécsi követe, majd külügyminisztere lett és aki jól ismerte a bécsi ellenforradalmi csoportok tevékenységét, meglepő nyíltsággal ír a Szmrecsányi-csoport néhány tagjának költekező életmódjáról, amelyet a pénzrablás után folytattak. Gratz szerint ez az életmód »kedvezőtlen hatást tett és mindenféle kellemetlen megjegyzésre adott okot... Állandóan autón jártak, nemcsak Bécsben, de egész Ausztriában a legelőkelőbb éttermekben és mulatóhelyeken voltak találhatók.«

A »bankgassei milliók« ügyét különböző bizottságok vizsgálták. Az első bizottság még 1919 novemberében kezdett munkához, de 1926 februárjában az ügyet még mindig nem zárták le. A magyar királyi legfőbb állami számvevőszék elnöke ekkor — 1926. február 11-én — azt írja Bethlen István grófnak, a miniszterelnöknek, hogy már négy év óta hiába sürgeti az elszámolást, Bethlen még mindig nem küldötte el neki. Ha a miniszterelnök 1926. február 20-ig (!) nem közli vele a hiányzó tételekről való elszámolást, akkor kénytelen lenne jelentésben megjegyezni, hogy ezekről a tételekről a miniszterelnök válaszának hiánya miatt nem tud elszámolni. Milyen súlyos lehetett az ügy, ha az állami számvevőszék elnöke ilyen levelet írt a miniszterelnöknek...

A parlamenti bizottságok mindent elkövettek, hogy az elszámolásokat rendben lévőnek találják. Ezért pontosan meghatározták a bizottságok hatáskörét és rögtön az elején megegyeztek abban, hogy csak azt fogják vizsgálni, hogy az elszámolásokban szereplő összegeket kifizették-e, de azt már nem fogják kutatni, hogy a pénzt arra fordították, amire kérték. De hát még így is megakadt a bizottság tudománya nem egy ízben. Rendkívül kínos volt egy 13.5 milliós tétel, amelyről Szmrecsányi azt vallotta, hogy ezt egy B. nevű angol újságíró foglalta le magának »közvetítési díj« címén. Ezt az újságírót a bécsi ellenforradalmároknak Clark angol diplomata ajánlotta, mint feltétlenül megbízható embert. Bethlenéknek

pénzre volt szükségük és a kölcsön megszerzésére vállalkozott ez a B. nevű angol újságíró 10 százalék provízió fejében. A rablás után az újságíró lakására vitték a zsákmányt és minthogy az angol birtokon belül volt, egyszerűen levont az összegből 13.5 milliót... (Ugyanez a Clark, aki ezt a honfitársát olyan megbízhatónak tartotta, később a magyar ellenforradalmi rendszer konszolidálása terén végzett »komoly« munkát...)

A bizottság kénytelen volt szemet húnyni olyan apróságok felett, hogy egyes nyugtákat kisebb összegről nagyobbra javítottak ki és ott, ahol nem voltak nyugták, megelégedtek egyszerűen azzal, ha a pénzkezelők egymást igazolták. Az egész vizsgálatra legjobban az a módszer vet fényt, ahogyan az egyik homályos tételt, melynek összege 8,400.000 korona volt, elszámolták. Ezt az összeget »árfolyamveszteség« címén állították be, azzal az indokolással, hogy amikor a magyar koronát átváltották osztrák koronára, akkor nem kapták meg a teljes névértéket. Később kiderült, hogy az átváltási veszteség nem tett ki többet három és fél milliónál. Amikor arról érdeklődtek, hogy hová tűnt a hiányzó öt millió, azt válaszolták, hogy ez az összeg az egyik sikertelen puccsnál veszett el. így többek között Nopcsa bárónál kallódott el 1 millió, de ezt nem lehet hiányként elkönyvelni, »mert ez azt a téves benyomást keltette volna, mintha erről az összegről a pénzkezelők nem tudnának elszámolni«, állapítja meg a jegyzőkönyv...

Így vizsgálták a »bankgassei milliók« ügyét, de akárhogyan is mesterkedtek a különböző bizottságok, mégsem tudták egészen tisztára mosni a pénzrabló ellenforradalmárokat...

Így festett az ellenforradalmi egységfront Garamitól Horthyig, a dicsőséges »nemzeti hadsereg«-ig.

Amíg az ellenforradalmárok így tevékenykedtek, addig a magyar proletariátus tovább vívta hősi harcát. Külpolitikailag a magyar Tanácsköztársaság helyzete nem volt reménytelen. Szovjetoroszország erkölcsi támogatása, az imperialista hatalmak belső ellentétei, a magyar Vörös Hadsereg győzelmei — Miskolc, Kassa és Eperjes visszafoglalása — arra kényszerítette a párizsi békekonferenciát, hogy tárgyalásokat kezdjen a fiatal magyar Tanácsköztársasággal. Igaz, hogy az ame-

rikai, angol, francia imperialisták tárgyalási készsége mögött álnok, csalárd terv rejtőzött. Clemenceau francia miniszterelnök, a »Tigris«, a szovjetellenes intervenció egyik főszószólója, június 25-én Hallier tábornoknak, a bécsi francia katonai misszió vezetőjének táviratában nyíltan megírta: »A magyar Tanácsköztársasággal folytatandó konferenciák célja csak időnyerés...«, majd a továbbiakban rámutat arra a nagy veszélyre, amit a magyar Tanácsköztársaság számukra jelent: *»Ha Magyarország még hosszabb ideig bolseviki marad, akkor Német-Ausztria 1—2 héten belül szintén bolseviki lesz.«*

Clemenceau-nak ez a megállapítása világosan mutatja, mennyire megrettentek az imperialisták a magyar proletariátus sikereitől. Ez a magyarázata annak, hogy a párizsi békekonferencián az amerikai imperialisták egyre erőteljesebben sürgették a magyar Tanácsköztársaság ellen indítandó katonai akció tervének kidolgozását. Hoover, az amerikai »segélyakció« vezetője, aki később az USA elnöke lett, július 1-én követelte: gondoskodjék a békekonferencia a Duna mentén haladó kereskedelmi útvonalak biztosításáról, szükség esetén »rendőri eszközökkel«. Hoover ezzel kettős célt akart elérni: egyrészt biztosítani akarta a Szovjet ellen felvonuló intervenciós csapatok utánpótlását, másrészt azt, hogy Magyarország szabad vadászterülete legyen az idegen, elsősorban az amerikai tőkének. A tanácskozáson részvevő imperialista delegátusok Hoover javaslatát helyénvalónak tartották és »elismerték a kérdés sürgősségét«.

Wilson, a Wall Street ügynöke, aki állandóan a békéről, a népek szabadságának és függetlenségének biztosításáról beszélt szép szavakkal, kenetteljes frázisokkal, nyíltan nem állhatott az intervenció élére, de a háttérből továbbra is kezében tartotta az irányítást. A magyar Tanácsköztársaság letiprását az amerikai imperializmus rábízta a francia imperialistákra.

Clemenceau ezért — a tárgyalások egyidejű megkezdése mellett — erélyesen utasította a francia missziót: minden támogatást megadni a magyar ellenforradalmároknak! Legszívesebben persze francia csapatokkal fojtotta volna vérbe a magyar Tanácsköztársaságot. De erre nem volt módja.

Dufresne tábornok, a francia hadügyminisztérium egyik vezető tisztviselője, a bécsi misszióhoz július 11-én azt táviratozta, hogy csak a román és cseh haderőre számíthatnak a Tanácsköztársaság elleni támadásnál, mert nincs módjukban francia erőket harcba vetni. A francia hadsereg leszerelését a munkásszervezetek egyre élesebben követelik és azt is követelték a kormánytól, hogy *»hozzák vissza Magyarországról a francia csapatokat, mert nem akarnak magyar testvéreik ellen harcolni«.*

A hervadásnak indult grófi, püspöki, tiszti remények újra kivirultak, kaptak pénzt és fegyvert, mert a franciák megkezdték a magyar proletariátus ellen indítandó támadás előkészítését és szükségük volt megbízható zsoldosokra. A zsoldos szerep nagyon megfelelt a tiszt uraknak és versengtek a franciák kegyeiért.

Ki képviselje a katonai tanácskozásokon a magyar fehéreket? — vetette fel De Lobit francia tábornok a kérdést. — Horthy tengernagy — felelte gróf Teleki. A francia tábornok megkérdezte: »Ez a Horthy volt Ferenc József szárnysegédje és igaz, hogy magyarul csak törve beszél?« — »Igen« — hangzott a válasz. — »Akkor hát legalább arról beszéljenek, mikor és hol tett már valamit ez a Horthy tengernagy magyar ügyért?« — kérdezte a francia tábornok.

Teleki gróf: »Ilyen esetről én nem tudok, de nekünk ez nem fontos. Horthy kemény katona és kegyetlenül gyűlöli a kommunizmust. Bízhatnak Önök is benne: rendet fog csinálni«. De Lobit ezt már megértette és beleegyezően bólintott. »Akkor hát július 14-én jöjjön el Horthy Nagykikindára.«

A nagykikindai tanácskozáson Pétain tábornagy elnökölt. Mellette volt Franchet d'Espérey, a balkáni francia csapatok parancsnoka, De Lobit, a magyarországi haderők parancsnoka. A román hadsereget Mardarescu tábornok képviselte — és végül, de nem utolsósorban ott feszített a tárgyalóasztalnál — ahol a dolgozó magyar nép uralmának vérbefojtásáról tárgyaltak — Horthy tengernagy.

Horthy a tanácskozás előtt beszámolt az egyik francia vezérkari tisztnek a nép hangulatáról és elmondta, hogy néhány nappal ennek előtte Algyőn a parasztok nem nagyon barátságosan fogadták a szegedi kormány kiküldött embereit.

A szonokokat nem akarták végighallgatni és állandóan a föld osztást emlegették. Egyetlen algyői paraszt sem jelentkezett a »nemzeti hadseregbe«. A francia vezérkari tiszt »a nemzeti hadsereg« szervezési kudarcát újra szemére vetette, mert sehogyan sem javult a szervezés folyamán a tisztek és a legénység arányszáma. Horthy adatai szerint július közepéig a »nemzeti hadseregbe« jelentkezett 6500 tiszt és — csak feleannyi közlegényt sikerült összeszedni, nem egyszer erőszak útján. A francia tiszt a beszélgetés végén megjegyezte: »Nemrégiben a szegedi kormánytól kaptunk egy levelet, melyben tiltakozik az erdélyi magyar nagybirtokosok földjének felosztása miatt. Én azt tanácsolnám: egyelőre foglalkozzanak kevesebbet az erdélyi főurak birtokaival és többet a hadsereg szervezésével«.

A tanácskozáson nem volt sok vita. Pétain közölte, hogy Foch tábornagytól megkapták a támadási terv jóváhagyását. Azután így folytatta: »Nekünk most a következő csapatok állanak rendelkezésre: a román kir. haderő 89.000, a jugoszláv hadsereg 32.000, és tartalékban — ha esetleg baj lenne, a francia hadsereg 56.000 embere, ez összesen 177.000 ember. A magyar ellenforradalmár csapatokat — létszámuk 9000 fő — rohamcsapatként fogjuk felhasználni. A rohamcsapatok legnagyobb részben a volt osztrák-magyar hadsereg tisztjeiből állanak. E tisztek teljesen megbízhatók, csak nem egészen engedelmesek.« Majd Horthyhoz fordult: »Mi van Julier alezredessel, a Vörös Hadsereg vezérkari főnökével? Válaszolt Gömbös levelére?« »Igen« — hangzott Horthy felelete, és az előtte lévő papírlapról olvasni kezdte Julier válaszát. »Mindenkor csakis a ti érdekeiteket tartom szem előtt... a helyzet és a körülmények fogják megadni, hogy mit lehet tenni.« A katonai tanács tagjai megelégedetten néztek össze. Franchet d'Espérey közbeszólt: »A Vörös Hadsereg hadrendjére feltétlenül szükségünk lenne. Híreink szerint a parancsnokváltozás — Böhm eltávolítása a hadsereg éléről — a Tanácskormány katonáinak harci szellemét jelentősen megjavította. Teljes pontossággal ismernünk kell a kommunisták hadműveleti tervét, hogy biztosra mehessünk.« — Horthy sietve válaszolt: »Még az offenzíva megindítása előtt érintkezésbe fogunk lépni Craenebrock Edgar alezredessel — aki Böhm vezérkari főnöke

volt és ma is magas posztja van a Vörös Hadseregben. Előzetes értesülésünk szerint ő és tisztjei vállalkoznának arra, hogy a front egyik szakaszát megnyitják a román csapatok előtt és ezáltal az elit kommunista csapatok hátába kerülhetünk. Juliertől pedig meg fogjuk kapni a magyar Vörös Hadsereg támadásának megindulása előtt a Vörös Hadsereg felvonulási rendjét.« A haditanács véget ért...

Az árulók — kívül és belül — Kunfitól Telekiig, Böhmtől Horthyig, Haubrichtól Julierig »becsülettel« elvégezték a rájuk bízott feladatokat. Franchet d'Espérey július 23-án a magyar Vörös Hadsereg támadásának megindulása előtt sugárzó örömmel jelenthette Foch marsallnak: »Meg vagyunk győződve, hogy a magyar offenzíva már kezdetében össze fog omolni. Már tegnap jelentettem, hogy az összes elképzelhető ellenintézkedéseket megtettem. Különben a Vörös Hadsereg hadrendjének másolatát Komlós ügynök elhozta nekünk. Ezzel teljesen tájékozva vagyunk a Magyarországon történő eseményekről.«

Ezért indultak hiába 1919 júliusának végén rohamra a magyar vörös katonák. Az árulásra nem voltak felkészülve. Meg kellett kezdeni a visszavonulást. Július 31-én a Tanácsköztársaság kormánya lemondott.

A román csapatok átkeltek a Tiszán és Budapest határánál megálltak. Nem mertek a fővárosba bevonulni, tartottak a budapesti proletariátustól. Ekkor Budaörsön, a román parancsnokságon megjelent két gyászmagyar — az egyik Schnetzer Ferenc volt, aki később a Friedrich-kormány hadügyminisztere lett — ezek megkérték (!) a román csapatok parancsnokát, hogy *mégis* vonuljanak be Budapestre, mert nem múlt még el a kommunizmus...

A román tábornokok örömmel kaptak az ajánlaton és csapataikkal augusztus 3-án bevonultak Budapestre. Később az ellenforradalmárok sokat panaszkodtak a románok telhetetlen, kielégíthetetlen étvágyára, de csodálatos módon teljességgel megfeledkeztek arról, hogy a román burzsoázia rabló hadseregét ők kérték meg az ország meghódítására...

II.

A FEHÉR TERROR

1. A Peidl-kormány visszaállítja a kapitalizmust

Bosszút a Tanácsköztársaságért! Ez a vágy fűtötte Peidlt éppúgy, mint Teleki grófot, Garamit úgy, mint Horthyt. Az persze már más lapra tartozik, hogy a grófoknak, tábornokoknak igen kevéssé volt kedvükre a szociáldemokratákkal »együttdolgozni«. Most, hogy az antant túlnyomó fegyveres ereje legyűrte a Tanácsköztársaságot, Horthyék kezdték egykori »fegyvertársaikat« tehernek érezni és csak a megfelelő alkalomra vártak... Egyelőre azonban még folyt a versenyfutás az antant kegyeiért, hogy ki alakíthassa meg az új kormányt. Böhm és Peidl az első menetben Teleki grófék elé kerültek. A két szociáldemokrata vezető túllicitálta minden vetélytársát, ők ígérték a legtöbbet a hatalomért cserébe az antantnak. Cunningham, az antant bécsi missziójának egyik vezetője, július 31-én nagy örömmel jelentette a párizsi békekonferencia négyes tanácsának, hogy a magyar szociáldemokratákkal a tárgyalások *jó mederben* folynak. Böhm és Peidl csak egyetlen komolyabb dologban kér könnyítést: a hadikárpótlás megállapításánál az antant vegye figyelembe a háborús károkat. Kormányrajutásuk esetére ezzel szemben megígérték: *először*, hogy kiszolgáltatják a Magyarországon élő valamennyi orosz alattvalót, aki az antant-listán szerepel; *másodszor*, hogy átadják a magyar-szovjet-orosz levelezést és diplomáciai okmányokat, és végül *Peidl és Böhm még arra is vállalkozott, hogy a világ első szocialista állama, a Szovjetunió ellen indított fegyveres intervenciót katonailag és politikailag támogatja, hogy háborúba viszi a magyar népet a Szovjetunió ellen.*

Peidl miniszterelnök lett. Garami Ernő elmondja emlék-

[illegible] csoport.

[illegible]

Szigorúan bizalmas!!!

Tartalma csak hivatottakkal közlendő

X. J E L E N T É S.

[illegible] 1919. augusztus 2.-ával.

[illegible] átmeneti ütőveg forditás.

A magyar tanácsnak.

[illegible]ária.

A magyar [illegible] /szociáldemokrata párt/-val való tárgyalások, melyek ezidőszerint Bécsben folynak, úgy látszik, jó eredménnyel fognak vezetni a következő [illegible] belül. Tekintve a magyarok kérdéseit, lehetetlen a [illegible] tárgyalni, minthogy nem vagyunk jelenleg tájékozva a nemzeti vagyonról [illegible]. Ezzel a tárgyalások a következő alapon folynak: 1./ [illegible] biztosíttatik, hogy a [illegible] oly módokban fog megállapíttatni, hogy a bolsevizmus által okozott nagy pusztítások tekintetbe fognak vétetni. 2./ Mi azok kiadatását kérjük, akik a/ a mi listáinkban vannak, b/ az összes jelenleg Magyarországon élő orosz alattvalókat. 3./ Magyarország tartozik bennünket segíteni [illegible] katonai és politikai tekintetben, teljes erejével az orosz szovjet kormány ellen. 4./ A magyar-orosz szovjetlevelezés és diplomáciai okmányok kiadása.

Cunningham s.k.

Adta:	Kiosztó: Hadseregfőparancsnok.
Vette:	Vezérkari főnök.
Kifejtette:	Csoh-tót.
Eredetit elégette: 1919.	Román....alcsoport.
	Délszláv.

A bécsi angol misszió vezetőjének távirati jelentése a magyar szociáldemokratákkal folytatott tárgyalásairól

irataiban, hogy a Peidl-kormány összeállítását elhibázottnak tartotta, mert abban három népbiztos is szerepelt. »Elvtársai« közölték vele: *minden az antant*-követekkel való megbeszélés alapján történt (!), Haubrich, Ágoston Péter és Garbai Sándor *Cunningham angol ezredes kívánságára* kerültek be a kormányba...

Garami az antant utasításait szó nélkül tudomásul vette. Ami Haubrichéknak a kormányban való részvételét illeti, Garaminak csak addig nem tetszett, míg Böhm fel nem világosította arról a céltudatos tevékenységéről, amelyet Haubrich és Ágoston az ellenforradalom érdekében a Tanácsköztársaság bomlasztása céljából fejtettek ki.

»Magyarország népét csak a rend, csak a fegyelem mentheti meg a pusztulástól« — ezekkel a szavakkal fejeződik be a Peidl-kormány proklamációja, mely 1919. aug. 1-én jelent meg.

Hogyan értelmezték Peidl és társai »a rendet«, hogyan akarták »Magyarországot megmenteni a pusztulástól?«

A kormány 3. számú rendeletének 1. §-a így szól: »A bűnvádi eljárás, amely f. évi márc. hó 21. és aug. hó 2-ik napja között eltelt idő alatt elkövetett politikai természetű cselekmény miatt indult meg, megszüntetendő.

Az ilyen cselekmények miatt letartóztatásban lévőket szabadlábra kell helyezni.«

Magyarul: az összes ellenforradalmárok, a proletariátus valamennyi ellensége, akik lázítottak, bujtogattak, fegyveres felkeléseket szerveztek a Tanácsköztársaság ellen, a Peidl-kormány rendelete alapján aug. 2-án egy csapásra szabadok lettek!

Ha ehhez a rendelethez még hozzátesszük azt, hogy ezt megelőzőleg már aug. 1-én a kormány belügyminisztere kiadta a parancsot, hogy a menekülő kommunistákat le kell tartóztatni, akkor a Peidl-kormány első rendeletéről kialakult kép még megdöbbentőbbé válik. Mert Peyer Károly belügyminiszter és társai abbeli igyekezetükben, hogy az imperialistákkal kötött becstelen megállapodásuknak eleget tegyenek, nemcsak hogy keblükre ölelték a Tanácsköztársaság minden rendű és rangú ellenségét, hanem ugyanakkor hajtóvadászatot is indítottak a proletárdiktatúra hatalmának védelmezői, hívei ellen,

a munkások és parasztok legjobbjai ellen, a kommunisták ellen és ennek a hajtóvadászatnak eredményeképpen az osztrák-magyar határon halálba üldözték a Tanácsköztársaság legendás hősét, a magyar nép nagy fiát, Szamuelly Tibort.

Így mutatkozott be a Peidl-féle ú. n. »szakszervezeti kormány« — de ez még csak a kezdet volt.

Peidl miniszterelnök kívánságára az augusztus 2-iki minisztertanácson megbízták Ágoston Péter külügyminisztert a *sajtószabadságról* szóló rendelet elkészítésével. Augusztus 4-én pedig a Hivatalos Közlönyben megjelent a rendelet: »A sajtót korlátozó 1919. évi márc. 21. óta tett minden intézkedés hatályát veszti...« Tehát Peidl és társai szerint a Tanácsköztársaság alatt kiadott sajtót korlátozó rendeletek *helytelenek* voltak — nyilvánvalóan azért, mert ezek a rendeletek lehetetlenné tették, hogy a sajtóban uszítsanak, lázítsanak a proletariátus hatalma ellen. A jobboldali szociáldemokraták itt sem tagadták meg magukat: a kapitalista gazdasági és társadalmi rendszer hatalmának visszaállítása érdekében átadták a sajtót a nép ellenségeinek.

De lapozzuk csak tovább a Hivatalos Közlönyt. Itt van a Peidl-kormány 7. számú rendelete, mely a lakásrekvirálási eljárások felfüggesztéséről szól. Ezzel a rendelettel a 4—6—8 szobás lakások tulajdonosai jogot kaptak arra, hogy a lakásaikba beutalt proletár családokat az utcára tegyék, a bankárok, főurak, gyárosok visszaköltözhettek palotáikba.

Ugyanezen a napon még egy rendelet látott napvilágot: *a köztulajdonba vett házakat visszaadták tulajdonosaiknak*, a házbéreket újra a háziuraknak kellett fizetni, és hogy a háztulajdonosoknak az öröme teljes legyen, a rendelet 4. §-a így szólt: »A Forradalmi Kormányzótanács XVII. számú rendeletének a házbérek leszállítására vonatkozó rendelkezése szintén hatályát veszíti.«

Ha az első napon valakinek még kétsége lehetett a Peidl-kormány valódi céljai felől, ezek után már mindenki világosan láthatta, hogy *ezek az árulók*, akik magukat a munkásság érdekei képviselőinek hirdették, *a kizsákmányolók korlátlan uralmát állítják vissza.*

Augusztus 6-án *Peyer belügyminiszter visszaállította a hírhedt csendőrséget* — még ugyanezen a napon *a köztulajdonba*

vett gyárakat és kereskedelmi vállalatokat visszaadták a tőkéseknek.

A minisztertanács megbízásából *Peyer belügyminiszter kiírta az új választásokat.* Az, hogy a kormány új választásokat tartott szükségesnek, csak azzal magyarázható, hogy a jobboldali szociáldemokraták úgy vélték, hogy az 1919. ápr. 7-iki választás, amikor titkos szavazás útján négy és félmillió magyar dolgozó szavazott a saját jelöltjeire, az a választás érvénytelen, hiszen a jelöltek között bankárok, földesurak, a nép nyúzói, kizsákmányolói nem szerepeltek! Ezért kellett kiírni most az új választásokat.

Hat napig volt hatalmon a Peidl-kormány és ezalatt megtette a kapitalizmus visszaállítására a döntő lépéseket. Megsemmisítette a Tanácsköztársaság valamennyi szocializálási rendeletét, megszüntette az üzemi tanácsokat, lefegyverezte a proletariátust. A magyar dolgozó nép a Tanácsköztársaság idején birtokba vette a kastélyokat, a főúri palotákat, a nyaralókat és azokban gyermekotthonokat rendeztek be. A Peidl-kormány kiűzte a proletárgyermekeket a kastélyokból és a grófokat, bankárokat, főpapokat visszahelyezte »jogos« tulajdonukba. A gyárosok, nagykereskedők és földesurak fellélegeztek aug. 1. után és teljes mértékben elégedettek voltak a Peidl-kormány működésével. A jobboldali szociáldemokrácia aktív tevékenysége ismét lehetővé tette számukra a magyar nép igábahajtását, nyomorbadöntését.

Peidl Gyula és kormánya megtette az első, és tegyük hozzá rögtön, igen jelentős lépéseket a régi, a kizsákmányoló rend feltámasztására. Hogy csak az első lépéseket tehették meg és nem jutottak tovább, annak egyetlen oka van: az ellenforradalmároknak egy mozgékonyabb, ügyesebb csoportja aug. 7-én puccsal eltávolította őket.

A Peidl-kormány megbuktatására nem érdemes sok szót vesztegetni. A munkásság útálattal figyelte tevékenységüket, így az ellenforradalmárok szemében teljesen értéktelenné vált. Összegyüjtöttek néhány fegyveres embert és az egyik minisztertanácsra Csilléry András nevű fogorvos, a későbbi hírhedt szélsőjobboldali városatya vezetésével benyomultak és lemondatták Peidlékat. Peidl és társai nem ellenkeztek — csak egyet kértek: ne bántsák őket... Ezzel a felemelő jelenettel ért véget

a Peidl-kormány, más néven »szakszervezeti kormány« rövid, de annál dicstelenebb története.

2. Mindent a hatalomért

A puccsot Friedrich István hajtotta végre, akinek személyében augusztus első napjaiban hirtelen új figura bukkant fel a »hős« ellenforradalmárok között. A neve elég ismert volt, 1918 októberének viharos napjaiban egyike a lánchídi véres csata vezetőinek — a forradalom után önhatalmúlag, anélkül, hogy valaki is kinevezte volna, beül a hadügyi államtitkári székbe és onnan csak erőszakkal lehet eltávolítani. — Akkor eszébe jut, hogy ő tulajdonképpen ellenforradalmár. Mikor a Peidl-kormány eltávolítása szóba került — Friedrich működik leggyorsabban. Legmegbízhatóbb tisztbarátait leküldi Alcsútra József főhercseghez azzal, hogy hozzák magukkal »Ő Fenségét«. Mert Friedrich szerint, József főherceg testesíti meg a »jogfolytonosságot« — tehát neki kell kinevezni Magyarország új miniszterelnökét.

Augusztus 7-én érkezik meg Budapestre József főherceg. Friedrich nagy tisztelettel fogadja és ismerteti előtte a helyzetet és közli, hogy a Peidl-kormányt lemondatták, nyitva áll az út a hatalom felé, és hogy ő — Friedrich — már a proklamációt is előkészítette. Ezután átnyujtotta a főhercegnek a proklamáció szövegét, mely szó szerint így hangzik:

»A magyar néphez! Abból a soha el nem múló szeretetből, amellyel a magyar néphez ragaszkodom — visszapillantva a legutóbbi öt év közös szenvedésére, valamint engedve a minden oldalról hozzám jutott kívánságoknak, kézbe vettem a mai lehetetlen helyzet megoldását. Nem nézhetem, hogy szegény összeroskadó hazánk sorsa fölött politikusok és különböző érdek- és pártcsoportok marakodjanak. Mindenütt teljes az anarchia, a Dunántúlon lázadások, egy hivatalban lévő minisztérium, amelyet nem ismer el senki és az élelmezés teljes fennakadása már katasztrófával fenyeget, ha a magyar intelligencia a józan munkássággal és a földműves népünkkel karöltve erős kézzel rendet nem teremt.

Az antant ittlévő hatóságaival történt tárgyalásaim után megbízom a magyar miniszterelnökség ideiglenes vezetésével...« József főherceg miután idáig jutott, egyszerre mindent megértett és az üresen hagyott helyre gondolkodás néikül Friedrich István nevét írja. — Ahogyan később egy röpiratban valaki találóan megírta: *»Friedrich István az első, aki önnemzés útján lett Magyarország miniszterelnöke«.*

Az első Friedrich-kormányt gyorsan követte a második, majd a harmadik, de egyiket sem ismerte el senki. Friedrich és kormánya népszerűtlen volt a széles tömegek előtt, a nagytőke és nagybirtok viszont nem állott mögé teljes súlyával. Ilyen körülmények között Friedrich hiába udvarolt a Budapesten időző antant-missziónál, az antant számára sem volt megfelelő. A »miniszterek« egymás közt civakodtak. Megtörtént, hogy Lovászy Márton, a 2. számú Friedrich-kormány külügyminisztere nem akarta átadni a miniszteri bársonyszéket a 3. számú Friedrich-kormány külügyminiszterének, Csáky Imre grófnak. Így a szerencsétlen országnak egyszerre két külügyminisztere is volt... Sőt, ha egészen pontosak akarunk lenni, akkor azt kell mondanunk: két kormánya is volt az országnak. Szegeden ugyanis P. Ábrahám Dezső még júliusban »kormányt« alakított és a Tanácsköztársaság bukása után ő is igényt tartott a hatalomra. Mikor azonban látta, hogy Friedrichék kezében nagyobb hatalom van, P. Ábrahám Dezső és kormányának tagjai csak egy dologért harcoltak kitartóan: a miniszteri nyugdíjért, és amint ezt megkapták, azonnal eltávoztak.

3. A »nemzeti hadsereg«

A »nemzeti hadsereg« egyetlen ütközetben, csatában részt nem vett. Ellenségre egyetlen puskát nem sütött el. De azért »harcolt« — a dolgozó magyar nép ellen! Erre a »harcra« viszont csak teljesen megbízható embereket tudott Horthy használni. De kiket tartott Horthy megbízhatónak?

A sorozási utasításokhoz kiadott bizalmas tájékoztatóban Horthy félreérthetetlenül leszögezi, hogy *»a szervezett munkásság a katonai szolgálatra való behívástól kizárandó«* — egy másik utasításban pedig elrendeli: »Besorozandók: egyelőre

csakis a földmíves és gazdaemberek *(inkább maguk a gazdák, mint nagybirtokon dolgozó zsellérek és napszámosok)*, tehát csakis azon elemek, kik erkölcsi és politikai tekintetben kifogás alá nem esnek. Magyarul: *a kulákokra kell építeni a »nemzeti hadsereget!«*

A kulákok mellett Horthy hadseregének legmegbízhatóbb részét az ú. n. »tiszti századok« alkották. *Báró Prónay, Moravek (Ostenburg), gróf Salm, Madary* állottak ezeknek a vadászszázadoknak az élén. A Kecskemét környéki kulákokból *Héjjas Iván, Francia Kiss Mihály* szervezett ilyen gyilkos különítményt.

A tiszti századok, a különítmények Horthy parancsára megindultak, a románokkal egyetértésben, az általuk meg nem szállt dunántúli területre — »rendet« csinálni. Alig telt el két hét, Horthy bandái olyan »hadműveleti« sikerekkel dicsekedhettek — Horthy a rablást, gyilkolást egyszerűen »hadműveletek«-nek nevezte el — hogy 1919. augusztus 16-án Belitska hadügyminiszter a következő szövegű táviratot küldi Horthynak: *»A fehérterror-csapatok garázdálkodásai (akasztás, népítélet) stb. erélyesen beszüntetendők. Ezen osztagok felhívandók, hogy tettvágyuknak inkább az ország telepítésénél és újraszervezésénél adhatnak közreműködésük által kifejezést.«*

Hogy ezzel a rendelettel senki sem törődött, az egészen világos. A »nemzeti hadseregnek« Horthy, és nem pedig a hadügyminiszter parancsolt.

A kommunisták üldözése, gyilkolása példátlan kegyetlenséggel folyt tovább, Friedrich miniszterelnök hét nappal később levelet ír a garázdálkodásokról a belügyminiszternek és a hadügyminiszternek. Friedrich semmivel sem volt különb Horthyéknál és nem is a legyilkolt munkásokat vagy parasztokat sajnálta, mindössze arra szerette volna rávenni a különítményeket, hogy a kommunisták kiirtását bízzák »az állam megfelelő törvényes szerveire«. Éppen ebből a meggondolásból kiindulva előbb említett levelében komoly rosszalását fejezi ki a tisztek »önkényeskedései« miatt: »Több oldalról veszem azon jelentést, hogy úgynevezett fehérgárdisták Tolna-Fejér és Veszprém megyék egyes részeiben a megyei hatóságok és a kö-

zönség legnagyobb felháborodását kiváltó önkényeskedéseket követnek el, sőt népítéleteket provokálva számos embert kivégeztettek... Ezen hatalmi visszaélések még arra is alkalmasak, hogy a hadsereg valódi feladatát a nagyközönség által helytelen világításba helyezve, az új, nemzeti hadsereggel szemben kívánatos bizalmat megrendítsék...«

Friedrich levelével Horthy nem sokat törődött. A terror egy pillanatra sem szünetelt. Így pl. néhány nappal később, augusztus 28-án, a marcali járásbíróság udvarán kegyetlen kínzások után többek között kivégezték Cséplő József szabósegédet, Ősz Ferenc kertészsegédet, Dénes Izidor magánhivatalnokot, Decsi Imre asztalossegédet, Nyári László cserepessegédet, Gold Ferenc bádogosmestert, Simon József római kat. káplánt, akit előzőleg elevenen megnyúztak, Knausz Ferenc szabót.

Egy szemtanú megrendítő levélben számol be a fehér terror első hónapjairól: »Tudatom az elvtársakkal az alábbi közleményt, ha még esetleg nem volna felőle tudomásuk, hogy Somogyban egyes helyeken mi történt. 1919 augusztus havában, Balatonföldváron Bunczi csendőrparancsnok a három pribékjével, Erdélyi, Nagy és valami Csaknya féle nevű csendőrökkel Fehér Imre ottani lakos elvtársunkat feleségével és 24 éves fiával együtt felakasztották. Azután Köröshegyen Libics Imre elvtársuukat akasztották fel minden bűncselekmény nélkül, pedig sem egyiknek, sem másiknak bűne nem volt semmi... A fentieken kívül még Bunczi úr a körletében vagy 80 embert botozott meg, köztük sok nőt is, azért, hogy miért mentek szervezkedni. Úgy hogy a lakosság 19-ben egész december végéig a pribékektől annyira félt, ha tudták, hogy Bunczi úr a faluban van, akkor ők kiszöktek a szőlőbe és ott aludtak félelmükben.«

Vér, könny és pusztulás jelezte a Prónay—Ostenburg-bandák útját. Mindenkit, akinek valami legkisebb köze is volt a Tanácsköztársasághoz, kegyetlenül megkínoztak, kivégeztek. A nádasi vérengzésnél a zsellérek, szegényparasztok legjobb, legderekabb harcosait pusztította el az ellenforradalmi banditák őrjöngése. Ezeknek a mártíroknak megrázó költeményben állított emléket Hamburger Jenő, a Tanácsköztársaság földmüvelésügyi népbiztosa.

LATINKA-BALLADA

A nádasi erdőszélen
Tizenkét sír sorban szépen.
Vörösöket temetnek.
A tiszt urak mulatoznak, nevetnek.

»Állj elő hát Szalma János,
Te is Farkas komisszáros«
— Szól a báró Prónay —
«Mehetlek már Marcaliba
Simon paphó meggyónni.«

Véres hajnal, hűvös szellő...
Meghal mind a tizenkettő,
Egy jajszót sem hallani.
Csak a kányák károgását,
A tiszt urak káromlását hallani.

A Latinka az utolsó,
Tust húz rá a muzsikaszó,
Nincs irgalom, kegyelem: ,
Várja már a magaásta sírverem.

»A szád széle jaj be véres...
Népbiztos úr, ne légy kényes,
Meghagyom az életed,
Gyere hozzánk, jó leszel te
Mi közöttünk fehérnek!«

»A szám széle bizony véres,
Lássa is meg minden béres,
Öreg bojtár, számadó:
Igaz ember meghal inkább,
Semhogy lesz áruló.

Egy életem, egy halálom:
A kaposi megyeházon
Lesz még vörös lobogó!
Jól célozz hát a szívembe,
Te Prónay-naplopó!«

S állt egyenest, mint a nyárfa,
Gyászbaborult sok száz árva
Jó Latinka Sándorért,
Vezérünkért, az igazért, bátorért.

Holdvilággal hóttak járnak:
Somogyország még feltámad,
Lesz dáridó, ne mulass!
Addig pedig Horthy-kutya,
Fehér kutya, csak ugass!...

A Horthy-terrorlegények vérengzései nagy visszhangot keltettek külföldön. Mindenütt élesen elítélték a magyar fehér terrort és így az a veszély fenyegette a nagybirtokosokat és a nagytőkéseket, hogy a saját talpraállásukhoz szükséges külföldi kölcsönt a nemzetközi nagytőke minden jóakarata mellett — sem igen tudják megkapni. Ezért szeptember első napjaiban Beniczky belügyminiszter megkérte Andrássy Gyula grófot, hogy legyen segítségére és kísérje el őt Siófokra, mert a tiszti századok dunántúli vérengzései miatt szeretne Horthy fővezérrel tárgyalni. Andrássy Gyula gróf az osztrák-magyar monarchia tekintélyes politikusa volt és szava sokat nyomott a latban az ellenforradalmároknál is. Andrássy gróf engedett Beniczky kérésének és elindultak Siófokra. Csatlakozott hozzájuk Székesfehérvárott Bethlen István gróf, Polgárdiban pedig Károlyi József gróf székesfehérvári kormánybiztos és Andrássy sógora, Batthyány Lajos gróf. Mikor megérkeztek Siófokra, ott talál-

ták a fővezérnél Pallavicini György őrgrófot, a Dunántúl kormánybiztosát. (Ilyen nagy és előkelő kíséretre, helyesebben támasztékra, hátvédre volt szüksége Beniczky belügyminiszternek, ha Horthyval akart tárgyalni.)

A megbeszélésen *Andrássy Gyula* gróf vázolta a kül- és belpolitikai helyzetet. *Felkérte a fővezért, hogy a tisztikar, különösen a tiszti századok önkényes garázdálkodásait szüntesse meg, nehogy nekik (t. i. a nagytőkéseknek és nagybirtokosoknak) ebből káruk származzék.* Horthy egyre növekvő izgatottsággal hallgatta Andrássy szavait és amikor Bethlen István gróf csak azt kérte, hogy a tisztek ne tartsanak népgyűléseket, mert az sérti a hadsereg tekintélyét, akkor Horthy felkiáltott: — »Hát még te is ellenem fordulsz?« Ezután válaszolva Andrássy súlyos megállapításaira, kijelentette, hogy az ő tisztjei semmi törvénybe ütköző dolgot nem tesznek. Ők csak a kommunistákat »fenyítik meg«. — Beniczky belügyminiszter akkor megkérdezte: — »Ha a „nemzeti hadsereg" bevonul a fővárosba, lesz-e pogrom, igen vagy nem?«

Horthy erre így felelt: »*Pogrom nem lesz, de néhányan fürödni fognak!*« Végül is hosszas unszolásra megígérte Beniczkynek, hogy semmit sem fog cselekedni az ő híre, tudta és beleegyezése nélkül.

Ezzel végződött a siófoki tanácskozás, amelyből kiderült, hogy Horthy és a neki engedelmeskedő különítmények tartják kezükben a tényleges hatalmat. A grófok pedig meglepetéssel tapasztalták, hogy a szellemet, amelyet ők maguk idéztek fel, egyelőre nem tudják úgy irányítani, ahogy szeretnék.

Mégis ennek a látogatásnak a hatása alatt Horthy bizalmas tiszti parancsában elrendeli, hogy »propaganda-járőrök ne foglalkozzanak rendőri, csendőri és bírói hatáskörbe vágó ügyekkel. Ilyen járőr megjelenése örömnapja legyen a falunak, ne jelentsen bosszú és ítélkezési napot. Csak egészen kivételes és sürgős esetekben lépjen fel a járőr mint karhatalom.« Tehát »csak egészen kivételes és sürgős esetekben« szabad ezután gyilkolni! — ez Horthy fővezér parancsa. Hogy azután ilyen »esetek« sűrűn adódtak, bizonyítja, hogy Horthy ezen utasítása után öt nappal — szept. 20—25. között — Schmidt Rezső hadnagy és Schmidt Nándor tiszthelyettes vezetésével egy csendőrjárőr indul Orgovány községbe, hogy a kommunisták

által elrejtett fegyver és lőszer után kutassanak. Fegyver és lőszer után kutattak — és a helybeli kulákok feljelentései alapján összefogdosták a kommunistákat. Így került kezükbe Üvegi Lajos, A. Szabó János, Hajnal András, Csákó Mihály és Hadi Jani. Ahogyan a csendőrségi ügyészség irataiban olvashatjuk. »... nevezettek még elfogatásuk alkalmával is hangoztatták, hogy meggyőződéses kommunisták« — amikor pedig Schmidt hadnagy azt kérdezte: »és mit tennétek, ha lehetőségtek lenne?« — az egyik kommunista nyugodtan válaszolta: »Visszaállítanánk a kommunizmust!« A hadnagy erre kiadta a parancsot, és a csendőrök a község határában mind az öt kommunistát agyonlőtték.

Ilyen eset 1919 augusztusában és szeptemberében százával akadt, hullt a munkások, parasztok vére. Az antant-missziók időnként felhívták Horthy figyelmét a magyarországi terror nyomán kialakult rendkívül kedvezőtlen külföldi sajtóvisszhangra. A kommunisták üldözését természetesen nem helytelenítették, mindössze azt kérték, hogy ott, ahol a különítményes tisztek és a hozzájuk beosztott legénység kommunista-üldözés ürügye alatt rabol, fosztogat — a külföld megnyugtatására indítson eljárást a »hatalmaskodók« ellen. Horthy megfogadta a tanácsot és elrettentő példaként Bordás Lászlót, a Moravek-rohamszázad egyik alhadnagyát »keményen« megbüntette. Bordás alhadnagy 1919. szept. 3-án kiadta a legénységnek a parancsot: Pincehely község zsidó lakosságát szólítsák fel, hogy 24 óra alatt takarodjon ki a községből, ezzel »ittas legénységének alkalmat szolgáltatott, hogy erőszakosságokat kövessen el«. A »súlyos büntetés«: 20 napi állomásfogság.

Egy más alkalommal, néhány héttel később történt, hogy Hayden István, a siófoki fogda törzsfoglára megszökött Siófokról és Budapesten, a Népszava szerkesztőségében beszámolt a főhadiszállás szörnyűségeiről. Hayden élményeiről meg is jelent két cikk a Népszavában. A tisztek elhatározták, hogy kézrekerítik Haydent. Az Ostenburg-század két tisztjének sikerült is elfogni őt feleségével együtt és a foglyokat az Ostenburg-század akkori állomáshelyére, Dunaföldvárra vitték. Midőn Haydenékkal a tisztek megérkeztek Dunaföldvárra, a »fővezér« éppen szemlét tartott az Ostenburg-alakulatok felett. A tisztek azzal jelentkeztek nála, hogy mindjárt el is intézik a letartóz-

tatottakat. Erre Horthy azt mondta: »Ti már eleget kéjelegtetek odakint, hagyjatok nekünk, siófokiaknak is valamit. A foglyokat be kell szállítani Siófokra.« Így is történt. Egy őrnagy elszállította Haydent és feleségét Siófokra.

4. Az antant-missziók és a fehér terror

A világ minden részébe eljutott a híre a fehérgárdisták rémtetteinek. A nemzetközi proletariátus megmozdult magyar testvéreiért. Mikor a tömegek nyomása lehetetlenné tette az imperialista kormányoknak, hogy továbbra is hallgatással térjenek napirendre a magyarországi események felett, megbízták Horovitz Náthán amerikai ezredest, hogy utazzék le a siofoki főhadiszállásra és részletesen vizsgálja meg a »nemzeti hadsereg« működését. Az amerikai ezredes megérkezett Siófokra, minden panaszt »alaposan« megvizsgált. A vizsgálat végén a következő nyilatkozatot adta ki:

»Folyó hó 24-én és 25-én meglátogattam Siófokot, hogy a Magyar Nemzeti Hadsereg szervezését mint a szövetségközi albizottság tagja megvizsgáljam. Ottani tartózkodásom ideje alatt megvizsgáltam a zsidók bántalmazására, gyilkolására és a pogromokra vonatkozó jelentéseket. Alaposan betekintettem az ügyekbe, érintkezésbe léptem úgy a szomszédságban lévő zsidókkal, mint a Magyar Nemzeti Hadsereg tisztjeivel és azt találtam, hogy ámbár tényleg előfordult több bebizonyított eset, melyben zsidókat bántalmaztak, sőt meg is gyilkoltak, *azok az esetek legtávolabbról sem vezethetők vissza a magyar hadsereg hatóságaira*, ellenkezőleg, ezek a hatóságok mindent elkövetnek, hogy az *alájuk rendelt területen minden igazságtalanságot és rendzavarást megakadályozzanak.* Egyéni kihágásokat rendkívül szigorúan büntetnek, ha ily kihágásokról jelentés érkezik, azt alaposan kivizsgálják.

Ámbár kétségkívül sok helyen folyik zsidó-ellenes agitáció, meg vagyok győződve, hogy az *úgynevezett fehér »terrorra« vonatkozó hírek alaptalanok.* Személyesen beszéltem a Nemzeti Hadsereg számos tisztjével és azt tapasztaltam, hogy mindnyájan a hazafiasság és leg-

messzebbmenő kötelességtudás és igazságosság érzelmeitől vannak áthatva.

Jó viselkedésű zsidónak vagy kereszténynek nincs oka tőlük tartani.

Horovitz Náthán s. k.
az Egyesült Államok ezredese.«

Két hónap múlt el a Tanácsköztársaság bukása után és igen óvatos becslések szerint is a fehér terror áldozatainak száma ez idő alatt meghaladta a 4000-et. Mindenhol az országban és az ország határain kívül ismeretesek voltak a különítmények rémtettei, Héjjas, Prónay, Salm és a többiek vadállati kegyetlenkedései, de Horovitz amerikai ezredes ezekről nem kívánt hiteles adatokat szerezni, megelégedett az előre elkészített tanúvallomásokkal, a »nemzeti hadsereg« tisztjeinek a felvilágosításaival. Megbízatásának megfelelően csak azzal törődött, hogy megcáfolja a magyarországi fehér terrorról szóló híreket.

Jellemző, hogy ugyanakkor maguk a »nemzeti hadsereg« tisztjei nem csináltak titkot az élve eltemetésekből, a herélésekből, az agyonverésekből. A »vitéz« tisztek széltében-hosszában dicsekedtek gyilkosságaikkal. Horthy 1919. október 24-én kiadott bizalmas fővezérségi parancsában a lehető legerélyesebben kénytelen figyelmeztetni tisztjeit: tartózkodjanak a rémhírek terjesztésétől, mert az ilyen tiszteket haditörvényszék elé állíttatja. Egyúttal *Horovitz nyilatkozatával* igyekszik meggyőzni őket, hogy azok a gyilkosságok, amelyeknek ők, a tisztek a tettesei, felbujtói, *azokat tulajdonképpen soha senki nem követte el,* az áldozatok mindegyike véletlen szerencsétlenségnek esett áldozatul — esetleg öngyilkosok lettek . . .

Horovitz amerikai ezredes tehát egyrészt tagadta a fehér terrort, másrészt arra is vállalkozott, hogy erkölcsi bizonyítványt állítson ki a »nemzeti hadsereg« tisztjeiről. Prónay báró, akinek különítménye augusztus 11—12-én Simontornyán, Ozorán, Kaposvárott garázdálkodott, vagy Héjjas Iván, Francia Kiss Mihály, a kecskeméti kulák-különítmények vezetői, akiknek lelkét száz meg száz gyilkosság terheli, vagy gróf Salm, aki számtalan esetben maga hajtotta végre az akasztást — mindezekről a tisztekről Horovitz USA-ezredes

megállapítja, hogy »mindnyájan a hazafiság és legmesszebbmenő kötelességtudás és igazságosság érzelmeitől vannak áthatva!« Horthy viszont egyik tisztiparancsában »a kötelességtudás és igazságosság érzelmeitől áthatott« tisztekről többek között ezt írja: »Egyes osztagok rendcsinálási működésénél minden túlkapás kerülendő. Ha oly polgári egyénekre is önkényesen rásújtunk, akik a kommunista bűntettekben részt nem vettek, *ha önkényesen pénzt, értéktárgyat stb. elszedünk, jegyzőkönyv melletti deponálás nélkül, kitesszük magunkat annak, hogy eljárásunk egyenesen fosztogatásnak minősíthető,* vagy rosszakaratú megítélők által ilyen színben tüntethető fel.« A hadügyminisztérium pedig a beérkezett jelentések és felterjesztések alapján szintén »megdöbbentő« jelenségeket észlel a tisztikarban. A miniszteri leirat szó szerint ezt mondja: »Fegyelmezetlenség, léha és könnyelmű, a tiszti álláshoz nem illő magatartás tapasztalható. *Tisztek üzletekkel, lánckereskedelemmel, csempészettel foglalkoznak.*« Hát ez persze nem nagyon hízelgő vélemény — és nem is nagyon egyezik azzal, amit Horovitz ezredes úr állapított meg. A »hazafiság« és »kötelességtudás« fogalma az amerikai imperialisták szótárában, úgy látszik, megegyezik a »csempészet« és »láncкereskedelem« fogalmával . . .

A tisztek magatartásával Horthynak állandóan sok baja volt. Minduntalan azt kellett látnia, hogy a tisztek ugyanazt az életmódot folytatják, mint ő... Egy ízben — 1919. szeptember 15-én — erélyesen megrója tisztjeit a sűrű mulatozások miatt és figyelmezteti őket, hogy »...a járőr tisztjei ne tekintsék útjukat csak kellemes szórakozásnak. A kastélyok vendégszeretetét igénybe vehetik, de főkötelességük minél többet foglalkozni a néppel . . . A járőrnek tilos mulatozásokat rendezni, vétkes könnyelműség volna és megvetésre méltó erkölcsi színvonalra vallana, ha a nemzeti hadsereg tisztjei ezen nehéz időkben dáridókat csapnának.«

Egy másik fővezérségi parancsban Horthy azt veti szemükre, hogy »tisztek különböző helyeken üres óráikat pincérnők, friseurnők, manicür (!) és egyéb gyanús nők társaságában töltik el, sőt mi több, kiszolgálólányokkal, valamint kétes erkölcsű nőszemélyekkel nyilvánosan együtt vannak. Étteremben asztalukhoz ültetik, majd ezekkel elborozgatva szolgálati

— járőr — és egyéb szolgálati tevékenységüket a bor által hatványozott fantáziával beszélik el«. Ez a tiszti parancs semmiképpen sem támasztja alá a nyugati imperialistáknak ugyanezen tisztekről alkotott kiemelkedően jó véleményét! Persze Horthy sem a tivornyázások miatt, hanem inkább azon háborodik fel, hogy a tisztek dunántúli »hőstetteikkel« dicsekednek. Ez az, amit már Horthy sem tűrhet és ezért — »a tisztikarban uralkodó becsületérzet«-re hivatkozik. Erről a »becsületérzetről« viszont a magyar dolgozó népnek, amelynek módjában volt a Horthy-hadsereget alaposan megismerni — lényegesen rosszabb véleménye volt, mint az amerikai ezredesnek!

És végül, ennek a tisztikarnak belső fegyelmét is érdemes kissé közelebbről megvizsgálni. Horthy 1919. október 2-án közli tisztjeivel: »Több oldalról vett értesülés szerint utóbbi időben oly kinövések kaptak lábra, hogy *egyesek szolgálati beosztásukat önkényesen megváltoztatva, összeköttetéseik révén formálisan oda szegődnek, ahol kényelmesebben és kellemesebben vélnek szolgálni.* Mások ismét áthelyezésüket, vezényeltetésüket semmibe véve az arra vonatkozó parancsot kijátsszák, sőt megszegik...«

Nem többről és nem kevesebbről van szó, mint arról, hogy Horthy csak addig tudta biztosítani tisztjei közt a fegyelmet, míg a kommunisták legyilkolásáról, zsidók kirablásáról, fosztogatásról volt szó. De ez nem is lehetett másként. A munkások és parasztok legjobbjainak kiirtására a nagytőke és a nagybirtok a társadalom söpredék elemeit vette igénybe — mert mást nem vehetett. Olyan válogatott rablógyilkosokat, mint Prónay báró, Salm gróf, Héjjas Iván — Horthy sem tudott megzabolázni. Nagyon jellemző, hogy sem 1919-ben, sem később, amikor pedig Prónay, Héjjas és társai némely kérdésben szembekerültek Horthyval, Horthy nem mert hozzájuk nyúlni — egyszerűen azért, mert túl sokat tudtak róla Prónayék.

Ilyen volt a »nemzeti hadsereg« tisztikara. Gyilkolták a magyar proletariátus felszabadításáért küzdő munkásokat és parasztokat — a Wall Streetnek ez tökéletesen megfelelő volt.

Horthy kellően értékelte az amerikai imperializmus támogatását. Október 9-én megelégedett hangú közlést juttat

el a sajtóhoz. Ebben megállapítja, hogy Horovitz ezredes nyilatkozata »a lakosság körében a megelégedésnek és lelkesült örömnek számos megnyilvánulását idézte elő.« (Horthy fogalomzavarban szenved: a különítményeket azonosítja a lakossággal.) Ezek után lerögzíti: »elégtételül szolgál ez a hivatalos vélemény, mint beható tanulmányok eredménye . . . a hónapok óta a legkülönbözőbb rágalmakkal szüntelenül illetett magyar nemzeti hadseregnek . . .«

Így »értékelte« Horthy az amerikai ezredes missziójának eredményét a *nyilvánosság előtt,* de Horovitzhoz intézett személyes levelében egy lépéssel már tovább ment. Ebben a levélben nemcsak azért mond köszönetet, hogy Horovitz nyilatkozata »a magyar nemzeti hadsereg hatóságait és azok tisztikarát abban az önzetlen, igazságos, nemes hazafiasság és kötelességtudás szellemében mutatja be, mely minden egyes tagját tényleg át is hatja« — Horthy ezzel az elismeréssel már nem elégszik meg. *Imperialista megbízóival közli, hogy Horovitz látogatása őt nagy reményekre jogosítja, főleg abban a tekintetben, hogy a »rendcsinálást« — értsd a kommunisták tűzzel-vassal való irtását — nagyobb erővel folytathatja tovább.* Horthy Horovitznak nyíltan megírja, hogy nyilatkozatával nemcsak »a nemzeti hadsereg« ellen áskálódókat fegyverezte le, hanem a tiszti különítmények további tevékenységét is megkönnyítette, a hadsereg fejlődését pedig előremozdította.

Horthy már Szegeden láthatta, tapasztalhatta, hogy az antant-hatalmaktól minden támogatást — pénzt, fegyvert — megkaphat a kommunisták ellen. Horthy ennek tudatában indította meg dunántúli »hadműveleteit« — a munkások és parasztok ellen! A különítményes bandák hallatlan kegyetlenségeket követtek el. A gaztettek miatt megnyilvánult felháborodás Horthyt egy ideig »mérsékletre« késztette volna és talán mutatott volna is valami csekély hajlandóságot a különítmények ideiglenes megfékezésére. Azonban minden gátló ok egyszeriben megszűnt Horovitz »vizsgálata« után. Horovitz mint az antant katonai misszió megbízottja nemcsak a fehér terrort tagadta, de kézzel fogható segítséget is nyujtott a »nemzeti hadsereg« kiépítésére, fejlesztésére.

De Horthy irataiból az is kiderül, hogy Horovitz közvetlenül segítségére volt a »nemzeti hadseregnek« a Dunántúl megszállásában. »Horovitz ezredesnek nagyjelentőségű és minden befolyástól távol álló funkciója arra is kiterjed — írja Horthy — hogy azon helységekben, melyeket a románok elhagytak, *személyes közbenjárásával biztosítsa s megkönnyítse az oda bevonuló nemzeti csapatok számára a súrlódások nélkül való rend folytonosságát.*« Ezek után már világos, hogy az antant-misszió hivatalos megbízottja miért nem tapasztalt sehol terrort. A magyarázat végtelenül egyszerű. *A fehér terror az antant-missziók tudtával, beleegyezésével, sőt támogatásával ment végbe!* Horovitz »személyesen közbenjárt«, hogy a románok által kiürített dunántúli falvakba és városokba bevonuló »nemzeti csapatok számára biztosítsa és megkönnyítse a súrlódások nélkül való rend folytonosságát«. A rend biztosítása: ismerős fogalom, hiszen 1848 óta a reakció minden forradalmi mozgalmat ezzel a jelszóval igyekezett vérbe fojtani!

De nem szabad azt hinnünk, hogy az antant-missziók tagjai közül egyedül Horovitz ezredes vállain nyugodott a fehérterror támogatásának »súlyos terhe«. Hirhedt alakja volt az amerikai katonai missziónak *Yates ezredes*, kinek először a polgári karhatalmi alakulatokat kellett megszervezni. Ezeknek a karhatalmi alakulatoknak az volt a nyílt, hivatalosan bevallott rendeltetése, hogy a »kommunizmus mérgéből még ki nem gyógyult munkásságot« fegyveres erővel fékentartsa és biztosítsa a »rendet«. Néhány nappal később, 1919. október 24-én a magyar rendőrség és csendőrség felügyelőjévé és ellenőrévé nevezik ki. Yates néhány héttel később felhívással fordul a csendőrséghez.

A felhívás így hangzik:

»A magyar csendőrségnek mindenkor az a hírneve volt, hogy egész Európa legjobb fegyveres ereje. A jövőben alkalma lesz ezt megint beigazolni azáltal, hogy a törvényes rend fenntartásában részét derekasan kiveszi. Tartsák szem előtt, hogy önöknek semmi közük a politikai és vallási kérdésekhez, önök csak a rend őrei, akik mindenkivel szemben egyformán igazságosan bánnak. Hazájuk-

[illegible] 19[illegible].

Fogolmaszvá

Mon Colonel !

Le communiqué [illegible] la presse que vous avez publié dans les journaux de Budapest concernant votre conviction acquise pendant votre séjour auprès du commandement suprême de l'Armée Nationale Hongroise en date du 24. et 25. septembre, ~~vous~~ démontrez que les autorités et les Officiers de l'Armée Nationale Hongroise sont inspirés des sentiments de la justice, du vrai patriotisme et du devoir.

La publication de votre conviction a désarmé ceux qui intriguent contre l'Armée Nationale Hongroise, a facilité son fonctionnement et son développement.

~~Permettez-moi~~ Veuillez agréer mon Colonel de vous remercier au nom de l'Armée Nationale Hongroise de la juste bienveillance que vous avez témoignée envers elle.

Votre tout dévoué

Amiral

Commandant en Chef de l'Armée Nationale Hongroise

A Monsieur

N a t h a n i e l H o r o v i t z

Colonel de l'Armée des Etats Unis

B u d a p e s t I.

Mission Militaire des Etats Unis.

Horthy francianyelvű köszönőlevele Horovitz amerikai ezredeshez

nak a békére sürgősen szüksége van! Mi bizalommal számítunk önökre, hogy ismert odaadó kötelességtudásukkal az ország békéjét biztosítani fogják.

Yates,
az amerikai hadsereg ezredese,
a magyar csendőrség szövetségközi
ellenőre és felügyelője.«

Ez a felhívás megjelent az összes lapokban és a csendőrség régi tagjai nagyon meg lehettek elégedve Yatesszel. »Egész Európa legjobb fegyveres ereje« — ilyen dicséretet is már régen hallottak. Yates felhívása megelevenítette a régi szép időket, megerősítette bennük a hitet, hogy »munkájukat« eddig jól végezték. »Jó munka« volt — legalább Yates szerint — amikor sortüzet adtak a csendőrök a hódmezővásárhelyi, orosházi, élesdi, dunaföldvári parasztokra, amikor az 1890-es évek parasztmozgalmait olyan brutális kegyetlenséggel letörték. Az sem volt utolsó dolog, amikor 1912. május 23-án a budapesti munkásság nagy forradalmi megmozdulásának vérbefojtására felhozták a csendőrséget Budapestre, mert a rendőrségnél, sőt a katonaságnál is megbízhatóbbnak tartották őket. Valóban az ezerholdasok, a gyárosok vagyonának, kiváltságainak már az első világháború előtt a csendőrség volt a legbiztosabb védelmezője. Yates ezredes úr *éppen ezért* becsülte olyan nagyra a magyar csendőrséget. Yates nem volt nagyon szemérmes, ámbár ő is »a törvényes rend fenntartását« tűzi ki célul, éppúgy, mint Horovitz, a »nemzeti hadsereg«-nél, de azzal a lényeges különbséggel, hogy míg Horovitz csak segítette Horthyékat a »rendcsinálásban«, *addig Yates maga vette kezébe és irányította a magyar csendőrség szervezését és működését.* Hogy Yates milyen »eredményes« munkát végzett, azt a Horthy-fasizmus két és fél évtizedes uralma megmutatta.

Ma, 1951-ben — amikor az amerikai agresszorok vadállati kegyetlenséggel gyilkolják a koreai asszonyokat, gyerekeket, barbár bombázásokat hajtanak végre a koreai falvak és városok ellen, érthetőbbé és világosabbá válik számunkra az antant, ezen belül főleg az amerikai katonai misszió 1919—

20-as magyarországi működése. De Horovitz és Yates működése még egy dolgot bizonyít: azt, hogy az amerikai imperialistáknak nem volt szükségük arra, hogy fasiszta módszereket Horthytól vagy bárki mástól tanuljanak. Ellenkezőleg: adataink arról tanúskodnak, hogy nem egy dologban — így kommunistaellenességben, szociális demagógiában, egyenesen ők mutattak utat, jártak »jó példával« Horthy előtt.

5. Az antant-diplomácia működésben

Horovitz és Yates buzdításai, szervező munkája nyomán a fehér terror még kegyetlenebbül dühöngött. A párizsi béketanács azonban nem volt teljesen megelégedve az ügyek menetével. Természetesen nem a terror ellen volt kifogásuk, de azért szerettek volna egy kissé nyugodtabb helyzetet Magyarországon, főleg azért, hogy Horthy hadseregét is minél előbb felhasználhassák a Szovjet ellen indítandó intervenciós hadjáratra. Az első feltétele a nyugalmasabb állapotnak — legalább is az antant-politikusok szemében — az volt, hogy az országnak legyen végre olyan kormánya, amelyet mindenki elismer és amelynek tekintélye is van és másodszor, hogy Horthy hadserege vegye birtokba a fővárost, majd a Duna-Tisza közét. E két kérdés megoldására a párizsi legfelsőbb béketanács Budapestre küldi 1919. október 23-án teljhatalmú megbízottját, *Sir Georg Clark angol diplomatát.* Clark más úton haladt, mint Yates vagy Horovitz, ő először nem a »keresztény« Magyarország képviselőivel, hanem az imperialistáknak régi, kipróbált, a széles néptömegek becsapásában nagyobb jártasságra szert tett szövetségeseivel, a *szociáldemokrata vezetőkkel kezdett tárgyalni.* Az első tárgyaláson — 1919. október 25-én — Clark a két hírhedt árulóval, Garami Ernővel és Peidl Gyulával »beszélte meg« — a helyzetet és csak két nappal ezután fogadta a többi polgári politikust. Clark igen elégedettnek látszott a szociáldemokratákkal folytatott megbeszéléssel. Garamiék mindenben egyetértettek vele, *hajlandóknak mutatkoztak az új rendszer támogatására,* ha egy-két kívánságukat Horthy teljesíti. *Garami és Peidl kifejtette,* hogy ők nem ellenzik azoknak a szigorú megbüntetését, akik

a Tanácsköztársaságban komoly szerepet játszottak — értsd: *nem ellenzik a kommunisták legyilkolását* — de kénytelenek rámutatni arra, hogy sok »becsületes« szociáldemokrata, akik pedig élesen szembenállottak a proletárdiktatúrával és mindent megtettek annak megbuktatására, szintén üldözésben részesülnek. Clark megígérte: beszélni fog Horthyval, hogy a »becsületes« szociáldemokratákat ne üldözzék. Garami nyugtalanul kérdezte: »És mi a biztosíték, hogy Horthy megtartja majd ígéretét?« Clark nyugodtan, meggyőződéssel hangjában válaszolt: »He is a gentleman«. (Ő — t. i. Horthy, úriember.)

Clark Garamiék megnyugtatására még azt is megígérte, hogy meghívja Horthyt, hogy személyes megbeszélésen tisztázhassák a még meglévő ellentéteket.

Clark ezek után a polgári politikusokat fogadta, majd október 28-án nyilatkozatot tett közzé a Pester Lloyd-ban. Nem kertelt, nyíltan megmondotta, miért küldték Magyarországra. »Feladatom, hogy lehetővé tegyem a hamaros békekötést Magyarországnak...« — a következő kijelentése már brutálisabb volt —: »szükséges, hogy olyan kormány alakuljon itt, amely a mi szemünkben az egész országot képviseli osztály és felekezeti különbség, vagy bármely érdekcsoportra való tekintet nélkül.« (Ennyibe vette Clark a magyar függetlenséget!) Majd végül megadta a megalakuló kormány politikai irányvonalát: »Sem túlzóan radikális, sem reakcionárius alkotmánya vagy intézményei nem lehetnek és ne is legyenek tehát egy országnak se...«

Amit Horovitz és Yates katonai vonalon, azt végezte el Clark a politikában. Ritkán sértették önérzetében ennyire a magyar népet, mint a hírhedt Clark-tárgyalásoknál. Garamiék és a keresztény polgári politikusok annyira gerinctelenül viselkedtek, olyan nyíltan szolgáltatták ki az országot a nyugati hatalmaknak, hogy Clark maga sem tartotta szükségesnek a szép, kenetteljes frázisokat. Garami és társai még attól is megkímélték Clarket, hogy elkendőzze a valóságot. Clark érdemükhöz képest tárgyalt velük, helyesebben diktált nekik. A pártok között a megegyezés elég soká húzódott, mert a keresztény pártok nem akarták a szociáldemokratákat bevonni a kormányba. Clark azonban igen határozottan leszögezte: »az

antant feltétlenül ragaszkodik ahhoz, hogy a szociáldemokrata párt a kormányban képviselve legyen...«

Hosszas marakodások, a miniszteri bársonyszékért folytatott rendkívül ízléstelen, aljas, de egyesek részére »sikeres« közelharcok után végre létrejött a megegyezés, először a »nemzeti hadsereg« budapesti bevonulásáról, majd utána a kormányról. Horthy a tárgyalások eredményeképpen a következő nyilatkozatot tette (november 5.). »A hadsereg Budapestre való bevonulása a katonai diktatúrát nem vonja maga után. A hadsereg alárendeli magát annak a kormánynak, amely az *antant legfőbb megbízottjának* közreműködésével létrejön. A hadsereg polgári jogegyenlőség alapján áll s amilyen kérlelhetetlenül tesz mindent a bolsevizmus letörésére, éppen olyan szigorúan fogja tagjainak a polgári jogegyenlőség ellen irányuló minden akcióját megakadályozni.« Horthy mellett ezt aláírta Lovászy Márton, Vázsonyi Vilmos, a demokrata párt vezére, nagyatádi Szabó, a kisgazdák vezére és végül, de nem utolsósorban Garami Ernő.

Nyitva állott tehát az út a »nemzeti hadsereg« előtt az ország szíve, Budapestt felé, Horthy mégis félt. Október utolsó napjaiban a siófoki főhadiszálláson egy árulókból álló munkásküldöttség előtt hosszasan bizonygatta, hogy »a budapesti munkásságnak nincs oka a félelemre. Én mindig a gyengébbek oldalán állok és a munkásság érdekeit sem engedem megkárosítani«. Majd megnyugtatásul hozzáfűzte: »A nemzeti hadsereg semmiféle fehér terrort nem fejt ki... Ha a hadsereg tagjai esetleg elkövettek kegyetlenségeket, felelősségre is vontuk őket.« Képmutatás, demagógia, szemérmetlen hazudozás — mindent megpróbált Horthy, hogy a munkásságot maga mellé állítsa.

De a munkásságot sem vezetőinek nyílt áruló politikája, sem Horthy mézes-mázos ígéretei nem tudták megingatni. Az elkeseredés az új rendszerrel szemben nőttön-nőtt. A munkásság helyzetét súlyosbították a hatalmas arányú elbocsátások. Munkaalkalom sehol nem volt. A pénz értékét 80 százalékkal leszállították, így a még munkában levők keresete is a semmivel vált egyenlővé, a munkanélküli segélyt beszüntették. *A szociáldemokrata irányítás alatt álló szakszervezetek semmit*

nem tettek a munkásságért, de szüntelenül agitáltak az új rendszer, az elnyomók uralma érdekében.

Mialatt a munkásság ehezett, nyomorgott — *a korrupció és panama újra virágzásnak indult.* November első napjaiban kiderült, hogy a főváros pénzügyi viszonyai az utolsó két hónapban jelentékenyen rosszabbodtak. A beruházásokra felvett kölcsönt utolsó fillérig elköltötték más célokra. A főváros élelmiszerüzemeinél — hivatalos beismerés szerint — a lehető legzüllöttebb állapotok uralkodtak. Minden élelmiszer a feketepiacra került. A főváros adóssága meghaladta a 700 millió koronát. A tervek szerint 450 millió koronát kellett volna beruházásokra fordítani, de ahogyan a vizsgálat is megállapította: »...mire a kölcsönök részletei tulajdonképpeni rendelkezésükhöz elérnek, rendszerint már leesökkent tételek lettek.« Így történt, hogy a nagy bank-kölcsönből mindössze nyolc barakk-iskolát (!) és a János-kórházban két pavillont építettek. A budapesti városparancsnokság november 7-iki helyzetjelentése is kénytelen beismerni: »...a néhány hét alatt ismét virágzóvá lett és újból uralomra jutott klikkrendszer teljes anyagi pusztulásba dönti a fővárost.« Korrupció és panama az egyik oldalon — éhező, nyomorgó, végsőkig kizsákmányolt munkásság a másikon, ez volt Budapest képe a »nemzeti hadsereg« bevonulása előtt.

A »dicsőséges« budapesti bevonulás! A »nemzeti hadsereg« fővezérsége már szeptember 19-ére megkezdte az előkészületeket. Ekkor készenlétbe helyeztek egy Prónay és egy Ostenburg (Moravek) rohamszázadot, páncélvonatot, egy lovasezredet Lepsény környékén és egy lovasszázadot Szombathelyen. A lovasszázadok mindegyikét két-két, gépfegyverekkel megrakott teherautóval erősítették meg. Sárbogárdon és Celldömölkön egy-egy csendőrkülönítményt, összesen 6 tisztet és 40 csendőrt helyeztek el. Ezenkívül a budapesti bevonulás biztosítására a fővezérség még 8 zászlóalj és 4 harci repülőgép felett is rendelkezett. A budapesti karhatalmi alakulatok, melyeket Yates szervezett, azt a feladatot kapták, hogy a románok kivonulása után azonnal szállják meg az összes középületeket, foglalják le a közlekedési eszközöket és ami a legfontosabb: gondoskodjanak »a város elzárásáról a külső városrészektől«!

Nem ítélte meg Budapest hangulatát kedvezőbben Mattyasovszky főkapitány sem. Október elején megkezdi az előmunkálatokat Horthy budapesti »diadalmenetének« biztosítására. »Szigorúan bizalmas« előterjesztésében ismerteti a fővezérséggel azokat a rendszabályokat, melyek alkalmazását a főváros »lelkes és örömteljes« várakozása miatt feltétlenül szükségesnek tartja. Mattyasovszky javasolja: Horthy »vitéz« katonáinak Budapest határához való megérkezését *riadójel* tudassa a lakossággal. A riadójel elhangzása után — folytatja a főkapitány — az utcán tartózkodók »kötelesek a *legközelebbi házba betérni* és további intézkedésig ott tartózkodni«. Továbbá: akinek kezében fegyvert, éspedig pisztolyt, kardot, boxert vagy gumibotot találnak, azt irgalom nélkül *felkoncolják*. Még jobban rávilágít Horthyék félelmére a következő intézkedés: »A riadójel megadása után mindennemű nyilvános helyiség, beleértve a boltokat is, azonnal bezárandók, utcára nyíló üzlethelyiségek rendőnyei leeresztendők... A riadó elhangzása után a házak ablakai zárva tartandók és azon kívül senki nem tartózkodhatik.« Ebből a rendelettervezetből egy dolog mindenképpen kétségen felül áll: »a nemzeti hadsereg« egyszerűen félt a tömegek »ujjongó lelkesedésétől«, mintha ellenséges fővárosba és nem Budapestre készült volna bevonulni. Riadójel, az utcák kiürítése — fontos katonai intézkedések ellenséges területen operáló hadseregnél. Horthyék ezzel a tervezettel leleplezték magukat, nyilvánosan beismerték: rettegnek, *hogy a magyar nép mint ellenséget fogadja a bevonuló »nemzeti hadsereget«*. Ezek után a főkapitány így fejezi be a hirdetménytervezet szövegét: »Nyomatékosan kérem a közönséget, hogy nyugodt, rendtisztelő viselkedésével segédkezzék a rend fenntartásában, melynek egyedüli szent célja, hogy a magyar nemzeti állam újjászületését biztosíthassuk.«

Ilyen előkészületek után vonult be Budapestre november 16-án »örömujjongás és lelkesedés között« Horthy Miklós fehér lován — melyről azt rebesgették, hogy eredetileg Böhm Vilmosnak, a Vörös Hadsereg áruló főparancsnokának tulajdonában volt és a különítményes tisztek Bicskén lopták.

Clark azt állította Horthyról, hogy »kifogástalan úriember« — Horthy azonban nem nagyon igyekezett Clarknak róla adott jó véleményét igazolni. November közepétől kezdve

még magasabbra csapott a terror hulláma. Megkezdődött a kommunisták letartóztatása Budapesten és fokozottabb akcióba léptek Héjjasék Kecskeméten.

Héjjasék még a románok kivonulása előtt összeállítottak egy feketelistát azokról, akiket el akartak tenni láb alól. Ezeken a titkos megbeszéléseken Héjjas Iván és Francia Kiss Mihály is megjelent. A románok segítségével (!) a listán szereplőket összefogdosták és a törvényszék börtönébe zárták. November 15-én, a románok kivonulása után Héjjas Iván lett Kecskemét városparancsnoka, mikor is kiadott egy rendeletet, mely szerint november 15-ről 16-ra virradó éjtszakán senkinek sem szabad lakását elhagyni és akit ÉME (Ébredő Magyarok Egyesülete — hírhedt fasiszta szervezet) jelvény nélkül meglátnak Kecskemét utcáin, azt az ő járőrei bátran lelőhetik. Héjjas délelőtt leitatta embereit, kik legnagyobb részt környékbeli kulákok soraiból kerültek ki, hogy minél »tökéletesebb« legyen a »Szent Bertalan-éjtszakára« való előkészület. Este 10 órakor összegyűltek a Városház-téren, onnan részint kocsin, részint gyalog a törvényszék palotája elé vonultak, megszállták a börtönt és azután a zárkákból kivezették a feketelistán szereplő foglyokat. A feketelista: Neumann Imre magánhivatalnok, dr. Stern Zsigmond ügyvédjelölt, Villám József napszámos, Czigány János molnár, Lajos László napszámos, Vincze Lajos ács, Simon István hírlapíró, Szakovits György magánhivatalnok, Hajma József munkásbiztosítási tisztviselő, Vértse Gábor gazdász, Bende József matróz, Egyeki Mózes matróz, P. Kovács István napszámos, dr. Buday Dezső jogakadémiai tanár, Kubányi Mihály napszámos, Türei László cipőgyári szolga, Lugosi István szabó (munkástanács elnöke), Polinyi Gyula vasúti irodai alkalmazott (vádbiztos), Kaufer Arthur nyomdász, Pataki István pénzügyőr (detektív), Lazarovits Károly detektív, Farkas Sándor vasmunkás (városparancsnok), Szegedi Lajos munkásbiztosítási pénzbeszedő, Takáts György párttitkár, dr. Halmos Lajos ügyvéd, Hrobál János mozdonyvezető, Bakonyi Antal kereskedősegéd, Faragó Pál tiszthelyettes, Villám István villanyszerelő, Szücs Lajosné, Berényi Pál gazdálkodó, Berkes Ferenc újságíró (városparancsnok), Reiszmann Sándor géplakatos. Vasmunkásoktól, napszámosoktól, tanároktól féltek Héjjasék, ezeket kellett el-

tenni láb alól, hogy nyugodtan garázdálkodhassanak. Ezt nevezték ők »a rend helyreállításának«! A kivezetett foglyokat kocsira rakták, szájukat betömték, szalmakötegekkel átkötözték, hogy a tömés ki ne essék, azután kivitték őket a város szélére, ahol egy részüket megfojtották, egy részüket felakasztották, egyeseket pedig különféle szerszámokkal addig vertek agyba-főbe, amíg el nem pusztultak. Ezen az éjtszakán több mint ötven embert gyilkoltak le ilyen barbár módon Héjjasék.

November 20-án a lajosmizsei vonaton »razziáztak« Francia Kiss Mihály emberei. Héjjas Ivántól azt a parancsot kapták, hogy a Kecskemétről Lajosmizse felé induló vonatot vizsgálják át, a kommunistákat tartóztassák le, esetleg (!) végezzék ki. Négy »gyanúsítottat« magukkal vittek és Francia Kiss Mihály ajánlatára egy Kecskemét környéki tanyára, M. Kiss József kulák Belsőnyír 138. sz. tanyájára hurcolták őket. Francia Kiss Mihály kiadta a parancsot: mind a négy gyanúsítottat ki kell végezni, majd mint aki jól végezte dolgát, eltávozott. A csendőrségi ügyészség, amely pontosan felderítette az esetet — vádiratában így írja le a kivégzést: ». . . a délután folyamán a gyanúsítottakkal a tanyán levő marhaakolban gödröt ásattak és a kivégzés módjában megállapodtak.

Este 10 óra tájban, amikor M. Kiss József családja már lefeküdt, M. Kiss József bement a marhaistállóba, ahol a sértetteket őrizték s beszólt oda: »Egy ember kijöhet, itt van a főhadnagy úr, majd ki fogja hallgatni«.

Ezen hívásra az istállóból kijött az egyik sértett. M. Kiss és Sutus a kamrába vitték, székre ültették, kezét, lábát összekötötték, száját ronggyal teletömték, a gödör szájához cipelték, földre dobták, s ily helyzetben a gyanúsítottak közül M. Kiss József vagy egy másik pótcsendőr a földön fekvő sértett fejére fejszével ütéseket mért, melyek az illetőnek halálát okozták.

Ugyancsak ilyképpen végezték ki a többi három sértettet is.

Sértetteket ott az akolban nyomban el is földelték. A kivégzéseknél mindegyik pótcsendőr-gyanúsított jelen volt.«

Mi történt ezek után a gyilkosokkal? A gyilkosokat a hatóságok az eset napvilágra jutása után kénytelenek voltak letartóztatni. A négy rablógyilkost a Margit-körúti fogházba

szállították. Ugyanebben a fogházban sínylődtek a proletárdiktatúra hős harcosai, akiknek egyetlen bűnük volt: harcoltak a kizsákmányolás ellen. Ezeket a munkásokat és parasztokat gyorsított eljárással ítélték halálra, súlyos fogságra. Mellettük raboskodott a négy rablógyilkos. Tizenegy hétig semmi nem történt ügyükben. A »jámbor« Héjjas-különítményesek türelmetlenkedni kezdtek és elhatározták, hogy sanyarú helyzetüket feltárják a »fővezér« előtt. Meg is írták szépen panaszukat Horthynak:

» . . . hogy mit tettünk, úgy is méltóztatik tudni, mert a hír nagyméltóságodhoz is eljutott. Ezen ügyből kifolyólag az antant szigorú nyomozást vezetett, s ez alkalommal négyönket letartóztattak . . . mi esküvel igazoljuk, hogy ártatlanok vagyunk és mégis 11 hete hogy itt helyben, a Margit-körúti fogház vastag falai között a kommunistákkal kell borzalmas napjainkat eltölteni, odahaza teljesen tönkre mennek gazdaságaink, mert gazda nélkül nincs semmi és ezáltal *több mint ezer hold birtokunk* nem terem, mert nem tudjuk műveltetni.

Kérve kérjük nagyméltóságodat, méltóztatna bennünket nehéz helyzetünkből szabadlábra helyezni, hogy még a meglévő kis gazdaságainkat újból termelőképessé tehessük és újból felvirágoztathassuk.

Kérésünket ismételve vagyunk nagyméltóságod legalázatosabb szolgái

Jenei József,
M. Kiss Mihály,
Sutus Mihály és
Bán Sándor,
a kecskeméti Héjjas-különítmény tagjai.«

Eddig a levél. Horthy azonnal intézkedett kedves »vitézei« érdekében. Közbelépésének meg is lett az eredménye: a csendőrségi ügyészség, mint látszik, a gyilkosság minden részletét ismerte, tudta azt is. hogy kik a gyilkosok, elkészítette a vádiratot, majd *szabadlábra helyezte* a gyilkosokat. Sokáig húzódott az ügy, végre 1923-ban megszüntették a négy gyilkos kulák ellen az eljárást, *felmentették őket.* Az indokolás szó szerint így hangzik:

»Szegeden a magyar ellenforradalmi kormány hadügyminisztériumának hatodik osztályában 1919. évi július havában Héjjas Iván volt tart. főhadnagy azt a parancsot kapta, hogy Kecskeméten szervezzen egy karhatalmat a vörös hadsereg által rejtegetett fegyverek és lőszerek összegyüjtésére és a közbiztonsági szolgálat ellátására.

Héjjas Iván ezen parancshoz képest megszervezte a karhatalmat, amelynek tagjai a magyarság szempontjából megbízható tartalékos tisztekből, altisztekből és legénységből, valamint a kecskeméti és környéki gazdákból állottak. Így tagjai voltak a karhatalomnak pótcsendőri minőségben a rendelkező részben felsorolt gyanúsítottak is.

Gyanúsítottak tehát a rendelkező részben körülírt cselekményeket pótcsendőri minőségben, a közbiztonsági szolgálat ellátására, közben a kommunizmus bukásával kapcsolatban felborult rend helyreállítása, normális viszonyok teremtése céljából követték el.«

Miután az ügyészség megállapította a vadállati kegyetlenséggel végrehajtott gyilkosságokról, hogy M. Kiss József gazdálkodó és három társa ezeket »a kommunizmus bukásával kapcsolatban felborult rend helyreállítása, normális viszonyok teremtése céljából követték el« — az indokolást a következőképpen fejezi be:

»...kétségtelen, hogy a rendelkező részben körülírt cselekmények elkövetési indokául nem az önző nyereségvágy szolgált, hanem azokat az 1918. évi október 31. napja óta bűnösen felidézett haza- és társadalomellenes forradalmak idején a magyar faj és nemzeti eszme ellen elkövetett cselekmények által felkeltett közelkeseredésben és menthető felháborodás hatása alatt abban a téves meggyőződésben követték el, hogy *cselekményükkel a magyar faj és nemzeti eszme érdekét szolgálják — ezek a cselekmények az 1921. évi november hó 3-án kelt magas kegyelmi elhatározás alá esnek*, amiért a gyanúsítottakat kegyelemben részesíteni s a bűnvádi eljárást abbahagyni kellett.

Budapest, 1923. évi november hó 27-én.

Dr. Schmitz s. k.
vezető ügyész.«

íme, itt áll előttünk pőrén a Horthy-fasizmus igazságszolgáltatása. Holló a hollónak nem vájja ki a szemét, gyilkos a gyilkost nem ítéli el . . .

(Érdemes feljegyzésre, hogy nemcsak a Héjjas-banda gyilkos tagjait, hanem a fehér terror alatt elkövetett összes gyilkosságok tetteseit, felbujtóit szó szerint ugyanezen indokolással mentették fel.)

»A normális viszonyok helyreállítása« — a Héjjas-bandák értelmezésében azt jelentette, hogy fővezéri oltalom alatt gyilkolhatnak, rabolhatnak. Nem csodálható, hogy a különítmények »rendfenntartó« működését az ország lakossága egyre nagyobb rettegéssel és gyűlölettel kísérte. A terror szörnyű hatásáról hű képet ad a kecskeméti főkapitány, aki az igazságügyminisztérium utasítása alapján Héjjasék ellen a nyomozást vezeti. A főkapitány megállapítja, hogy »a nyomozást felette megnehezíti, hogy a helybeli lakosság annyira meg van félemlítve, hogy a nyomozó hatóság részére adatokat szolgáltatni nem mer, másrészről pedig az *amúgy is elég gyenge nyomozó közegeink a fentebbi esetekből is kitűnőleg, erősen szervezett fehér terrortól való félelmökben erélyes és lelkiismeretes nyomozást aligha mernek eszközölni*«. Nem nehéz elképzelni a Héjjas-banditák gaztetteinek hatását, ha már a városi rendőrség is rettegett tőlük. A rendőrség a kormány szerve volt, a különítmények Horthy fővezéré. A rendőrség »törvényes keretek között« hajszolta a kommunistákat, a különítmények nem ismertek el semmiféle kormányt vagy törvényt. Innen eredt köztük a nézeteltérés. Héjjasék rémuralmat teremtettek és ennek a rémuralomnak a magyar dolgozó nép teljesen ki volt szolgáltatva...

Horovitz, Yates és Clark pedig tovább nyilatkoztak a sajtónak és tagadták a fehér terrort...

És most nézzük meg, hogyan zajlott ezalatt a politikai élet, hogy teljesítette Clark feladatát Garamiék támogatásával?

Rákosi Mátyás 1935-ben mondotta a bíróság előtt a magyarországi szociáldemokrata pártról: »Ez a párt az egyetlen legális munkáspárt Magyarországon. Mióta e párt a proletárdiktatúrát elárulta, hol nyíltan, hol titokban odaállt az ellenforradalmi uralkodó osztályok mellé és a szó legszorosabb

értelmében küzdött a proletariátus ellen. Az ellenforradalom első idejében miniszterei vel akasztott. Az internálást nem kifogásolta, a gyorsított eljárást ámennel szentesítette... Lehetetlen felsorolni annyi bűnt, amennyit napról napra elkövet. Annyi bizonyos, hogy a munkásság elkeseredése és utálata e párttal szemben nőttön-nő és minden denunciálása, minden terrorja és népbolondító látszatharca ellenére a per úgy fog végződni, hogy a szociáldemokrata párt a porondon marad.«

A »nemzeti hadsereg« bevonulása után folytatódtak a kormány megalakulására a tárgyalások a pártok vezetői között, *Clark legfőbb felügyelete alatt.* Folyt a vita, marakodás — nem a programm felett, hanem a miniszteri tárcákért, elsősorban a miniszterelnökségért. A szociáldemokrata pártot Garami Ernő képviselte ezeken a tárgyalásokon. Friedrich nem akarta elhagyni a miniszterelnöki széket, mikor aztán közölték vele, hogy egyetlen párt sem egyezik bele az ő miniszterelnökségébe, akkor kijelentette, hogy ő csak Huszár Károlynak hajlandó átadni helyét. (Huszár Károly teljesen jelentéktelen figura volt. A mágnások — Bethlen, Teleki és a többi gróf, őrgróf és herceg még nem látták elérkezettnek az időt a kormány átvételére. A közhangulat nyomása alatt az antant egy arisztokratavezetés alatt álló kormányt nem nagyon szívesen fogadott volna. Ezért tolták az arisztokraták maguk elé Huszár Károly »néptanítót« és Friedrichhez hasonlóan ők is meg voltak győződve, hogy Huszárt akkor meneszthetik, amikor nekik tetszik. Úgy is lett.) A pártok végül megegyeztek abban, hogy Huszár lesz a miniszterelnök. Hátra volt még a tárcák kiosztása és a szociáldemokrata párt néhány »jámbor« követelése. Garamiék »követelték« a különítmények feloszlatását, a sajtócenzúra megszüntetését, a gyülekezési-, sajtó- és szólásszabadság visszaállítását, a népegészségügyi, valamint a propaganda-minisztériumok megszüntetését, a népjóléti minisztérium hatáskörének kibővítését. Mikor Huszár még ezeket a követeléseket sem akarta egészen teljesíteni, Garami azt tanácsolta a szociáldemokrata párt vezetőségének, hogy ne lépjenek be a kormányba. Garami kisebbségben maradt. Ahogyan emlékirataiban leplezetlenül megírja — »...elvtársaim két kézzel ragadták meg a kínálkozó alkalmat a békekötésre...«

»Békekötés« — a gyilkosokkal, ezt jelentette a szociál-

demokrata pártnak a Huszár-kormányba való belépése és így lett népjóléti miniszter Peyer Károly, kereskedelemügyi államtitkár pedig Miákits Ferenc.

6. A terror intézményesítése felé — szociáldemokrata támogatással

Megalakult végre a Huszár-kormány (nov. 24.) és Clark is nyugodtan elutazhatott, »zsebében« egy olyan kormánnyal, mely végre alkalmasnak látszott a magyarországi terrorhírek hatása alatt felizgatott külföldi közvélemény megnyugtatására, megtévesztésére. A Huszár-kormány feltétel nélkül, örömmel fogadta el Clark programmját, egyúttal elismerte maga fölött az antant »gyámkodását«. Az új kormányba belépett valamennyi polgári párt és ami nem lekicsinylendő: a Huszár-kormány egész működését az »fémjelezte«, hogy népjóléti minisztere és kereskedelemügyi államtitkára szociáldemokrata volt.

A magyar és külföldi munkásság Peyeréktől nem sokat várt, de azt joggal remélhette, hogy a szociáldemokraták a kormányban való részvételt ahhoz a minimális feltételhez kötötték, hogy a kormány, ha azonnal nem tudja is megszüntetni a terrort, bizonyos enyhülést erőszakol ki Horthyéktól.

De rövid idő múlva kiderült, hogy Peyerék minden kérdésben teljesen egyetértenek minisztertársaikkal — akár a kommunisták legyilkolásáról, akár más, a kizsákmányoló rendszer megszilárdítását célzó intézkedésekről volt is szó. Természetesen emellett hízelgett a hiúságuknak, hogy miniszteri, államtitkári székben ülhettek és pozíciójuk megtartása érdekében Peyerék még a legdurvább személyi sértéseket is lenyelték. Amikor Peyer elfoglalta miniszteri hivatalát, a Népszavának erről szóló hírét a cenzúra törölte, ugyanakkor a cenzúra megengedte, hogy a Népakarat című alkalmi újság ebből az alkalomból Peyert gyalázza. És Peyerék válasza erre mindössze egy halk, finom tiltakozás volt. Dehogy is szálltak ők szembe Horthyval vagy egyik-másik minisztertársukkal. Úgy érezték, ők is urak, miniszterek, a rang pedig kötelez. Így történt, hogy mindenre buzgón bólogattak és nem volt a kormánynak egyetlen olyan intézkedése, amit ne támogattak

volna. A kommunistákat gyorsított eljárással kell bitó alá küldeni — követelte Horthy — és Peyerék »tiszta szívvel« helyeseltek. A proletárdiktatúra bátor vezetői, hősei közül azokat, kik a Horthy-pribékek kezére kerültek, 1919 decemberétől ezzel a gyorsított eljárással küldték egymás után a vesztőhelyre. Egy ilyen szomorú hajnalon, december 29-én, ment bátran az akasztófa alá Korvin Ottó, a belügyi népbiztosság nyomozó-osztályának vezetője, a proletariátus hatalmának lánglelkű védelmezője, László Jenő és a 13 Lenin-fiú. Az egyik Lenin-fiú így írt búcsúlevelében:

»Tartsd drága anyai szemed előtt, hogy a te egyetlen fiadat nem azért akasztották fel, mert rablógyilkos volt, hanem mert a dolgozók felszabadítása szent eszméjének volt a harcosa.

Kelt Budapest, 1919. december 28-án.

A margitkörúti kínzófogházban: Kerekes Árpád.«

Peyerék magatartása annyira szemérmetlen és gerinctelen volt, hogy az még Garaminak és Peidlnek is sok volt. Pedig Garami és Peidl semmivel sem gyűlölte kevésbbé a kommunistákat és egyikük sem maradt el Peyerék mögött a munkásmozgalom elárulásában — sem akkor, sem később, de — még ók is kénytelenek voltak elítélni a szociáldemokrata pártvezetőség magatartását.

Alig két hét telt el a Huszár-kormány megalakulása óta, amikor Beniczky belügyminiszter, a minisztertanács utasítása alapján, kiadta az *internálási rendeletet.* Ezzel a hírhedt internálási rendelettel Horthyék »új színnel« gazdagították a magyar fasizmust. »Az állam és társadalom érdekei« — ez volt a szent jelszó, melynek leple alatt minden hazáját szerető, tisztességes magyar embert a legutolsó szolgabíró is megfoszthatott szabadságától. Mert nézzük csak meg közelebbről, kiket kellett a rendelet szerint internálni? Mindazokat, akik »az állam és társadalom érdekeire *veszélyesek, aggályosak* vagy *gyanúsak*«. De hát a hóhérok, a különítményes tisztek, a grófok, bankárok, főpapok szemében ki nem volt »veszélyes, aggályos vagy gyanús«? A rendelet végrehajtása valóban azt mutatta, hogy ennek a fasiszta intézkedésnek egyetlen célja van: rendszeres üldözéssel, állandósított zaklatással megtörni,

kiirtani mindenkit, aki az ország függetlenségéért és jólétéért harcolt vagy harcol. A különítmények a »maguk szakállára« persze továbbra is gyilkolhattak — és gyilkoltak is — de Horthynak mindez nem volt elég. A magyar uralkodó osztályok, a nagybirtokosok és nagytőkések akkor kezdték magukat biztonságban érezni, amikor a különítmények mellett az egész államapparátust beállíthatták a Tanácsköztársaság híveinek megsemmisítésére. 1919 decemberében a magyar nép emlékezetében még túl élénken élt a Tanácsköztársaság emléke, semhogy az Eszterházy hercegek, Bethlen és Teleki grófok, a csepeli Weiss bárók, Vida, Chorin és a többiek már nyugodtan álomra merték volna hajtani fejüket. Ezért kellett internálótáborba zárni azokat, akiket a Tanácsköztársaság idején kifejtett működésük miatt a bíróság elítélt és büntetésüket *már* letöltötték (»veszélyesek«) — és ezért tartották *»gyanús«*-nak azokat, akik a proletárdiktatúra letiprása óta »izgató tevékenységgel vagy egyébként tettel vagy szóval oly magatartást tanúsítottak, illetve tanúsítanak, amelyből okszerűen következtethető, hogy céljuk az úgynevezett tanácsköztársaság visszaállítására, illetve az állam vagy a társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására irányul«. Magyarul: aki csak mukkanni mer, azt kíméletlenül internálótáborba kell zárni. Ha a paraszt a földosztást emlegette, ha a gyári munkás éhbér, munkanélküliség helyett kollektív szerződést, munkát követelt, útjuk egyenesen vezetett az internálótáborokig.

Megteltek a börtönök és internálótáborok, a magyar munkás és paraszt pedig ismét kezébe vette a vándorbotot. A fehér terror alatt tíz- és tízezer ember sínylődött internálótáborban, többszázezren hagyták el hazájukat.

Mi volt Peyerék helyzete a kormányban?

Mint láttuk, a lehető legodaadóbban szolgálták ki az új rendszert. Egy idő múlva mégis inogni kezdett alattuk a bársonyszék. Huszár Károly, a miniszterek egyszerűen semmibe vették őket a kormányban, sőt Peyer miniszternek és Miákits államtitkárnak saját hivatalaikban sem volt semmi hatalmuk. A tisztviselők egyszerűen nem teljesítették Peyer és Miákits rendelkezéseit, utasításait. Peyer és Miákits mégsem mozdult a minisztériumból, így is jól érezték magukat.

Ebben az időben történt, hogy Huszár Károly miniszterelnök a külföldi sajtóban megjelent cikkekkel kapcsolatban, melyek a magyarországi fehér terror eseményeit rendkívül éles megjegyzésekkel kísérték és támadták a magyar kormányt, jónak látta, hogy levelet intézzen a budapesti antantmisszióhoz. Ez a levél igen jellemzően világítja meg a Huszár-kormány nézetét a fehér terrorról. Huszár Károly és miniszterei nem tagadják azt, hogy Magyarországon *van* terror, de mindjárt hozzáfűzik a »megfelelő« magyarázatot is. Azt írja a miniszterelnök úr: »A miniszterelnöki teendők átvétele óta elsőrendű feladatomnak tartottam Magyarországon a legbecsületesebb, legméltányosabb és legigazságosabb jogállapot visszaállítását és megszilárdítását«. Ezután nyugodtan elismeri, hogy a »nemzeti hadsereg« útvonalán, amerre az csak elhaladt, mindenütt történtek önkényeskedések. A különítmények garázdálkodásait álnok módon a parasztság bosszúállására hárítja. De rendkívül érdekes az, hogy befejezésül az egész magyarországi fehér terror mentségére a következőket írja: »Tábornok urak, kérem, gondoljanak az 1871. évi párizsi kommün megtorlására, a finnországi fehér uralom borzalmaira, a galíciai, oroszországi népítéletek arányaira és szörnyűségeire, holott ezen nemzetek és országok közel sem szenvedtek a kommunizmus uralma alatt annyira és oly hosszasan, mint éppen Magyarország«. Huszár miniszterelnök felidézvén az európai burzsoázia különböző gaztetteit, arra az eredményre jut, hogy a Párizsi Kommün után aránylag sokkal több kommünárdot, Finnországban, Galíciában és Oroszországban 1917—1919 között sokkal több munkást, parasztot gyilkolt le a francia, a finn, a lengyel vagy az orosz ellenforradalom, mint a magyar »nemzeti hadsereg«, tehát a magyar kormány tulajdonképpen nagyon »*enyhén*« bánt el a kommunistákkal. Huszár miniszterelnök úrnak és miniszter-társainak, köztük Peyer Károlynak is igazuk volt: a magyar uralkodó osztályok jogosan vallhatták kegyetlenségben, vadállatiasságban tanítómesterül a francia, a finn, a lengyel és orosz burzsoáziát. Az is egészen természetes, hogy a tanítvány emlékezteti mestereit és úgy véli, hogy ő sem csinált mást, mint hogy követte a »dicső« példákat.

Ezt a levelet az a kormány küldte el az antant-missziónak, amelynek népjóléti minisztere és kereskedelemügyi államtitkára szociáldemokrata volt.

1919 karácsonyán a szociáldemokrata párt Budapesten — a hatóság engedélyével gyűléseket tartott. A központból kiküldött szónokok igyekeztek magyarázni a pártvezetőség politikáját. Természetesen azzal kezdik, hogy minden bajnak ott van a gyökere, hogy Tanácsköztársaság volt, hogy a magyar nép magához merte ragadni a hatalmat. Szidták, gyalázták a magyar proletariátus diktatúráját és dícsérték az új rendszert. Különösen Horthy fővezér felé hangoztattak elismerő szavakat, így pl. az egyik szónok kifejtette, hogy nem lenne ebben az országban semmiféle terror, ha a különítményes tisztek hallgatnának Horthyra és nem garázdálkodnának, mert »*Horthy nagyon jóindulatú ember és megértéssel van a munkásság bajai iránt*«.

Egy másik szónok a kereszténységszocialisták babérjait irigyelte meg és azt állította, hogy *a szociáldemokraták jobban megérdemlik a »keresztény« jelzőt, mint a kereszténységszocialisták, hiszen 1914-ben a pápa mellett csak a szociáldemokraták emelték fel szavukat a háború ellen...*

Természetesen nem szabad azt hinni, hogy akár a pápa, akár a szociáldemokraták 1914-ben komolyan gondolták a háború elleni tiltakozást; bizonyítja ezt az állításunkat, hogy a német, francia és a többi európai szociáldemokrata párt egymás után sietve megszavazta a háborús törvényeket.

A gyűléseken részt vevő munkásság az ilyen beszédeket nem hallgatta végig szó nélkül, a legtöbb gyűlésről elzavarták a burzsoázia eme ügynökeit...

Peyerék egészen január közepéig kitartottak a kormányban. 1920 január elejétől kezdve azonban a tömegek felháborodása olyan nagy volt a szociáldemokrata párt kormánytámogató becstelen politikája miatt, hogy végre nagynehezen elszánta magát a pártvezetőség, hogy »megfenyegeti« Huszár miniszterelnököt.

A szociáldemokrata pártvezetőség beadványában elmondja, hogy a karhatalmi alakulatokat nem oszlatták fel, hogy nincs biztosítva a sajtószabadság, hogy állandóan foly-

nak az internálások. De azt is leszögezi, hogy a párt *mindennek ellenére* nem akart kilépni a kormányból és részt akart venni a nemzetgyűlési választásokon. Most azonban már az a helyzet, hogy a hatóságok a szociáldemokrata jelölteket letartóztatják, bántalmazzák. A kormány eddig semmit nem tett az atrocitások megszüntetésére, viszont a szociáldemokrata párt a tömegek előtt egyre jobban elveszti hitelét, ha saját párthíveit sem tudja megvédelmezni a kormányban ülő képviselői által. Ezért úgy döntött a pártvezetőség, hogy »a párt megbízottait a koncentrációs kormányból való kilépésre felszólítja és a nemzetgyűlési választásokban nem vesz részt«.

De Huszár Károlyékat most már nem lehetett megijeszteni. Huszár Károlyék helyzete 1920 januárjában lényegesen erősebb volt, mint 1919 novemberében. Akkor szükségük volt a szociáldemokratákra, hogy a nyugati közvélemény előtt demokratikus színezetet adjanak a kormánynak, szükségük volt a szociáldemokraták nemzetközi összeköttetéseire, az angol és francia szocialista pártok támogatására, hogy a nyugati hatalmak elismerjék a Horthy-rendszert, hogy Magyarországot meghívják a béketárgyalásokra. Peyerék megalkuvó, áruló politikája annyival súlyosabb, minthogy 1919 novemberében megvolt a lehetőség a magyar dolgozó népre oly elviselhetetlen súllyal nehezedő fasiszta terror enyhítésére. De Peyerék »két kézzel kaptak a békekötés után« és újra eladták az uraknak a magyar dolgozó népet.

Miután a nyugati hatalmak segítségével a magyar szociáldemokrácia »szalonképessé« tette a Horthy-fasizmust, Huszár Károlyék úgy vélték, hogy eléggé megfizették Peyeréket azzal, hogy beengedték őket a kormányba, most már nincs szükség rájuk, mehetnek. De hiába sértegették vérig nem egyszer a szociáldemokrata pártot, hiába bojkottálták a tisztviselők a minisztériumban Peyert és Miákitsot, őket nem lehetett megsérteni, nem lehetett kiemelni a bársonyszékből. Mikor végül is eltávoztak, azt sem saját jószántukból, hanem a tömegek nyomására tették. Elsompolyogtak, mint kivert kutyák, minden oldalról undor és megvetés kísérte a kormányból való dicstelen kivonulásukat.

A terror pedig tovább dühöngött. Budapesten és vidéken, különösen a bányatelepeken és az ipari központokban a karhatalmi alakulatok még veszettebbül garázdálkodtak. Garázdálkodásukban senki nem zavarta őket. Ha egyik-másik gaztettük túlságosan nagy felháborodást keltett az országban, sietve lefolytattak valamiféle látszateljárást, aminek a vége rendszerint az lett, hogy a gyilkosokat az ügyészség ártatlannak találta.

A gyilkosok elsőszámú védője maga Horthy volt. A fonyódi »népítélet« tetteseit letartóztatták, az ügyet a rendőrség átadta a vizsgálóbírónak. A vizsgálóbíró megállapította, hogy szó sincs a feldühödött nép haragjáról, minden kétséget kizáróan gyilkosság történt, az áldozatokat bosszúból ölték meg, sőt az is kiderült, hogy az áldozatoknak semmi közük sem volt a proletárdiktatúrához, Horthy mégis addig erősködött, amíg a gyilkosoknak semmi bántódásuk nem történt.

7. Egy jellegzetes politikai terrorakció — Somogyi és Bacsó meggyilkolása

De nem minden esetben sikerült Horthynak a gyilkosokat ilyen egyszerűen megmenteni. Különösen a Somogyi—Bacsó gyilkosság okozott nagy gondot a fővezérnek és sok időbe tellett, míg ezt az ügyet el lehetett simítani.

Az ügy rövid története a következő:

1920 február 17-én este 8—9 óra tájban a Népszava szerkesztőségéből távozó Somogyi Béla szerkesztőt és munkatársát, Bacsó Bélát igazolás ürügye alatt betuszkolták egy autóba, az autót pedig Ujpest határába vezették, ott, a Vízművek közelében Somogyit és Bacsót késszúrásokkal és revolverlövésekkel megölték, majd a két holttestet a Dunába süllyesztették.

A rendőri nyomozás már másnap megindult, a belügyminiszter azonnal érintkezésbe lépett a Gellért-szállóban székelő fővezérséggel, ahol megígérték, hogy az ügy felderítésében és a tettesek kézrekerítésében a lehető legteljesebb mértékben közre fognak működni.

A Magyar Távirati Iroda félhivatalos jelentésben közölte illetékesek véleményét, mely szerint »kommunista agent-provocateurök gyilkoltak«.

Huszár Károly miniszterelnök február 20-án a képviselőházban megígérte, hogy a hatóságok mindent elkövetnek a bűntény kiderítésére, majd hozzáfűzte: »Fel vagyok hatalmazva annak kijelentésére is, hogy *a fővezér erősen el van határozva, hogy az egész katonasággal segítségére siet a nyomozás minél eredményesebb és sikeresebb lefolytatására*«.

Ezekre a megnyugtató ígéretekre különösen a külföld felé volt nagy szükség. Ugyanis Apponyi Albert éppen ebben az időben próbált külföldön összeköttetéseket szerezni, hogy a magyar békefeltételeket enyhítsék. A két ujságíró meggyilkolása külföldön a lehető legrosszabb hatást keltette.

A rendőri nyomozás rövidesen *helyes nyomra* bukkant és kiderítette a gyilkosságnál használt kocsi rendszámát. A rendőrség azonnal a fővezérségnél érdeklődött, vajjon hiányzik-e egy katonai gépkocsi, mire az autóosztály határozott igennel felelt. Félóra mulva pedig a fővezérség az előbbi nyilatkozatot telefonon megcáfolta: egy autó sem hiányzik. Nagy Károly detektívfőnök, a nyomozás egyik vezetője erre kénytelen volt jelenteni a belügyminiszternek, hogy a fővezérség a nyomozást szánt-szándékkal hamis irányba igyekszik terelni.

A fővezérségen nagy megdöbbenést keltett a gyilkosságnál használt autó rendszámának kinyomozása, és az, hogy a rendőrség a soffőrtisztek neveit is ismerte már. *Horthy ekkor utasítást adott szárnysegédjének, Magasházynak, hogy feltétlenül el kell simítani az ügyet.*

Mialatt a rendőrségi nyomozás folyt, Beniczky Ödön belügyminisztert egy belvárosi zárda rendfőnöki szobájába Ostenburg százados bizalmas megbeszélésre hívta. A megbeszélésen jelen volt még Gratz Gusztáv bécsi követ is. (Gratz is Károly király hűséges híve volt.) Hosszú ideig a királlyal kapcsolatos kérdésekről beszélgettek, azután Ostenburg a Somogyi—Bacsó gyilkosságra terelve a szót, a következőket mondotta: »Kénytelen vagyok megvallani, az én különítményem szolgáltatta a gépkocsit«. Ezután figyelmeztette Be-

niczkyt, hogy saját érdekében *ne feküdjék oly nagy erővel a nyomozásba,* mert *itt működik egy titkos katonai társaság, mely nem habozna szükség esetén magát a belügyminisztert is eltenni láb alól.*

A rendőrség a gyilkosságnál használt autó két tisztjét, Kovarcz Emil főhadnagyot és Megay László hadnagyot letartóztatta. Mivel katonákról volt szó, a fővezérség kérésére az egész ügyet áttették a katonai ügyészséghez.

A gyilkosság híre az egész országban hatalmas felzúdulást keltett. Ismét bebizonyosodott, hogy a kormány a legkevésbbé sem ura a helyzetnek és a különítmények Horthy parancsainak engedelmeskednek, nem pedig a belügyminiszternek. Somogyi és Bacsó meggyilkolása annál nagyobb hullámokat kavart fel, minthogy mindenki tudta, hogy a két ujságíró egyáltalán nem volt kommunista, sőt Somogyi Béla nyiltan szembefordult a Tanácsköztársasággal. Igaz, Somogyi Béla szerkesztette 1919 szeptemberében a Szociáldemokrata Röpiratokat, amelyekben a Horthy-banditák dunántúli gaztetteit leplezte le. Február elején a Népszava közölni akart egy cikket a »nemzeti hadseregről«, a cikk kefelevonatát a cenzura átküldte a fővezérségnek. A Gellért-szállóban este felolvasták a cikket egy népesebb társaság előtt, ahol Horthy is jelen volt. Többen megjegyezték, hogy »ezt a gaz Somogyit el kellene tenni láb alól, Dunába kellene dobni«. A vacsora végén Horthy fővezér a következő szavakkal bontott asztalt: »nem beszélni kell itt, hanem cselekedni!«

Beniczky belügyminiszter, aki ezt a Gellért-szállóbeli epizódot a katonai ügyészség előtt, 1925-ben tett vallomásában elmondta, még azt is hozzáfűzi, hogy ettől a vacsorától kezdve indult meg a »nemes« vetélkedés a tiszti különítmények között. Az Ostenburg-különítmény becsvágyát fokozta az is, hogy röviddel előbb kapott a zászlóalj a fővezértől egy vadonatúj autót. A pálmát, mint azt a rendőrségi nyomozás megállapította, az Ostenburg-tisztek vitték el...

A gyilkosság mélységesen felháborította a munkásosztályt. Megértette, hogy itt nem kizárólag Somogyi és Bacsó személyéről van szó. Nyilvánvaló lett, hogy a gyilkosság újabb kísérlet akart lenni a munkásosztály megfélemlítésére, ellen-

állásának megtörésére. De a gyilkosok rosszul számítottak. Somogyi temetésén több mint százezer munkás vonult fel és a temetés napján az egész »nemzeti hadseregben« riadókészültséget rendeltek el. A temetésen a rend fenntartására Horthy fővezér az Ostenburg-zászlóaljat vezényelte ki...

A magyar dolgozók ellenségei a gyilkosság hírére örömujjongtak. Kecskeméten Héjjas Iván összegyüjtötte kulákcimboráit és a fővezérséghez, valamint a miniszterelnökséghez egy táviratot küldtek, amelyben megelégedésüket fejezték ki a gyilkosság felett. Nyíltan megírták, hogy a »tetteseket nemzeti hősöknek ismerik el«, és megfenyegetik a kormányt, hogy ne merészelje az ügyet tovább nyomoztatni.

Horthy újra nyugati barátaihoz fordult segítségért, hogy kínos helyzetéből mentsék ki. Igy történt, hogy néhány nappal ezután megjelent Horthy fővezérnél az egyik legnagyobb amerikai ujság, a Chicago Tribune munkatársa és Horthy nyilatkozott... Bevezetőül kijelentette, hogy Magyarországon nincs fehér terror és nincs gyilkolás. Úgy látszik, nagyon elragadhatta a hév a fővezér urat, mert a következőket találta mondani: »Én demokrata vagyok, olyan demokrata, mint bárki Magyarországon... Megbocsátom a munkásságnak azt a szerepét, amelyet a kommunizmusban játszott.«

Amikor a Somogyi—Bacsó gyilkosság került szóba, Horthy szemrebbenés nélkül kijelentette: »Ha a gyilkosok hadseregemnek tagjai, akkor úgy fogunk eljárni velük szemben, amint ez szokásos...«

A gyilkos tisztekről a katonai ügyészség először is kiderítette, hogy nem gyilkosok. Azt nem lehetett tagadni, hogy az Ostenburg-zászlóalj kocsiját használták a gyilkosságnál, mert a Vízműveknél, a gyilkosság színhelyén talált olaj, megegyezett az autóban lévő olajjal. Azt kellett tehát mondani, hogy a tisztek az autót kölcsönadták »hazafias« célokra két MOVE-igazolvánnyal rendelkező egyénnek, akiket sem azelőtt, sem azután soha nem láttak. Alibit pedig az Ostenburg-zászlóalj többi tisztjei bizonyítottak: a gyanúsított tisztek a gyilkosság időpontjában velük voltak. Az egyik gyilkos igazolja a másikat...

A katonai ügyészség elfogadta ezt a védekezést és csak

a jogtalan, szabályellenes autókölcsönzés miatt vonták a tiszteket felősségre és szigorú büntetést kaptak: 30—30 napi szobafogságot. Az Ostenburg-zászlóalj kérte a büntetés elengedését, de a felsőbb katonai hatóságok »hajlíthatatlannak mutatkoztak a példaadó büntetés terén.«

Az ügy további részletei nem túlságosan érdekesek. 1920 április 30-án a gyanúsítottak — névszerint: Kovarcz Emil, Megay László, Bibó Dénes, Héjjas Iván, Prónay Pál, Sefcsik György és Baghy László ellen körletparancsnoki határozattal az eljárást megszüntették...

1925-ben, mikor a nemzetgyűlésben piszkálni kezdték az ügyet, újra megindították a vizsgálatot. A nyomozás megdöntötte a gyilkos tisztek alibijét és a gyilkosság minden részletét feltárta. A különböző bírói fórumokon keresztül 1930-ban a tábla elé került az ügy, ahol a *gyilkosokat végleg felmentették* azzal az inkodolással, hogy »a terheltek, ha tettüket el is követték, azt csakis közelkeseredés s menthető felháborodás hatása alatt vagy abban a téves meggyőződésben, hogy cselekményükkel a magyar faj és nemzeti eszme érdekeit szolgálják, követték el és önző nyereségvágy tettük elkövetésénél nem vezette őket«.

Horthy Miklós fővezér tehát „megtartotta" szavát...

8. Megszilárdul a kapitalizmus — növekszik a dolgozó nép nyomora

A tiszt urak gyilkoltak, garázdálkodtak — végezték a »piszkos munkát« —, az arisztokraták, gyárosok, bankárok pedig hozzáláttak a megmaradt »vadászterület« alapos kizsákmányolásához. A magyar nagybirtokosok és nagytőkések emellett mindent elkövettek, hogy minél nagyobb arányokban jöjjön be az országba külföldi tőke, mert úgy vélték, hogy biztosabb lesz alattuk a talaj, ha a külföld még inkább érdekelve van a magyarországi üzletekben. Nagyvállalataink, bankjaink részvényeinek nem csekély részét a Horthy-fasizmus első éveiben szerezték meg a külföldi érdekcsoportok. Kecsegtette a külföldi tőkét az is, hogy a Horthy-

fasizmus a szakszervezetek segítségével hihetetlen alacsonyan tartotta a munkabéreket. A munkásság, a dolgozó parasztság, az értelmiség, tudósok, tanárok, tisztviselők elképesztő nyomorban éltek. Az élelmiszerárak egyre emelkedtek, így nem lehet csodálkozni azon, ha *Budapest polgármestere arról panaszkodik, hogy a húsfogyasztás 1913-hoz viszonyítva 73 százalékkal csökkent, hogy a legfontosabb élelmiszereket, mint pl. a tejet, vajat, tojást a lakosság széles rétegei nem tudják megvásárolni.*

A lakosság éhezett és nyomorgott, a spekulánsok büntetlenül garázdálkodtak. A spekulánsok között »előkelő« helyet foglalt el a Hangya-szövetkezet. A Hangya évről-évre hatalmas állami támogatást élvezett, igazgatósági tagjai között megtaláljuk a »keresztény« Magyarország minden valamirevaló politikusát, vezetőjét. 1920. január 11-én a budapesti városparancsnokság szigorúan bizalmas napi jelentésében arról számol be, hogy zsír a fővárosban hetek óta nincs. Csak hivatalosan nincs zsír, mert egyébként bőven található a Hangya, a Magyar Élelmiszerüzem, a főváros élelmiszerüzemeinek raktáraiban. A zsírt azért nem adják el, mert ezek a nagy élelmiszerárusító vállalatok magas összeköttetéseik révén megtudták, hogy 8—10 napon belül jelentősen felemelik a zsír árát...

Még súlyosabbak voltak a kenyérellátás körüli bajok. A fővárosban — írja egy másik jelentés — a szomorú tömegek már este 7—8 órakor sorakoznak a pékboltok és a községi üzletek előtt, hogy reggel 7 óra körül kenyérhez jussanak. Az embertömeg a hideg téli éjszakában egyre növekszik és gyakran átnyúlik a harmadik-negyedik utcába is a hosszan kanyargó sor. Amikor már elég nagy és erős a tömeg, a rendőri biztosítás ellenére egyre élesebb és élesebb megjegyzések hangzanak el: »Meddig fogunk még tűrni?« — »Jobb volt a Tanácsköztársaság alatt!« — »Menjünk a fővezérhez!« — »Bezzeg jól élnek a fehér tisztek!« Ezek a jelenetek — mint a városparancsnokság jelentése írja — napról-napra megismétlődnek és egyre elkeseredettebbek lesznek.

De nem jobb a helyzet vidéken sem. A sok megrázó helyzetjelentés közül kiemelkedik a szobi főszolgabíró 1920

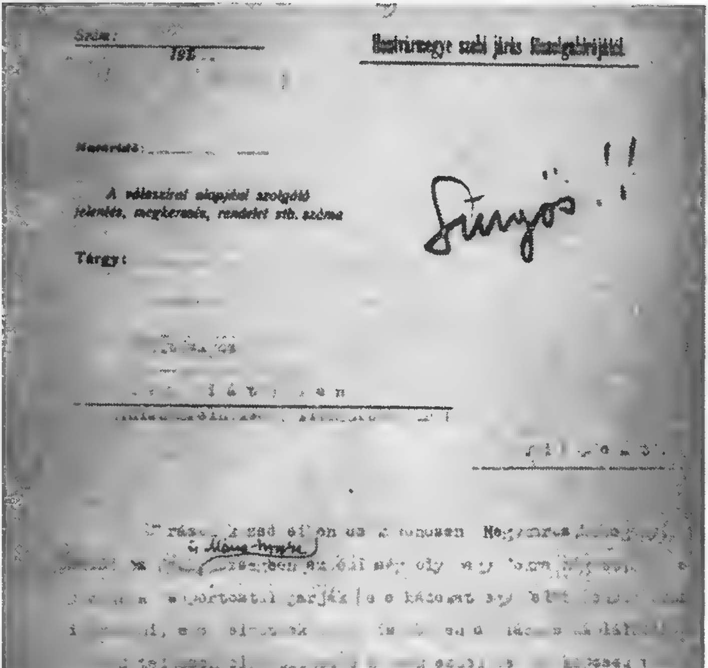
Szám: 192

Melléklet:

A válaszirat alapjául szolgáló jelentés, megkeresés, rendelet stb. száma

Tárgy:

Sürgős!!

1920·XXXVII·1637

Főszolgabirói jelentés a szobi járásban dúló éhínségről

február 20-iki jelentése. A főszolgabíró a *szobi járás területén* uralkodó szörnyűséges éhínségről számol be. *A gyerekek csapatostul rójják az utcákat, koldulnak, hogy egy falat enniválóhoz jussanak, a felnőttek pedig otthon ágyban fekszenek, mert a sok éhezés miatt arra is gyöngék, hogy felkeljenek...*

Hivatalos statisztikai adatok szerint, míg a legszükségesebb élelmiszerek árai negyvennyolcszorosra emelkedtek — 1913-hoz viszonyítva — addig a vasiparban, pl. a bádogos szakmában csak ötszörös volt a bérek emelkedése. 1920 novemberében egy háromtagú családnak élelmezésre és egyéb nélkülözhetetlen kiadások fedezésére egy héten 937 koronára volt szüksége, ugyanakkor a legmagasabb órabérben dolgozó munkás is csak 10.80 koronát keresett, ami 48 órára számítva, csak 518.40 koronát tesz ki. Hogy a hiányzó 400 koronát a munkás — heti 48 órai munka után — nem képes előteremteni, az egész nyilvánvaló. Igy éhezett és nyomorgott az ipari munkásság.

A nagybirtokosok és nagytőkések pedig egyre »kellemesebb kapcsolatokat« építettek ki a rend legfőbb őrével, Horthy »nemzeti hadseregével«. A nagybirtokosok azzal kedveskedtek a tiszteknek, hogy jutányosan, nem egy esetben ingyen adtak nekik földet megművelésre. A csendőrség felügyelője egyik szemleútjáról visszatérve azt jelenti, hogy *sok helyen a nagybirtokosok a csendőrségnek bérbeadott földért nem kérnek bérleti díjat*, sőt egyik-másik földesúr attól is mentesíti a csendőröket, hogy bajlódjanak a föld megmunkálásával. *»szívességből« elvégzik a szükséges munkálatokat is.* Ez nagyon kellemelen, — jegyzi meg a csendőrség felügyelője —, mert így *a csendőrség abban a színben tűnik az egyszerű nép előtt, hogy minden tekintetben a földesurak érdekeit védik.*

A Gyáriparosok Országos Egyesülete (a hírhedt GYOSZ) 1919 karácsonyán nagyobb pénzösszeget és különféle ajándékokat juttat a »nemzeti hadseregnek«. Ezzel »a csekély juttatással« a GYOSZ háláját óhajtotta leróni a kommunizmus leverése terén kifejtett kiváló munkáért Horthynak. A gyári munkások éheztek, nyomorogtak, béremelési követeléseiket a vállalatok mindig visszautasították és ha mégis szervezkedés-

sel, sztrájkkal akartak a munkások nagyobb darab kenyérhez jutni, a karhatalmi alakulatok, a rendőrség, katonaság vérbe fojtotta ezeket a próbálkozásokat.

A gyárosok és bányatulajdonosok állandóan panaszkodtak a magas termelési költségek, a nyersanyaghiány miatt. A kormánytól kértek segítséget és kaptak, de amikor a bányavállalatok 1920 elején mérlegeiket közzétették, ezek a nyereségkimutatások még a szakembereket is meglepték. Kiderült, hogy a Magyar Általános Kőszénbánya évi nyeresége eléri a 20 millió koronát, a Salgótarjáni Kőszénbánya rt. 12 millió, a borsodi szénbányák 2 millió, az Esztergom—Szászvári szénbányák pedig 3 millió korona tiszta nyereséget mutatnak ki.

A petróleumipari vállalatok sem panaszkodhattak. Az országban óriási volt a petróleumhiány, ezzel szemben az évi mérlegek azt mutatták, hogy a petróleumipari vállalatok óriási készletek felett rendelkeznek és hihetetlen forgalmat bonyolítanak le. Az óriási nyereségeket. még a különböző mérleg-machinációk sem tudták teljesen eltűntetni. A nyereség-mérlegek azt mutatták, hogy egyetlen vállalat sem ért el 62—75 százaléknál kisebb nyereséget.

A külföldi tőke pedig egyre komolyabb érdeklődést kezdett tanúsítani a magyarországi tőkebefektetések iránt. Először az amerikai tőke mozdult meg és főleg a földgáz- és olajtermelésre akarta rátenni a kezét. Az angolok a vas- és fémipar, valamint a szénbányák részvényeire vetették rá magukat. Az angol szakértők úgy találták, hogy a magyar bányák termelőképessége távolról sincs kihasználva és hogy kellő befektetéssel a termelés könnyen fokozható. Ezekben az üzletekben a nagybankok, a Hitelbank és a Kereskedelmi Bank voltak a legtevékenyebbek, ezek fejtették ki a legnagyobb »erőfeszítést« a magyar vállalatok részvényeinek idegen kézre való juttatása érdekében. Szakadatlanul folyt a szerencsétlen ország megmaradt értékeinek kiárusítása.

9. A fehér terroristák klerikális szövetségesei

A nagybirtokosok és nagytőkések háborítatlan garázdálkodásához a »karhatalmat« Horthy, az egészhez pedig az egyházi áldást a magas klérus szolgáltatta.

A magas klérus egyetlen pillanatig sem rejtette véka alá ellenséges magatartását a magyar nép uralmával, a Tanácsköztársasággal szemben, — és minden erejét, összeköttetését latba vetette, hogy bármi áron is, de diadalra segítse az ellenforradalmi erőket. *Bécsben Bethlen gróf és csoportja összeköttetésben állott a Vatikán bécsi követével. — Budapesten Romanelli olasz ezredes — a Vatikán bizalmi embere — szervezte az ellenforradalmat páter Bonaventura szerzetesen keresztül, Szegeden Zadravecz ferencrendi házfőnök lázított.*

Zadravecz részt vállalt a hírhedt Prónay-zászlóalj megszervezésében. Ő lett a zászlóalj »lelki atyja«. Zadravecz páter kitünően össze tudta egyeztetni az evangéliumi tanítást — a gyilkosságra való uszítással. Igy pl. a Prónay-zászlóalj zászlószentelésekor a következő »buzdító« szavakkal hirdette Isten igéjét: »Vigyétek ezt a zászlót diadalra! S ne a türelem jelszavával hordozzátok, hanem a magyar lázongás minden pezsdítő és zúzó erejével, mert ezzel lehet csak új hazát teremteni.« Hát ez az igehirdetés bizony kissé messze van a felebaráti szeretetre, a jámbor életre való buzdítástól...

Amikor Zadravecz pátert sürgősebb és fontosabb teendői megakadályozzák abban, hogy állandóan együtt lehessen kedves »vitézeivel«, megkapóan szép sorokban búcsúzik a Prónay-zászlóaljtól: »... Kérem százados urat, de az összes Prónay-fiúkat, tartsanak meg emlékezetükben. Mert én valamennyiük iránt jó emlékkel vagyok, hívő lelkemmel nap-nap után kérem Istenemet és Magyarok Nagyasszonyát, hogy az egész századot, melynek hite és lelkesedése nem volt szalmaláng, hanem törhetetlen meggyőződés, tartsa meg épségben...«

Elérzékenyültek a »hős« Prónay-fiúk és írtak egy hasonlóan szép, megható levelet és ebben visszaemlékeztek azokra »a szép és magasztos gondolatokra és igékre, amelyeket a Főtisztelendő Úr tartott nekik«. Szép és magasztos igék — Zadravecz páternél és Prónay bárónál értelmük teljesen

egyező: buzdítás a harcra azok ellen, akik az elnyomottak zászlaját magasra emelik!

1920 január 14-én Zadravecz István ismét levélben fordul a Prónay-zászlóaljhoz. Ebbe a levélbe belefoglalta Zadravecz páter a magas klérus minden rajongását, lelkesedését a »nemzeti hadsereg« iránt. Érzelmei áttörnek minden gátat és minden sora a Prónay-zászlóalj dicséretét hirdeti...

Ime a levél:

»...Te reád, Prónay-zászlóalj, voltunk a legbüszkébbek Szegeden. Te reád nézünk, mint legendás hősökre széles e Hazában; — Te, Prónay-zászlóalj, légy az én örömöm és büszkeségem, ha majd — tán rövid idő mulva —, mint a hadsereg erkölcseinek őre, a katonaság élére állok. — És Te légy legbátrabb, ha majd apostoli keresztemmel megmutatom, megjelölöm a Magyar határt!

Szeged, 1920. I. 14.

A viszontlátásra
Zadravecz István s. k.«

Érdemes egy kicsit elgondolkozni ezen a levélen, mert nem ez volt az első és utolsó demagóg, soviniszta uszító hang a magas klérus tevékenysége során a Horthy-fasizmus 25 esztendős uralma alatt. Nem érdektelen, hogy a klerikális reakció egyik hirhedt alakja, *ikre* tekint, mint »legendás hősök«-re — nem másokra, mint a legállatiasabb, legelvetemültebb gyilkos különítmény tagjaira, — és azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ezt a hirhedt, ország-világ előtt kegyetlenségéről ismert Prónay-zászlóaljat 1920-ban »örömének és büszkeségének« nevezi.

A Prónay-zászlóalj példáján felbuzdulva a többi tiszti különítmények is igyekeztek gondoskodni megfelelő lelki atyáról, aki a tisztek »árva, bűnös lelkeit« feloldozza a bűn alól... Így nyujtott lelki vígaszt a gyilkos tiszteknek az Ostenburg-különítménynél Dávid Ferenc, Mura Béla és Szigethy Gyula, — a Héjjas-különítménynél Hertelendy László és a hirhedt Bónis Arkangyal. Ezek az elvetemült papok elkísérték a különítményeket »rendfenntartó« útjaikra. Köz-

tük egyesek, mint például Bónis Arkangyal a november 16-iki kecskeméti vérengzés kitervezésében is részt vett... Sem Zadravecz páter, sem a többi paptársai egyetlen szóval nem ítélték el, amikor Simon papot Marcaliban a Prónay-tisztek elevenen megnyúzták, azt a Simon papot, akinek az volt bűne, hogy a Tanácsköztársaság idején kiállt a nép uralma mellett...

A katolikus főpapok egymással versengtek, ki fogadja szebben, méltóbban a »nemzeti hadsereg« fővezérét, Horthy Miklóst. Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök, a szociális demagógia utólérhetetlen mestere, lelkendezve írja: »Nagy ünnep Székesfehérváron, bevonult a nemzeti hadsereg. Nálam szállt Horthy Miklós fővezér. Itt szállt hajdanában Jellasics is... A vásártéren volt a zászlószentelés, mise, melyet Bilkey plébános celebrált. Azután félkettőkor bankett a vármegyeház nagytermében. Széchenyi Viktor gróf mondotta a tósztot Horthyra és a tisztikarra... Este lampionos menet, cigányzene, ének!« Jellasics és Horthy a székesfehérvári püspöki palotában! Arra büszke Prohászka, hogy Jellasics, akit a bécsi udvar bérelt fel az 1848-as magyar szabadságharc hátbadöfésére, és Horthy, aki az imperialisták szuronyainak segítségével ült a magyar nép nyakára, egyformán a püspöki palota vendégszerető falai között pihente ki fáradalmait! Azután bankett, cigányzene, lámpionos felvonulás, tószt Horthyra, a tisztikarra. Erre is büszke Prohászka. Hát hogyne bátorodott volna fel még jobban a *protestáns Horthy*, amikor a katolikus főurak, főpapok ekkora udvarlást vittek véghez körülötte...

1919. december elején estélyt ad a miniszterelnök, amelyen a következő díszes társaság jelenik meg: Horthy, Friedrich, Chorin, Ullmann báró, — két hírhedt bank- és iparmágnás —, Peyer Károly, Miákits Ferenc, Eckhardt Tibor és a püspökök közül Nemes Antal, Raffay Sándor, Petri Elek. Hull a magyar nép legjobbjainak vére, kiváló szakmunkások, dolgos parasztok, tudósok, orvosok, mérnökök százai és ezrei vesznek vándorbotot a kezükbe, hogy elhagyják a hazát, mely a rablógyilkosok tanyájává lett, a magas klérus pedig ünnepet ül a nagytőkésekkel, a gyilkosok vezérével, a munkásárulókkal. Így festett az, amikor »Magyarország újra felvette az élet

fonalát a művelt nyugattal« — ahogyan a klérus vezető lapja, a Nemzeti Ujság lelkendezve írta.

Ezek után egyáltalán nem csodálható, hogy az Ébredő Magyarok Egyesületének vezetői között mindenütt ott találunk papokat, szerzeteseket, akik a fékeveszett demagógiából alaposan kivették a részüket. Hecceltek, uszítottak, pogromra bújtogattak. Remetei Kőváry nevű katolikus pap 1919. november 30-án egy népgyűlésen azt mondotta: »A biblia azt tanítja, hogy bocsássunk meg ellenségeinknek. Én azt mondom, hogy személyes ellenségeinknek mint keresztények megbocsáthatunk, de nem mint magyarok... *Ők azt mondják, hogy a pogrom szégyen, de mi úgy tartjuk, hogy szégyen volt a kommunizmus a XX. században.*« Más szavakkal: gyilkolhatunk, meg kell bosszulni a kommunizmust, akár pogrom árán is!

Dr. Laky Vilmos szentbenedekrendi tanár, 1919. dec. 14-én, a ÉME győri csoportjának gyűlésén a fajvédelem üdvözítő voltáról beszélt; — nem uszított pogromra. Arra kérte a hallgatóságot, hogy a békekonferenciára való tekintettel; tartózkodjanak az egyéni bosszúállástól, de ha nem is lennének tekintettel a párizsi béketárgyalásokra, akkor se öldössék a zsidókat — fejtegette dr. Laky szentbenedekrendi tanár — »mi keresztények vagyunk, akiknek nem céljuk megfertőzött zsidóvért inni...« Azután ebben a hangnemben uszított tovább, majd felolvasta az ÉME programmját. A végén kijelentette: »aki a keresztény nemzeti eszmének útjában áll, azt legázoljuk...«

Ime, egy kis csokorba kötve a klerikális reakció ideológiájának legfontosabb elemei: fajgyűlölet, sovinizmus, demagógia...

Hogy 1919—20-ban és később a Horthy-fasizmus 25 esztendeje alatt mit jelentett a »keresztény nemzeti eszme«, azt népünk saját keserves tapasztalatából ismerte meg a második világháborúban: hatszázezer emberünk pusztult el, felrobbantották hídjainkat, kirabolták országunkat — mindezt a »keresztény nemzeti eszme« jelszava alatt.

Horthy tehát nyugodtan megbízhatott a klérusban és amikor létrehozta az úgynevezett »nemzetvédelmi szervezetet«, amelynek az volt a célja, hogy az ország lakosságának han-

gulatát ellenőrizze, hogy a legcsekélyebb rendszerellenes tevékenységet is azonnal jelezze, ennek a szervezetnek a kiépítésénél bizalmasan utasítja a járási tiszteket, hogy munkájukban elsősorban *csendőraltisztekre, papokra* támaszkodjanak, tőlük szerezzék értesüléseiket, híreiket.

10. Horthy Miklós »Magyarország kormányzója«

1920. január utolsó napjaiban lezajlottak a nemzetgyűlési választások, — a magyar nép teljes részvétlensége, közönye mellett. Még a mesterségesen szított választási harc sem tudta a dolgozó nép érdeklődését felkelteni, igen sokan nem szavaztak, sokan üres fehér lappal tüntettek a rendszer ellen. A nép látta, hogy nincs sok különbség a pártok között és a küzdelem lényegében annak eldöntéséért folyik, hogy az uralkodóosztály melyik csoportja ágáljon, szavaljon a nemzetgyűlésben a nép nevében — a nép nyomorbadöntésére. Az uralomért küzdő valamennyi párt a nyomor politikáját képviselte — és természetes, hogy a megkínzott munkásság, parasztság nem volt hajlandó kizsákmányolóira, a nyomor politikusaira szavazni.

Alighogy lezajlottak a nemzetgyűlési választások, Friedrich István újra a porondra lépett és azzal a kívánsággal állt elő, hogy Huszár Károly mondjon le, adja át neki a kormányt. Arra hivatkozott, hogy az antanttól ígéretet kapott, hogy a Huszár-kormány csak a választások befejezéséig marad hivatalban, utána újra ő, Friedrich kapja meg a miniszterelnökséget. Nagy zavar keletkezett, Friedrich fenyegetődzött, Huszár nem akarta átadni helyét, marakodtak az urak. Ekkor újra kitűnt, hogy a tényleges hatalom a nagybirtok és nagytőke bizalmi emberének, Horthynak a kezében van. Január 30-án erélyes hangú napiparancsot adott ki, melyben határozottan leszögezi, hogy a hadsereggel minden puccskísérletet gyökerében el fog fojtani, jöjjön az bármely oldalról is, minthogy az antant megbízottjának írásban ígérte meg a »jogrend fenntartását«. Horthy azt is közli, hogy véleménye szerint a további teendő az új nemzetgyűlés számára egy ideiglenes államfő választása. A kormány majd a megválasztott kor-

mányzónak adja be lemondását és az új miniszterelnök a kormányzótól kap megbizatást kormányalakításra.

Horthy határozott hangú napiparancsa nagy hatást keltett. Az egymással civakodó, a hatalomért marakodó pártok vezetői kénytelenek voltak meglátni azt, hogy ebben az országban továbbra is a »nemzeti hadsereg« és annak fővezére, Horthy Miklós az úr, aki mögött viszont ott áll az arisztokrácia, a klérus és a nagytőke, és egyetlen kérdést sem lehet eldönteni Horthy beleegyezése, jóváhagyása nélkül.

De másrészt Horthynak ezzel a napiparanccsal távolabbi céljai is voltak és már február első napjaiban leghűségesebb emberei, a különítményes tisztek vidéken megindították az agitációt Horthy kormányzóvá választása érdekében. Vas megye közgyűlése február első napjaiban határozottan követeli Horthy fővezér kormányzóvá választását, Somogy megye nem sokkal később hasonló határozatot hoz. Ezekkel a vidéki közgyűlési határozatokkal kétségtelenül azt akarták elhitetni, hogy az ország lakossága egyöntetűen Horthy Miklós fővezér mellett áll. (Hogy ebben az időben kik ültek a törvényhatósági bizottságokban, nagyon jól tudjuk: kulákok, papok, nagybirtokosok, virilisták — legtöbb adót fizetők.)

A polgárság egyes rétegeinek »meggyőzésére« fellángoltak január végén és február elején Budapesten és vidéken a terrorakciók. Részben a terrorakciók hatására, a polgári politikusok, kiknek ilyen vagy amolyan okból Horthy nem nagyon volt kedvükre, egymás után adták be derekukat és siettek kinyilvánítani hűségüket Horthy Miklós iránt. Haller István, a keresztény nemzeti egyesülés pártjának egyik vezetője, február 3-án nyilatkozatában azt mondta, hogy véleménye szerint »a különféle szempontok egybevetése leginkább azt ajánlja, hogy Horthy Miklóst tegyük meg az ideiglenes államfőnek... azért, mert nagy szükség van a polgári és katonai hatóságok tökéletes együttműködésére, ami nélkül a konszolidációt elképzelni nem lehet«.

Az arisztokráciának, a főpapságnak eddig sem volt sok baja Horthyval. A kommunizmus kiirtására őt tartották a legalkalmasabbnak — mint azt Teleki gróf De Lobit francia tábornoknak kifejtette. Amikor pedig Horthy elvégezte a vé-

res munkát, legyilkolt néhány ezer munkást és parasztot, akkor sem akartak a nagybirtokosok és a magas klérus Horthy helyére másvalakit állítani — királyt nem választhattak a Magyarországot körülvevő kis államok Habsburg-ellenes álláspontja miatt, — meghagyták Horthyt a »nemzeti hadsereg« élén. A kommunizmustól való félelmük miatt egyáltalán nem csorbították, hanem kiszélesítették Horthy hatalmát, hisz jól tudták, hogy mindenkor kézben tudják tartani, érdekeiket Horthy jól megvédi. Ha ehhez hozzávesszük még azt, hogy Horthynak a nyugati imperialista hatalmak milyen komoly szerepet szántak a szovjetellenes intervencióban — itt elsősorban a lengyel intervenciós seregek megsegítéséről lett volna szó — akkor megérthetjük, hogy a katolikus arisztokrácia és főpapság miért fogadta be az antant által támogatott protestáns Horthyt nagy örömmel maga közé.

A nagytőkének — még a zsidó nagytőkének sem volt sok kifogása Horthy ellen, és csak azt kérték Horthytól, hogy a különítmények indokolatlan kilengéseit, azaz a gazdag zsidók kirablását, meggyilkolását akadályozza meg, teremtsen nyugodt állapotokat az országban, hogy a termelés fennakadást ne szenvedjen. Horthy teljesítette is a zsidó nagytőkések kívánságát és amint a következő 25 esztendő megmutatta, Horthy nemcsak az arisztokráciával és a klérussal, hanem — fajvédelmet félretéve — a zsidó nagytőkével is a legszorosabb barátságot mélyítette ki és a királyi várban majdnem olyan szívesen látott vendég volt Chorin Ferenc és budai Goldberger Leó, akár Bethlen István gróf vagy Teleki Pál gróf.

A kormányzóválasztás napját március elsejére tűzték ki. Az Ostenburg-tisztekre nagyon »megharagudott« Horthy, mert kellemetlen időben, éppen két héttel a nagy nap előtt tették el láb alól Somogyit és Bacsót. Horthynak ez a gyilkosság nagyon alkalmatlan időben történt, ország-világ előtt éppen azt kellett volna bebizonyítani, hogy Magyarországon már teljesen helyreállt a közbiztonság és a rend. De a Somogyi—Bacsó gyilkosság csak egy kellemetlen, múló incidens volt. Horthy mellett kiálltak külföldi és belföldi barátai, elsímult a gyilkosság ügye és semmi sem állott többé útjába Horthy megválasztásának.

A nemzetgyűlés 141 tagja közül 131-en Horthy Miklósra adták szavazatukat, 7 szavazat esett Apponyi Albert grófra, egy képviselő üres lappal szavazott és két szavazat megoszlott. Rakovszky István indítványozta, hogy a kormányzót esküjének letételére egy, a nemzetgyűlés tagjaiból alakult bizottság hívja meg, a bizottság elnökéül pedig Prohászka Ottokár székesfehérvári püspököt ajánlotta. A bizottság Prohászka Ottokár püspök vezetésével felkereste Horthyt a Gellért-szállóban, meghívta a nemzetgyűlésre és »szívet emelő, lelkes hangulatban« Horthy Miklós, Magyarország kormányzója letette a kormányzói esküt.

A kormányzóválasztási komédiának azonban voltak »kellemetlen mellékzöngéi« is. Március 2-án a nemzetgyűlés ülésén Rakovszky elnök bejelentette, hogy a kormányzóválasztás előtt és alatt a parlament épülete tudta, beleegyezése, engedelme nélkül katonai kordonnal volt elzárva, úgyhogy a képviselők szabad mozgása meg volt gátolva. Voltak olyan képviselők, akik nem tudtak a parlamentbe bejutni. Megtörtént az, hogy a pénzügyminisztert, báró Korányi Frigyest, felfegyverzett katonák a miniszteri bejáraton nem engedték be és amikor az osztagot vezető katonatiszt előtt igazolta, hogy ő Korányi Frigyes báró, tagja a magyar kormánynak, a tiszt azt válaszolta, hogy a katonaság parancsot kapott, hogy senkit se engedjen be, legyen az Magyarország miniszterelnöke is!

A képviselőház háznagya ehhez még hozzáfűzte, hogy a fővezérség 15 katonatiszt részére kért karzati belépőjegyet, ezzel szemben több mint 150 tiszt fegyverekkel, kézigránátokkal felszerelve megszállta a folyosókat, sőt még az üléstermebe is behatoltak. Vass József miniszter szintén bejelentette, hogy őt is feltartóztatták a katonák és csak kerülő úton tudott a nemzetgyűlés épületébe bejutni.

Gratz Gusztáv azt írja és teljesen igaza van, hogy a választás eredménye nem volt kétséges. Nem lett volna szükség a választás eredménye biztosítása érdekében ezekre a rendkívüli katonai intézkedésekre, amelyek »sajnálatos szépséghibái voltak a választásnak.« A legvadabb terror alapján megválasztott képviselők a rendszer megbízható emberei voltak, le

szavaztak volna erőszak nélkül is Horthy mellett, de nagyon jellemző, hogy Horthy és tiszti bandája még ennél a választásnál sem tudta megtagadni önmagát, és minden egyes lépésüknél, most is csak akkor érezték magukat biztonságban, csak úgy mertek sikerre, eredményre számítani, ha a legvadabb terror eszközeit használják. Mindenesetre a 150 állig felfegyverzett katonatiszt a parlament üléstermében és folyosóin méltó hátteret adott a »szabad« kormányzóválasztáshoz...

Befejezésül talán nézzük meg, hogy üdvözölte Horthy Miklós kormányzót a szociáldemokrácia és a klérus.

Alig telt el két hét Somogyi és Bacsó meggyilkolása után, március 2-án Vanczák János vezércikket ír a Népszavában. Vanczák és társai nagyon jól tudták, hogy ezt a gyilkosságot a fővezérségen tervelték ki, mégse röstelték felajánlani szolgálataikat a gyilkosok vezérének. Vanczák János és társai olyan gerinctelenül és megvetésre méltó módon viselkedtek ez alkalommal, ami még a magyar szociáldemokrata párt árulásainak történeteiben is párját ritkítja. Vanczákot annyira elragadta a lelkesedés és öröm Horthy kormányzóválasztása fölött, hogy Hunyadi Jánoshoz és Kossuth Lajoshoz hasonlítja Horthyt. Nem csodálható ezek után, ha a továbbiakban a vezércikkíró úgy érzi, hogy a meginduló »újjáépítés munkájából nekünk (szociáldemokratáknak) is teljes mértékben kell részünket kivenni, hogy ezzel Kormányzó Urnak is megkönnyítsük a dolgát«. Majd ezután következik az a hírhedt mondat, amit azóta is oly sokszor idéztek és idéznek az áruló szociáldemokrata vezérek jellemzésére: »A nemzeti újjászületés és feltámadás munkájához mi minden gerincességünk megtartása mellett készségesen nyújtjuk oda kérges kezünket békülésre, Főméltóságod bölcseségére bízzuk e kéz értékének vagy értéktelenségének elbírálását.« A szociáldemokrata vezetők kezet nyujtanak a Népszava munkatársai gyilkosának...

A Szív c. jezsuita lap mámortól ittasultan üdvözölte Horthy megválasztását: »Éljen, áldott, ki az Ur keresztjével és az ősök zászlajával jössz kormányozni... Oh, Te vagy most »a Vágyódások férfia« a magyarnak, mint volt Dániel Izraelnek! ... Bizalommal lelkesít nemesi származásod... Egész jövőnk,

egész valónk szimbolizálódik személyedben. Szeretünk egészen lángolón s követünk...«

A Horthy-fasizmus első felvonása végetért, a magyar nagybirtok és nagytőke, az antibolsevista erők egységes frontot alkottak, maguk fölé emelték Horthyt, kormányzóvá választották a tiszti különítmények, bandák véreskezű vezérét.

III.

AZ ELLENFORRADALMI RENDSZER MEGSZILÁRDÍTÁSA

1. Fasiszta rendszabályok béklyóiban...

Mikor az 1920 március 1-i parlamenti választási komédia végén a függöny legördül és a következő felvonás elején a szereplők ismét előtérbe lépnek, a nézőnek nem mindennapi meglepetésben van része. Egyesek, kik ott gyilkoltak, itt hosszan a rendről beszélnek, az ottani pénzrablók itt az új keresztény erkölcsről prédikálnak. Nem kell azonban túl élesen látónak lennünk ahhoz, hogy hamarosan felismerjük: csak a szavak és a jelmezek változtak meg, csak fehér kesztyűt húztak a véres kezekre, maga a lényeg ugyanaz maradt. A magyar uralkodó osztály régi hatalmának restaurációja.

De ekkor az ország dolgozó népe már tudott valamit, amit többé sohasem felejtett el. Látta a magyar Tanácsköztársaságot és megtanulta, milyen is saját urának lenni ebben az országban. Tehát az elnyomás régi eszközei többé már nem voltak elegendőek, újakat is kellett alkalmazni, olyanokat, melyeknek birtokában senki sem akadályozhatja meg a szabad kizsákmányolást, senki se háboríthatja bitorló uralmukat. Az elnyomás régi és új eszközeinek alkalmazásával fejleszti ki a magyar uralkodó osztály az első európai fasizmust, elsőnek mutatva meg, előfutárként, milyen is lesz majd az a fasizmus, amelyik két évtized mulva dühöngve pusztít végig Európán és háborúba kergeti a népek millióit.

Alig van Hitler és Mussolini diktatúrájának olyan jellemző vonása, amelyet a magyar fasizmusban első pillantásra fel ne ismerhetnénk. Azonos a bolsevizmustól való félelem,

azonos a munkásosztály kíméletlen elnyomása, azonos a féktelen faji uszítás. Mindkettő a nagytőkének és nagybirtoknak ugyanazt a korlátlan uralmát, ugyanazokat a haladás- és kultúraellenes vonásokat, a dolgozó embernek ugyanazt a lebecsülését, ugyanazt a szociális demagógiát mutatja.

1919-ben és 1920-ban tehát Magyarországon nemcsak a fasizmus csírái mutatkoztak meg, hanem maga a fasizmus. A húszas és negyvenes évek magyar fasizmusában nemcsak az alapgondolat, hanem sokszor még maguk a személyek is azonosak. 1919-ben Orgoványnál és 1942-ben az újvidéki vérengzésnél ugyanaz a Horthy áll a kormánykeréknél; a 30-as évek közepén ugyanaz a Gömbös Gyula alakítja a magyar fasizmust a már szépen kifejlődött náci-mozgalomhoz, aki 1920-ban a szélsőjobboldali MOVE vezére volt. Az az Endre László, aki 1920-ban mint főszolgabíró dühöng a gödöllői járásban, 1944-ben mint belügyi államtitkár ártatlan emberek százezreit dobja oda a német fasiszta gonosztevőknek. Ugyanazok az emberek, ugyanazok a gonosztettek; — 1920-tól 1944-ig egyenes vonalban vezet a nyilas hordák rémuralmáig történelmünk útja.

Az 1920 március 1. utáni események és az ezt megelőző idők története között azonban mégis van valami különbség. Igaz, hogy nem döntő, de mégis csak különbség. Ez pedig a forma kérdése. Mint mondottuk, mások a jelmezek és a szavak. A lényeg azonban azonos maradt. Csak amit 1919-ben a tiszti különítmények hajtottak végre, azt 1923-ban a felemelt létszámú csendőrség és rendőrség intézi el. 1920 után a magyar uralkodó osztálynak nyugalomra és rendre volt szüksége — »halálos« nyugalomra és ellenforradalmi rendre. Ki kellett tehát a saját államgépezetét teljesen építeni, hogy ez — a különítményeket fölöslegessé téve — ellássa azokat a feladatokat, melyeket a fehér terror különítményesei — ha ideiglenesen is —, de olyan »kitűnően« végeztek el számára. Ez az átalakulás természetesen nem máról-holnapra történt: ez a bethleni konszolidáció első éveinek igazi tartalma. Azt a fasiszta rendszert, amelyet a fehér terror jelentett, átültetni az államapparátusba, ennek vezető elvévé tenni, úgy azonban, hogy az a külföldi közvélemény számára elfogadható legyen.

A forma változhatott, ám a tartalomnak ugyanannak kellett maradni.

Ezt a formai átalakítást természetesen gazdasági okok tették szükségessé. Uralkodó osztályunk jól tudta, hogy bármilyen nagy is legyen a kizsákmányolás, nem képes egyszerre a nagytőke és nagybirtok reorganizációját és az elnyomás céljaira felduzzasztott államapparátus költségeit anyagilag fedezni. A külföld felé fordult tehát. Itt azonban egy ideig hűvös fogadtatásban volt része. Nem azért, mintha az antantnak bármilyen kifogása lett volna Horthy kormányzásának fasiszta módszerei, bolsevistaellenes irányzata ellen. Éppen ellenkezőleg: a bolsevizmus elleni hadjáratra bármikor felhasználható hadsereg igen kívánatos volt az antant szemében. De Európa dolgozó népe, a nyugateurópai munkásság már ekkor felfigyelt a magyar állapotokra. A magyar munkásság sorsa részvétet és tiltakozást váltott ki és ez lehetetlenné tette még az imperialista kormányok számára is az ellenforradalmi Magyarország nyilt, anyagi támogatását. Az idegen tőke persze ettől függetlenül behatolt az országba; de más a magánüzlet és más az állami kölcsön. A kölcsön kérőjének és a kölcsönzőnek egyformán érdekük volt tehát az, hogy a nyílt fehér terrort — más formában állandósítsák, hogy Magyarország mint »rendezett politikai viszonyok« között élő állam jelenjen meg a nemzetközi pénzpiacon. Azt, hogy a »rendezett politikai viszonyok« tulajdonképpen mit takarnak, épp oly jól tudták, mint azok az amerikai tőkések, akik Hitler Németországát támogatták. Mikor Horthy, Bethlen és társai ezt az átalakítást itthon végrehajtják, akkor a magyar tőke képviselőinek karjain megjelenhetnek Londonban és Párizsban a nemzetközi tőke színe előtt és hazahozhatják az első nagy külföldi állami kölcsönt. Ebből azután itthon — évszázados gyakorlatuknak megfelelően — először sajátmagukat konszolidálják s a maradékot tovább adva, bő alkalmat adnak további korrupciókra.

Ez a folyamat alkotja az 1920 és 1924 közti idő történetének egyik oldalát. Ez volt uralkodó osztályunk politikája. Vele szemben azonban ott állt az egész elnyomott magyar nép; a magyar munkásság a fasiszta rendszabályok béklyóiban, dolgozó parasztságunk a nagybirtok halálos szorításában, ér-

telmiségünk a legkisebb szellemi szabadság nélkül. A magyar nép igazi történetét az ő történetük alkotja. Ez a kép végtelenül szomorú lenne, ha — biztató reményül — nem mutatkozna benne meg egyre erősebben a munkásosztály fokozódó ellenállása, nem mutatna példát erre az ellenállásra a magyar kommunisták bátorsága, néphez való hűsége és végtelen önfeláldozása.

Amikor fel akarjuk sorolni azokat az intézkedéseket, amelyekkel a magyar uralkodó osztály kormánya gúzsba kötötte dolgozó népünket, csak elő kell vennünk azt a feljegyzést, melyet gróf Ráday, Bethlen belügyminisztere készített egy alkalommal a miniszterelnök számára a közszabadságot korlátozó intézkedésekről.

Első pontként szerepel ebben az internálás a »veszélyes, aggályos és gyanús elemekkel szemben«, akik »a társadalmi rend és béke szempontjából veszélyesek«, azaz »az Európaszerte fenyegető bolsevista veszedelemnek táplálói és terjesztői.« — Nehogy véletlenül egy percre is a garázdálkodó különítményekre gondoljunk! A továbbiakban felsorolja, hogy polgári egyéneket katonai büntetőbíráskodás alá helyeznek, polgári egyének ügyében katonai nyomozókat alkalmaznak. Életben van — rendkívül széles területen — a statárium és a gyorsított bíráskodásról szóló rendelet; a gyülekezési jog korlátozása, az egyesülési jog korlátozása, a sajtószabadság korlátozása — ezek azok a tények, amelyeket a belügyminiszter is elismer.

Gróf Ráday Gedeonnak azonban nem volt egészen hibátlan az emlékező tehetsége. Mert beszélhetett volna még a levél, távirat, telefoncenzúráról is, az Oroszországból hazatérő foglyokat megfigyelő táborokról, beszélhetett volna arról, hogy a szénbányákban a bányamunkásokat megfosztották szabad költözési joguktól, kimondva, hogy az »alkalmazásban álló munkások kötelesek további intézkedésig szolgálatot teljesíteni.« Elmondhatta volna, hogy azokat a bányászokat, akik az újkori bérrabszolgaság e példátlan formájának nem hajlandók magukat alávetni, egyszerűen behívják katonának és a szénbányákba vezénylik.

A kormány általában drákói intézkedéseket léptetett életbe a szénbányászok ellen. Egyszerűen katonai felügyelet

alá helyezte őket. A katonai felügyelő pedig élet és halál ura volt a bányában. Drasztikus eszközökkel fosztották meg a munkásságot egyesülési jogától és ellenállásának egyik legfontosabb formájától, a sztrájk alkalmazásától. Arra vonatkozólag, hogy mi volt a katonai felügyelő álláspontja a sztrájkokkal kapcsolatban, kimerítő felvilágosítást kaphatunk egy hirdetményből. Ez felhívja a munkásságot, hogy záros határidőn belül »minden kikötés kizárása mellett« vegye fel a munkát. Ha ez nem következik be, akkor az összes sztrájkoló munkások »katonai szolgálatra behivatnak és karhatalommal bevonultatnak«, a nem hadköteles munkásokat pedig letartóztatják és internálják. A családtagok semmiféle támogatásban nem részesíthetők, sőt ki kell őket a telepről lakoltatni. A sztrájkolók részére minden természetbeni kiszolgáltatást meg kell szüntetni; a munkásság »a katonai szabályok értelmében memorandumot nem intézhet senkihez, mert az ez ellen vétők a katonai szabályok szerint lesznek büntetve«. Számos adat bizonyítja, hogy ezeket a rendszabályokat kíméletlenül végre is hajtották.

A bányamunkások sorsa természetesen nem volt egyedülálló. Kisebb-nagyobb eltérésekkel ugyanez volt a helyzet a többi szakmában is. Vasutasokat, vasgyári munkásokat, az elektromos művek dolgozóit éppúgy csendőrök vagy rendőrök fogdosták össze és kényszerítették munkára, mint a bányászokat.

Ugyanez volt a helyzet a mezőgazdasági munkások jogaival kapcsolatban is. Ezen a területen a magyar törvényhozás rendkívül szégyenteljes multra tekinthet vissza. Az ú. n. cselédtörvényekre gondolunk, amelyek szinte középkori módon szolgáltatták ki az állandó cselédeket éppúgy, mint az alkalmi munkásokat a földbirtokosok és ispánok kényének-kedvének. Egyesülési jogról itt sem lehetett szó, a helybeli hatóságok pedig készségesen zárták be a munkát beszüntető cselédeket, hogy azután ismét — a földesúr kívánságára — visszabocsássák munkájukhoz őket, ha hajlandók dolgozni. A kapitalista Magyarország urai tehát még a polgári demokráciák látszategyenlőségét is megcsúfolják a nagybirtokosok érdekeinek vé-

delmében: ilyen erősek voltak még a feudalizmus maradványai ebben az időszakban is.

Illusztrációul legyen elég a sokszáz adatból csupán néhány eset.

A csornai főszolgabíró távirata így számol be például egy mezőgazdasági sztrájkról: »Jelentem, hogy a csatári majorban, Csorna mellett, Glaser és fiai nagybérlőnél július 26-án 32 férfi aratómunkás, szerződésük téves értelmezése folytán emelt követelésük megtagadása következtében az aratási munkát megtagadták. Rögtön kiszállottam a gazdasági felügyelővel, a csendőrparancsnokkal, 3 egyént 15—15 napra rögtön elzárattam, a többi munkások azonnal önként a munkát megkezdték...« A csendőrök és az egész közigazgatás persze nemcsak a nagybérlőnek, hanem a szatmári püspökségnek is készséggel áll rendelkezésére. 1924 augusztusában a tiszafüredi főszolgabíró a püspökség egyik tanyájáról 45 cséplőmunkást kísértet be az egri ügyészség fogházába. »Pár nap mulva — írja jelentésében — az elzárás-büntetés végrehajtását felfüggesztettem s a munkásokat szabadlábra helyeztem, mert az ügyészségi fogházban (!) írásbeli nyilatkozatot adtak, hogy a munkát hajlandók teljesíteni.« Ha ehhez még azt is hozzágondoljuk, hogy az »intéző erélyes fellépése« vagy a »csendőrség hatékony közreműködése« alatt mit kell érteni, akkor bontakozik ki előttünk teljes egészében a mezőgazdasági cselédek rabszolgasorsa Horthy Magyarországában.

Amint a 20-as évek munkásüldözése közvetlen előzménye a 30-as vagy 40-es évek fasiszta munkásüldözésének, úgy előzményei a 20-as évek zalaegerszegi, hajmáskéri, piliscsabai internáló táborai Dachau vagy Bergenbelsen borzalmainak.

Ahhoz, hogy valaki ezekbe a táborokba kerüljön, nem kellett semmi komolyabb bűnt elkövetnie. Elég volt, ha résztvett valamilyen sztrájkban, ha egyetlen gesztusával, egyetlen vörös szekfűvel a gomblyukában elárulta, hogy a magyar Tanácsköztársaságot többrebecsüli Horthy népelnyomó uralmánál. Elég volt, hogyha valaki, miután évekig szenvedte az imperialista háború borzalmait, Oroszországból hazatért, mint hadifogoly; mindnyájukra egyformán az internálótábor borzalmai vártak. De sokszor még ennyi sem kellett; elég

volt egy-egy névtelen feljelentés, elég volt az is, hogy valaki kitöltse büntetését — melyet a Tanácsköztársaság mozgalmaiban való részvétel miatt róttak ki reá — mint »megbízhatatlan, gyanús« egyén azonnal az internálótáborba került.

Számtalan leírás tanúskodik arról, hogy milyen is volt az internálótáborok élete. Ezek a leírások beszámolnak arról, hogy a táborokban serdülő lányok és elemi iskolás gyerekek is vannak. Hogy a halál gyakori látogató, mert a betegeket nem kezelik. A halottak egyrészéről kiderült, hogy agyonlötték őket. Súlyos szívbajos embereket a kórházból visznek el kikötni; az embereket ütik-verik, az egyik internáltat nyilvánosan, 9 éves kisfia előtt kötötték ki. Terhes asszonyokat nem engednek kórházba, sőt terhességük idején fogdába zárják őket. Maguk a hivatalos jelentések is megállapítják, hogy az internáltak félig meztelenül járnak, sokan közülük tuberkulózisban halnak meg. Elzárást és kikötést is alkalmaznak. Az internáltak »rongyokban, foszlányos cipőkben tolják a nehéz szénnel megrakott csilléket, a bokán felül érő hóban.« Egészségi akadályok sem a munka elvégzésénél nem jönnek számításba, sem a büntetésnél. Beteg embereket télen is kikötnek, másokat fagyott lábronccsal visznek nehéz téli munkára.

A nyomorúság és emberi megaláztatás minden gyötrelmét végig kellett szenvedni azoknak, akiket ide deportáltak.

Nem az internálás volt azonban a kormány kezében az egyetlen eszköz a sztrájkmozgalmak letörésére. Gondoskodni akart arról is, hogy szervezett sztrájktörő csapatokkal törje meg a munkásság ellenállását. Ezek a csapatok rendkívül erős fegyvert jelentettek az uralkodó osztály kezében, mert lehetővé tették a sztrájkok letörését azzal, hogy ilyen szervezetek birtokában növelhették a sztrájk időtartamát, a nélkülöző munkások nyomorát egyre jobban kihasználhatták, egyre megalázóbb feltételeket szabhattak.

Ilyen intézmény volt pl. a Nemzeti Munkavédelem. Ez sztrájk esetén fontos üzemek zavartalan működését látta el. Tagjait eskü kötelezte a parancsok készséges végrehajtására; előzőleg őket már bizonyos alapkiképzésben részesítették, hogy feladataikat minél jobban tudják ellátni. Működésük közben

az NMV tagjait hatósági közegeknek kellett tekinteni. A szervezet közvetlenül a belügyminiszter fennhatósága alatt állt és rendszeresen alkalmazott, szervezési feladatokkal megbízott tisztviselőkara csaknem 400 főt számlált.

Az ilyen és hasonló szervezetek mellett a honvédelmi minisztérium foglalkozott még a sztrájkok letörésének kérdésével. Egymás után láttak napvilágot a szénbányászok, vasutasok, pékek, nyomdászok sztrájkjainak esetén szükséges intézkedésekről szóló utasítások, amelyek a legapróbb részletekig kidolgozták a letartóztatások, megfélemlítések egész rendszerét, meghatározták pl. hogy egy gyár területén hány géppuskát kell elhelyezni, vagy milyen területeket kell a sztrájkolókkal szemben biztosítani.

A sztrájktörés kérdését ugyanígy oldották meg a mezőgazdaságban is. Katonai munkásszázadokat állítottak fel, amelyeket azonnal útba indítottak arra a nagybirtokra, ahol az aratómunkások sztrájkba léptek. Az állami apparátus igazán tudta, mivel tartozik gazdájának és nemcsak a sztrájkolókat zárta le, hanem — sokszor ezek fiaiból — ingyen munkaerőt is bocsátott rendelkezésére.

A jogfosztó, a szabadságot lábbal tipró rendelkezések közül különösen felháborítóak voltak azok, amelyek mindenképpen megakadályozták a munkásság nemzetközi nagy ünnepének, május elsejének megtartását. A rendeletek egész sora világít rá arra az ideges félelemre, mellyel a kormány körei május elsejét várták.

1920. május 1. A belügyminiszter betiltja »folyó évi május 1-én az eddig szokásban volt gyűléseket, felvonulásokat, és május elsejének megünneplését célzó mindennemű összejöveteleket.«

1921. május 1. A katonai parancsnokság intézkedései: Állandó készültség, harcszerű felszerelés, állandó razziák, szakszervezetek, munkásotthonok, bizalmiférfiak megfigyelése, »legkisebb gyanús viselkedés esetében azonnal letartóztatás, ellenszegülés esetében felszólítás nélkül fegyver használható«.

1922. május 1. A csendőrzászlóalj részletes utasításából: járőrök, razziák. Zavargás esetén a budai részleg feladata: »A

Lánchíd budai oldalát megszállni, a hidat birtokban tartani, Pestről Buda felé nyomuló tömegeket visszaverni . . . géppuska a híd közepére állítandó. Kézigránátok viendők . . .«

1923. május 1. A belügyminiszter körrendelete: »Bármilyen gyűlés, összejövetel, ünnepség, amely az Internacionálé megünneplését célozza, nem engedélyezhető... Állambiztonsági okokból gyanús egyének ellen ismételten razziák tartandók.«

Mindezek az intézkedések világosan mutatják a magyar uralkodó osztályok mindenre elszánt akaratát a szervezett marxista munkásság leigázására. A munkásosztály elleni tudatos gyűlöletről tanúskodik — többek között — Eckhardt Tibornak, — az ellenforradalmi idők egyik szélsőjobboldali lovagjának — egyik memoranduma, melyben Eckhardt, példátlan cinizmussal ad hangot a magyar uralkodóosztály legbensőbb gondolatainak ezzel a kérdéssel kapcsolatban. »Ha létfeltételeinek javítása útján a társadalmi forradalmat előkészítő munkásságot állati életéből kiemeljük, csak növeljük a destrukció esélyeit, mert használhatóbb és értelmesebb katonát állítunk a forradalom szolgálatába... Minden szociális intézkedés, amely a nemzetközi munkásságra is kiterjed, a forradalom esélyeit emeli s a liberalizmus ezen a téren teljesen egyértelmű a nemzetgyilkossággal.«

Ehhez a vallomáshoz nem szükséges magyarázat.

Így igyekezett a magyar uralkodó osztály fegyverrel és internálótáborral, sztrájktörő csapatokkal és szolgabírói terrorral, megtörni a munkásosztály öntudatát, saját jóléte, uralmának biztosítása céljából. Ebben a munkában — magán a munkásosztályon belül — elsősorban a jobboldali szociáldemokraták nyujtottak számára igen jelentős segítséget.

A jobboldali szociáldemokraták már a kormányzóválasztás másnapján jelentkeztek Horthy Miklósnál és felajánlották szolgálataikat. Ugyanezt tették néhány nappal később a kormány különböző tagjainál is. Felajánlották, hogy nemzeti alapra fognak helyezkedni, részt vesznek az ország konszolidációjában, biztosítják a munkafegyelmet és a választásokon a kormány képviselőit támogatják. Élesen állást foglaltak a kommunizmus ellen és megígérték, hogy a »bolsevista törekvéseket« minden erejükkel segítenek elfojtani. Kilátásba he-

lyezték, hogy »nemzetközi kapcsolataikat« gyümölcsöztetni fogják a Horthy-rendszer érdekében. A kormány köreiben azonban még ekkor nem volt egységes az álláspont arra vonatkozólag, hogy a szociáldemokraták felajánlkozását igénybe vegyék-e: néhányan jobbnak látták ekkor még a munkásmozgalom megbontása céljából a keresztényszocialistákkal kísérletezni.

Bethlen István vette fel a szociáldemokraták vezetőivel ismét a tárgyalásokat. Mielőtt azonban végleg megegyeztek volna, a szociáldemokratáknak többször be kellett bizonyítani »hűségüket, ragaszkodásukat« Horthy rendszeréhez. Ezt meg is tették a királypuccs alkalmával, mikor ahelyett, hogy az uralkodó osztály két része között támadt ellentétet kihasználták volna a munkásmozgalom erősítésére, féken tartották a munkásságot és ezzel megerősítették a kormány helyzetét.

1921. december 8-án a kormány és a szociáldemokrata vezérek között megindultak a tárgyalások, melyeknek eredménye a hírhedt Bethlen—Peyer-paktum lett. Ebben a paktumban a szociáldemokraták sok minden egyéb között lemondtak a közalkalmazottak és a földmunkások megszervezésének lehetőségéről, fogadalmat tettek, hogy beilleszkednek az ellenforradalom rendjébe, tartózkodnak a politikai sztrájkoktól és az ellenforradalmi rendszer érdekeit a munkásság érdekeivel azonosaknak tekintik. Külpolitikai téren pedig azt ígérték, hogy minden eszközzel dolgozni fognak az ellenforradalmi Magyarország jó hírnevének megalapozásán.

Mi volt a paktum lényege? Lényege az volt, hogy a szociáldemokrácia a már évek óta folytatott árulást írásba foglalva, nyiltan kötelezettséget vállalt, hogy készségesen beleilleszkedik az ellenforradalmi rendszerbe és ezzel a kapitalista kizsákmányolás megszüntetéséért folytatott harcot ténylegesen megtagadja. A tőke és munka közötti mindennapi harcban elárulta a munkásosztály érdekeit és a tőkések oldalára állott. Közreműködött a forradalmi munkásmozgalom, a Kommunista Párt üldözésében és elnyomásában.

Számtalan adat bizonyítja, hogy a jobboldali szociáldemokrácia a paktumot szigorúan betartotta a következő években és ezzel sok kárt okozott a magyar munkásmozgalomnak, mert

az egyesülési és gyülekezési jognak a miniszterelnök által fentebb kifejtett értelmezésére nézve kijelentik, a szociáldemokrata munkásság kiküldöttei, hogy bár a szociáldemokratapárt nem rendelkezhetik le arról, hogy a földmunkások szövetségének szakszervezeti működését meglevő szervezeteiben tovább folytassa, de tudomásul veszik a miniszterelnöknek azon kijelentését, hogy az egyesülési és gyülekezési szabadságra vonatkozó pontot a kormány úgy értelmezi, hogy a szociáldemokratapárt nem fogja agitációját a mezőgazdasági munkásságra kiterjeszteni - úgy mint 1918. őszén a vidéken tette.

Végül kötelezik magukat arra, hogy ezen álláspontnak és szempontoknak tömegeiknél és szervezeteiknél érvényt szereznek.

A jegyzőkönyv kettő eredeti példányban az összes résztvevők jelenlétében felolvastatván jóváhagyatik és hitelesíttetik. Az egyik eredeti példány a magyar királyi miniszterelnök által megőriztetik, a másik pedig a magyar szociáldemokrata munkásság alulírott megbízottainak adatik át.

Budapest, 1921. évi december hó 22.-én.

A kormány részéről:

magyar királyi miniszterelnök.

magyar királyi belügyminiszter.

magyar királyi igazságügyminiszter.

magyar királyi kereskedelemügyi miniszter.

magyar királyi népjóléti miniszter

A szociáldemokrata munkásság részéről:

jegyzőkönyvvezető.

A Bethlen—Peyer paktum utolsó oldala. (Aláírások: Bethlen, Klebelsberg, Tomcsányi, Hegyeshalmi, Bernolák—Peyer, Farkas, Miákits)

megerősítette és uralmon tartotta az ellenforradalom rendszerét, opportunizmusával gyengítette a munkásosztály harcát ez ellen a rendszer ellen.

2. Az elsikkasztott földreform.

»Az 1918-as, 19-es forradalmak után még az uralkodó rétegekben is soknak az volt a meggyőződése, hogy a nincstelen parasztok jogos elkeseredésének levezetése és egyben a legerősebb magyar népréteg, a földműves szegénység elviselhetetlen helyzetének javítására, széleskörű földreformra van szükség. Minél jobban eltávolodott a forradalom veszélye, annál kevesebb hajlandóságot éreztek a magyar nagybirtokosok a földreformra, annál inkább csökkentették a földhözjuttatás mértékét és a végén az egész földreform elsikkadt. Ennek az évekig tartó folyamatnak, amelyben a magyar parasztot elütötték a földhöz való jogától, Horthy Miklós volt a lelke.«

Ezekkel a szavakkal foglalta össze Rákosi Mátyás a 40-es években a földreform történetét. Az általa adott kép lényegében ragadja meg magát a folyamatot és a megszámlálhatatlan adat világánál csak bővül, de alapszíneiben mit sem változik.

Földreform szükségessége és sürgős volta nem az első világháború után merült fel először Magyarországon. Az 1848-as polgári forradalom — jól tudjuk — csak a feudális viszony egyik részét, a földesúrtól való személyi függést számolta fel, anélkül, hogy gondoskodott volna a földesurától hosszú, százados harcok után megszabadult parasztság megélhetésének lehetőségeiről. Az akkori uralkodó osztály is természetesen minden eszközzel azon volt, hogy, ha már jobbágyait el is vették tőle, legalább a földje megmaradjon. Ez a törekvése sikerrel is járt, mert 1919-ben az egész ország szántóterületéből a nagyobbik rész, 2,300.000 hold volt 1200 nagybirtokos kezén, míg a kisebbik részen 950.000 kisbirtokos és törpebirtokos élt. Ezeknek nagy része, az 1—5 holdas szegény parasztság, földjének megműveléséből emberhez méltó életet biztosítani egyáltalában nem tudott magának. Ugyanez vonatkozik

arra a 3 millió nincstelenre is, aki mint mezőgazdasági cseléd vagy zsellér nyomorgott a nagybirtokon vagy dolgozott éhbérért a kulákoknak. A föld elosztásának ezt az alapvető igazságtalanságát és aránytalanságát fokozta még a nagy- és középbirtokos osztálynak az a hihetetlen makacssága, amellyel birtokaihoz ragaszkodott. Ennek következtében sem a kisbirtokos parasztság nem tudta birtokát növelni, sem pedig a zsellérsorban élőknek, a mezőgazdasági cselédségnek és a többi nincsteleneknek nem volt módjuk arra, hogy a felemelkedés útjára lépjenek.

A Tanácsköztársaság uralma után, bármennyire is igyekezett az ország régi vezető osztálya, a feudális nagybirtokosság és a vele szövetkezett nagytőke, uralmát a régi módon megszervezni, egy dolog előtte is világos volt: a Tanácsköztársaság hatása következtében a földbirtok megszerzésére keletkezett falusi tömegmozgalmat nem lehet más módon levezetni, csak valamiféle földhöz juttatás útján. A feudális vezetőréteg »politikai érzéke« azonban ebben a kérdésben is éppen olyan jól megtalálta a számára megfelelő megoldást, a földreform kijátszásának lehetőségét, mint bármikor ezelőtt, történelmünk folyamán, amikor a megmozdult parasztság leszereléséről volt szó. A földbirtokreform létrejötte úgy történt, hogy az uralkodó osztály — pillanatnyi szorultságában — magáévá tette, kisajátította a parasztság programmját, nyilvánvalóan azzal a hátsó gondolattal, hogy így sikerülni fog a reformot a saját szájíze szerint, a saját érdekeinek megfelelően végrehajtani. Bízott abban, hogy a reformot saját államapparátusa hajtja majd végre, bízott abban, hogy idő multával újra annyira hatalmába keríti a dolgozó osztályokat, köztük a parasztságot is, hogy a reform végrehajtására egyáltalában nem is lesz szükség.

Ez a gondolatmenet világlik ki Rubinek Gyula, földművelésügyi miniszter egyik, 1919-ből származó felhívásából is. Rubinek Gyula, aki a magyar birtokosság központi egyesületének, az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek volt azelőtt titkára, ebben a felhívásában figyelmezteti a kormánybiztosokat: a kormányzatnak fontos érdeke fűződik ahhoz, hogy a földbirtokosok erőszakkal ne vegyék vissza a Tanácsköztársaság

ideje alatt kisemberek kezére jutott földeket. A felizgatott tömeget le kell csendesíteni és el kell érni, hogy a lakosság bízzon a kormányzat szándékaiban. Ezúton lehet csak biztosítani a létesítendő földbirtokreform nyugodt előkészítését. A hosszú rendelkezés lényege az, hogy ne mérgesítsük el a helyzetet most, amikor majd később módunk lesz nem egyéni erőszakoskodással, hanem állami uton, csendőrrel és jegyzővel, visszaszerezni ugyanezeket a földeket és megtartani a többit.

1920 elején azonban elkészült a földbirtokreform tervezete, amit — nehogy valaki is tényleges földbirtokreformra gondoljon — »a földbirtok helyes megoszlását szabályozó rendelkezésekről szóló törvényjavaslat«-nak neveztek el.

1920. május 12-ére Rubinek Gyula értekezletet hívott össze az országházba, hogy ennek a törvényjavaslatnak előzetes szövegét megtárgyalják. A meghívottak között régi miniszereket, grófokat és földbirtokosokat, a MOVE kiküldöttjét, a hercegprímást megtaláljuk, de nem találunk senkit a szegényparasztság, a mezőgazdasági cselédség sorai közül.

Bevezetőül Rubinek kifejtette, hogy nálunk azért egészségtelenek a birtokviszonyok, mert a föld elaprózódása együtt jár a kultúra haladásával, tehát kisebb és kisebb terület is elég egy-egy család eltartására. Ami annyit jelent, hogy a magyar parasztság nyomoruságos állapota végeredményben természetes állapot és a kultúra haladásával együtt jött létre.

A meginduló vitában a földbirtokosság képviselői világosan beszéltek.

Darányi Ignác, volt földmüvelésügyi miniszter szerint helytelen az, ha nincstelenekből birtokos osztályt akarunk csinálni. Prónay György báró szerint »kötelességünk felvilágosítani a közvéleményt, hogy ez a birtokreform nem juttat földet mindenkinek.« Gróf Somsich László szerint »első szempont az ország mezőgazdasági biztonsága«.

A különböző felszólalások mind a földbirtokreform egy-egy új nehézségét, a végrehajtás lehetetlenségét, a nagybirtok súlyos káraít, a termelés nagyarányú csökkenését hangsúlyozták.

A magyar földbirtokosság tehát még a törvény meghoza-

tala előtt egyetértett abban, hogy a földreform ügyét zátonyra kell juttatni.

Az értekezlettel egyidőben a vármegyei gazdasági egyesületek, a vidéki birtokosság szervezetei is megmozdultak: egymás után küldték be a miniszterhez tiltakozó feliratukat.

November közepén fogadta el a nemzetgyűlés a földreform végleges szövegét. A törvény lényege az — valódi értelmét tekintjük, nem pedig a frázisok és elködösítő jogi formulák tömegét —, hogy az eladásra felkínált földbirtokokat az állam fogja közvetíteni a jogosult igénylők részére. A kisajátítás eszközéhez csak végső esetben szabad nyúlni és akkor is elsősorban az 50 éven belül vásárolt birtokok jöhetnek számításba. A reform lebonyolítására a törvény életrehívja a Földbirtokrendezési Bíróságot. Az eladásra felkínált földeket legtöbbször teljes áron, ritkább esetekben törlesztéses fizetésre kapják meg az igénylők.

Alig hogy a nemzetgyűlés a törvényt elfogadta, újra megindult a reform elleni támadások özöne. Az OMGE szerint hiányzanak az ellenőrzés szervei, amelyek a földművelésügyi minisztert birtokpolitikai tevékenységében figyelemmel kísérik. A vasmegyei gazdasági egyesület tiltakozik a radikális eszközökkel való megoldás ellen és ötéves átmenetet kíván. A fehérmegyei főispán attól fél, hogy »a föld egészségtelen és átmenetnélküli hirtelen feldarabolása« társadalmi megrázkódtatást okoz.

Még ennek a látszatreformnak a végrehajtását is ilyen hangok kísérik végig. Ezek azonban csak az egyesületek, megyék felszólalásai. Az igazi harc magán a földön dől el, ahol a földet igénylő parasztság szembe találja magát a földbirtokosokkal, kiknek álláspontját egy katonapolitikai jelentés rajzolja a legtalálóbban: »a földreform életbeléptetését mindenáron igyekeznek megakadályozni, mert magukra nézve sérelmesnek, az ország érdekében pedig egyenesen károsnak tartják«.

Ime néhány példa arra, hogyan jártak el a nagybirtokosok.

1920-ban a kapuvári nincstelenek panaszkodnak a földművelésügyi miniszternél herceg Eszterházy Miklósra, hogy

csak részes művelésre akar földet adni nekik, pedig ők haszonbérbe kérték. Ezt is olyan távol jelölte ki, hogy megművelni nem tudják. A miniszter udvarias kérdésére a herceg jószágigazgatója megírja, hogy a parasztság földéhségét úgy se tudják kielégíteni, azonkívül saját birtokaikat tennék tönkre, ha új földeket adnának ki; földönfutókká válnék a majorok cselédsége, »kik jelenleg jólét és megelégedésben élnek«. A parasztok úgyis kommunisták voltak, akiket csak a könnyű meggazdagodás vezet — írja a jószágkormányzó.

Benyovszky Mór gróf siklósi földbirtokának összes munkásait elbocsátotta, akik a földbirtokreform kapcsán az ő földjének egy részére igényt jelentettek be.

Murarátka község lakói könyörgő levelet intéznek a miniszterhez, amelyből kiderül, hogy viskókban laknak és 50 napot szolgálnak évenként lakásért báró Inkeynének, a szomszédos nagybirtok tulajdonosának. Inkeyné a saját földjét sem műveli meg, mint a levél mondja »szarvasok, őzek szökkellenek benne«, a község felett pedig a gazdatiszt uralkodik. Egy kicsiny legelőért, amit bérbe kaptak, 20—24 napot is kell külön szolgálniok. Kérik, hogy a miniszter hallgassa meg »a mélységből hozzá kiáltók könyörgő szavát« és adasson nekik földet, mert ha nem, akkor vándorbotot kell kezükbe venni.

1921-ben 166 bősárkányi lakos intéz levelet a minisztériumhoz. Elmondják, hogy határukban van az Eszterházy-birtok, amelyet Gláser Béla bérel. 835 holdból nem hajlandó többet, mint 45 holdat átadni kishaszonbérletbe és így még 500 négyszögöl se jut egy-egy lakosra. Elmondják — és ez igen jellemző adat a magyar birtokviszonyokra —, hogy a falunak összesen 2151 holdja van, amiből, ha leszámítják a pap, tanító és jegyző birtokát, akkor 2.082 lélekre marad 1190 hold; egy lélekre jut 915 négyszögöl, »de ezen terület sem a mi kezelésünkben van, hanem a község gazdáinak, vagyis a község lakossága kisebb részének tulajdona«.

Egy 1923-as helyzetjelentés félreérthetetlenül állapítja meg, hogy a földbirtokos osztály »míg egyrészről a földéhes munkásság földhöz való juttatását minden módon igyekszik elodázni, másrészről az uradalmaiban foglalkoztatott munkás-

ság részére néhol annyira tarthatatlan munkafeltételeket diktál, hogy az már a munkáskizsákmányolás tényével egyértelmű«. Maga Szabó István földművelésügyi miniszter írja, hogy a földesurak milyen sok helyen bocsájtották el cselédeiket. Egy parlamenti interpellációból pedig az derül ki, hogy a földbirtokosok még ott se adták át a földeket, ahol a Földbirtokrendező Bíróság már azokat régen megítélte.

Amikor a magyar nagybirtokosság, mint minden pusztulásra ítélt uralkodó osztály, hihetetlen makacssággal, életrehalálra védte földjét a parasztsággal szemben, akkor ebben a küzdelemben egyetlen lépéssel sem maradt el mögötte az egyházi nagybirtok. A különbség köztük csupán annyi volt, hogy míg a birtokos osztály egységes módon, de nem szervezetten folytatta ezt a küzdelmet, addig az egyházi birtokosok kezdettől fogva ugyanazon alapelvek szerint, teljesen megszervezve harcoltak a szegényparasztság kisemmizéséért.

Az egyházi birtokok képviselői ugyanis — a hercegprimás meghívására — összeültek annak megbeszélésére, hogy egységes eljárást dolgozzanak ki ebben a kérdésben. Az értekezleten képviseltette magát — hogy csak a nagyobb birtokokat említsük — a 87.000 holdas katolikus vallásalap, a 67.000 holdas egri főkáptalan, a 60.000 holdas bencés rend, az 59.000 holdas kalocsai érsekség, a 49.000 holdas zirci apátság és még sok más, összesen kb. 700.000 holdat kitevő egyházi nagybirtok.

Kimondották, hogy szívesen adnak földet »ahol módjukban van«. Minden egyházi birtokos »önként felajánlja a javadalmas szabad választása szerint (!) azokat a birtokrészeket, amelyeknek elvesztése megmaradó birtokának üzemét nem veszélyezteti.« Elhatározták, hogy kisbérlőknek nem adnak földet és hogy az »erdőbirtokok és az erdei üzemek céljaira szolgáló és nélkülözhetetlen szántók, rétek és legelők egyszersmindenkorra megvédelmezendők a legcsekélyebb megbolygatástól is, sőt még ennek szándéka is lehetetlenné tétessék, nehogy az ilyen veszedelmes kívánságok megtagadása indokolatlan és elkerülhető keserűséget okozzon.«

E határozatok jellemző példái annak, hogyan lehet a legteljesebb jóindulat üres hangoztatásával még egy ilyen látszat-reform rendelkezéseit is elszabotálni.

Ezeket a határozatokat azután az egyházi birtokok tulajdonosai kíméletlenül végre is hajtották.

A veszprémi püspöki uradalom deáki pusztájának lakói 1920-ban azt panaszolják, hogy bár mint telepesek laknak ezen a pusztán és a házak az ő tulajdonuk, a püspök mégis felmondott nekik, ki akarja őket lakoltatni, legelőbérletüket is elvette, sőt megfosztotta őket a házhelyekhez tartozó kis veteményes kertüktől is. Rott Nándor veszprémi püspök szerint — mint ezt megírja a miniszternek — »ezeket a kedvezményeket a parasztok nem érdemlik meg: 1848 előtt azért kaptak házhelyeket, hogy a telkek ellenében bizonyos minimális napszámot szolgáljanak«, most pedig »ezen zsellérek is megtagadták az engedelmességet, követelőleg léptek fel, munkába még a mai, elég magas napszámért se állottak.« 1920-ban tehát egy magyar püspök falujának lakóit robotra akarja kényszeríteni s mikor azok erre nem hajlandók, ki akarja őket dobatni saját házaikból.

1920-ban Farkasgyepű lakói azt kérik a minisztertől, hogy szántóföldet, házhelyeket, közös legelőt eszközöljön ki számukra a veszprémi püspöktől. Elmondják, hogy a községben 80 család van, amelynek összesen 194 hold birtoka van, a lakosok egyharmad része pedig teljesen földtelen. »Több ízben könyörögtünk már a veszprémi püspökségnél, hogy segítsen fentemlített nyomorult helyeztünkön, de kérésünk mindig süket fülekre talált, és az uradalom ridegen visszautasította jogos és méltányos kérelmünket.« A miniszter tiszteletteljes érdeklődésére Rott Nándor szűkszavúan hozza tudomására, »miszerint a község lakói annakidején famunkásoknak telepíttettek Farkasgyepüre« s befejezésül valódi jezsuita képmutatással ezt írja: »örömmel látom a község terjeszkedni akarását, azonban szomorúan kell megállapítanom, hogy a község lakosai azon célt, melyért odatelepíttettek, megvalósítani egyáltalán nem hajlandók, erdei munkára nem vállalkoznak, mindegyik a saját gadaságával foglalkozik... nagyon is meggondolandó, hogy a község mezőgazdasági terjeszkedése az egész vonalon már ab ovo megakadályoztassék.«

A kalocsai káptalan pedig — 16.000 hold tulajdonosa — arra figyelmezteti a minisztert, hogy ne veszélyeztesse a föld-

birtokreformmal a káptalani birtokok javadalmát élvező 9 kanonok háztartását.

A kistarcsaiak azt kérik, hogy a váci püspök a másnak bérbeadott birtokot, nekik »mint volt jobbágyainak örök áron való vétel útján juttassa.« A püspök azonban nem hajlandó addig a kérelmet teljesíteni, amig a pénz értéke nincs biztosítva, mert nem akarja magát megkárosítani.

Rendkívül érdekes és a magyar földbirtokviszonyokra igen jellemző, Dancsháza község 100 lakosának kérelme. Ebből kiderül, hogy a nagyváradi püspökség birtokának egy részét a Magyar-Német Mezőgazdasági Részvénytársaságnak adta bérbe, amelytől eddig 400 holdat szegényparasztok kaptak albérletbe. A részvénytársaság azonban a nincstelenektől visszavette a földet és helyette felesbe adta ki néhány jobbmódú gazdának, mig ezen gazdák a felesbe kapott földet teljesen földnélküli munkásokkal műveltették a termés egytizedéért.

A százszámra egymás mellett fekvő kérvényekből a főpapság szervezett ellenállása világosan bontakozik ki.

Kiskomárom községben az esztergomi káptalan még bérleteket sem akar adni, Sümeg kérésével kapcsolatban Rott Nándor inkább a nagyobb kiterjedésű Zichy-birtokot ajánlja a miniszter figyelmébe. Balatonbozsok lakóival a veszprémi káptalan már megállapodott, mikor váratlanul visszalép a felajánlástól azzal az indokolással, hogy azt a birtokrészt később vitézi teleknek akarja juttatni. Előszállás polgárságát a zirci apátság nyomorgatja. Ennek 4200 holdas birtoka zárja körül a falut, »melyből mégcsak bérletföldet is, 1 holdat, csak az egész évre aratással és robotolással lekötött munkás kaphat.« Azt kérdezik a minisztériumtól, miért nem kaphatnak földet? Úgy látják, hogy »csak épp itt nem lehet, mert itt a föld a papoké, kik a másvilági boldogságot hirdetik, itt pedig a népet sanyargatják, rabszolgaságban tartják.« Somogykiliti község lakói pedig kérésük végén megállapítják, hogy az egyházi birtokosok »basáskodnak, a törvényt mellőzik, a szegény embert gőgösen kikacagva kérelmével elutasítják, úgy, mintha örökös urai lennének a földnek, amelyért vért nem ők, hanem mi hullattunk és fogunk ezután is hullatni.«

Ez a folyamat, az egyházi birtokosoknak ez a törekvése, a parasztságnak a földtől való elütése az egész korszakon át vál-

tozatlanul folytatódik és megmutatja, hogy a magyar főpapság már akkor is a régi rendért küzdő reakciós uralkodó osztály legszélsőbb jobb szárnyán helyezkedett el, az ellenforradalmi rendnek valóban »harcos« katonája volt és mint ilyen, közreműködött ennek a megszilárdításában és fenntartásában. A lelkek gondozása helyett inkább birtokait gondozta, a túlvilági üdvösség helyett inkább e világi jólétével és vagyonosodásával törődött, a nép barátja helyett annak ellensége volt.

A nagybirtokosok ellenállásán kívül még sok más tényező is megakadályozta, hogy a parasztság hozzájusson földjéhez. Sok helyen az igénylőket politikailag megbízhatatlanoknak nyilvánították, másutt a nagybirtokosok terrorral magát a mezőgazdasági cselédséget mozgósították a reform ellen. Napirenden volt az eljáró tisztviselők megvesztegetése. Ahol nem ez történt, ott is csigalassúsággal intézték az ügyeket. Több panasz mutat rá arra, hogy a bírák, noha egy-másfél éve megkapták az ügyeket, tárgyalást még mindig nem tűztek ki. Másutt a földbirtokosok ál-igénylőket alkalmaztak, akik azután visszajuttatták számukra a birtokot.

Közben egyre növekedett természetszerűen az olyan földigénylők száma is, akik egyáltalán nem voltak jogosultak. A földreform következményeképpen az összes földtulajdonosok száma 47 százalékkal emelkedett. A paraszti földtulajdonosok száma pedig csak 19 és fél százalékkal. Ez annyit jelent, hogy a reformföldek jelentékeny részét csendőrök, vitézek, jegyzők, az ellenforradalmi rendszer hívei kapták. A földművelést nem űző, mezőgazdasággal nem foglalkozó földtulajdonosok száma 80 százalékkal emelkedett a földreform után. Amig a szegényparasztok egy, sőt fél holdat is alig kaptak, az ellenforradalom támaszait 25, 30 sőt 50 holddal is jutalmazta a Bethlen-kormány. Tudjuk, hogy a földbirtokreformról szóló törvényjavaslatot módosító ú. n. földbirtokreform novellát 1924-ben Horthy azzal küldte vissza az országgyűlésnek, hogy hagyja ki belőle azt a részt, amely megtiltja aktiv tisztek és közszolgálati alkalmazottak földdel való jutalmazását.

Külön feladat volna az adatok alapján részletesen kielemezni az egyes falvakban a kulákság és a szegényparasztság között folyó küzdelmet a földért; részben ennek az eredmé-

nyeképpen csökkent olyan alacsonyra még a földhöz jutottak számán belül is a szegényparasztok száma és a részükre juttatott föld mennyisége.

Tiszasas község szegényparasztsága pl. — hogy csak egy esetről beszéljünk — azt kérdezi a minisztériumtól, lehetséges-e, hogy az ő rovásukra előnyben részesülhessenek olyanok, »akiknek anyagi körülményeik megengedik, hogy magasabb árat adjanak ezen földért?« Ezek ugyanis a szegényparasztok mellőzésével holdanként 7000 K-t ajánlottak fel a földbirtokosnak. 41 tiszasasi lakos tehát azt kéri, »legyen szíves a nagygazdák földvételét, kiknek megélhetésük úgy is megvan, megsemmisíteni.«

Lemérve most már a földbirtokreform eredményeit — Andics Erzsébet nyomán — megállapíthatjuk, hogy Magyarországon a földreform végrehajtása után változatlanul megmaradt a nagybirtokok rendszere. Ugyanakkor, amikor Romániában a föld 15 százaléka, Csehszlovákiában 13—14 százaléka és még Lengyelországban is közel 8 százaléka került felosztásra, Magyarországon a földbirtokos uralom gondoskodott arról, hogy a megművelt földterületnek mindössze 4.7 százaléka cseréljen gazdát és hogy ezzel a cserével is elsősorban a kulákság erősödjék.

A magyar földbirtokreform tehát Európa legreakciósabb földbirtokreformja volt, mellyel egyrészt lényegében érintetlenül őrizték meg a nagybirtok rendszerét és a »történelmi osztálynak« ezen alapuló gazdasági és politikai hatalmát, másrészt kemény leckében részesítették a nincstelen parasztságot azért, mert igényt merészelt támasztani urasági földekre. Annak a névtelen megfigyelőnek volt igaza, aki már 1921-ben megállapította, hogy a földbirtokreformtörvény »csak ennek a nagy gondolatnak parodizálására alkalmas.«

3. A bethleni »konszolidáció« és dolgozó népünk elnyomorodása

Amikor 1920 március elsején Horthy Miklós a különítmények segítségével beült Magyarország kormányzói székébe, kevesek előtt lehetett kétséges, hogy ez a »trónfoglalás« a ma-

gyar nagybirtokosság és nagytőke megbízásából történt, abból a célból, hogy ezeknek az osztályoknak a Tanácsköztársaság által megdöntött, majd visszaállított uralmát megszilárdítsa. Horthy és az egymást követő kormányok, a Huszár Károly, Simonyi Semadam Sándor, gróf Teleki Pál, majd 1921 elejétől gróf Bethlen István elnöklete alatt működő minisztériumok ezt a feladatot végre is hajtották.

Bethlen kormányának támogatóit tehát a magyar nagybirtokosság köreiben találhatjuk meg, akiknek érdekeit elsősorban szem előtt tartotta, akiknek érdekeiért ritka erélyel tudott síkraszállni. A gazdasági politika irányítása pedig — néha csak a háttérből ugyan —, a nagytőke képviselői által történt. Bethlen István gazdáival szemben egyáltalán nem volt hálátlan. Ez kitűnik egyrészt a földbirtokreform végrehajtásának módjából, másrészt azokból a számokból, amelyek a bankok és vállalatok által fizetett osztalékoknak és a bankok és vállalatok tőkeállományának növekedéséről számolnak be ebben a korszakban.

Természetszerű, hogy rajtuk kívül támogatták a kormányt elsősorban azok, akik a nagybirtoktól és nagytőkétől közvetlenül függő viszonyban éltek. Népelnyomó munkájában támogatta szintén az a rendkívül széles, nagykiterjedésű köztisztviselői kar, amelyet az ellenforradalom kormányai éppen a maguk támogatására növeltek olyan nagyra. A váltakozó kormányoknak ezek a mindenre kész kiszolgálói — főispánok, képviselők, főszolgabírók, katonatisztek, stb. — jelentős részükben a magyar vidéki birtokosság köréből, az u. n. gentryből kerültek ki. Vagy földjük elherdálása, vagy a megszállt területről való emigráció következtében — más hasznothajtó tevékenységhez nem értve, más képzettség hiányában — tódultak ezek állami vagy megyei szolgálatba.

Az előző lapokon rámutattunk az uralkodó osztálynak néhány olyan fasiszta intézkedésére, melyek elsősorban a munkásosztály ellen irányultak. A dolgozó nép ezen legjobbjainak elnyomásán kívül nem kevésbbé erős terrort alkalmazott Horthy rendszere a dolgozó nép többi osztályai ellen is. Ezt a célt szolgálta elsősorban a csendőri és rendőri karhatalom tervszerű, nagyarányú kifejlesztése, amely sokatmondóan tanuskodik arról a rendkívül ideges félelemről, amellyel az ural-

kodó osztályok a nép mozgalmaira tekintettek. Hatalmas költségvetési összegeket használnak fel ilyen célokra, szétágazó szervezeteket létesítenek, nehogy még egyszer bekövetkezzenek 1918—19, — számukra oly gyászos emlékezetű — hónapjai.

Az 1922-ben kelt karhatalmi szolgálati szabályzat például részletesen intézkedik, milyen módon kell a karhatalmat »fenyegető tömegmozgalmak esetén« felhasználni. Közli a szabályzat az ilyen alkalommal kifüggesztendő hirdetmény szövegét. Ez megtiltja az utcákon való tartózkodást, elrendeli a kapuk és ablakok bezárását, korlátozza a távbeszélő használatot, beszünteti a forgalmat és végül ismerteti a rögtönítélő bíráskodás rendelkezéseit is. Az utasítás nem hanyagol el olyan kérdéseket sem, hogy a »lázadó helység esetleges rajtaütésszerű lövetésére a tüzérségi és aknavető alakulatok felállítása« hol szükséges. Mintha egy ellenséges város megszállásáról volna szó...

Vigyázott persze a kormányzat arra, hogy ennek a karhatalomnak ne lehessen mindenki tagja. A politikailag »megbízhatatlanok« számára katonai munkásalakulatokat állítottak fel, ezeket laktanyai munkára használták »hogy ezáltal ezen munkálatok alól a fegyveres szolgálatot teljesítők mentesíttessenek.« Ezeket a csapatokat a több alakulattól elkülönítve helyezték el, de vigyáztak arra, hogy ez az elhelyezés ne történjen ipari gócpontokban vagy nagyobb ipari telepek közelében.

Ugyanerre a fokozott félelemre mutat az u. n. »T« (tájékoztató) osztályok megszervezése, előbb a katonaság, majd a belügyminisztérium keretében. Célja az volt, hogy »képes legyen a katonai parancsnokságoknak a belföldi közállapotokról tiszta képet nyujtani és ezáltal elkerülni azt, hogy az 1918-iki forradalomhoz hasonló események a katonaságot előkészületlenül találják.« A nagylétszámú szervezet feladatai közé tartozott tehát a belső helyzet nemzeti, honvédelmi és bolsevista szempontból való éber figyelése, propaganda annak érdekében, »hogy minden magyar necsak honpolgárnak, hanem honvédnek is érezze magát.« Tájékoztató munkájához többek között papokat is fogadott fel, hogy azok a nép hangulatát kipuhatolják számára. Emellett módjában volt a »T« szolgálat tisztjeinek mindazokat az intézkedéseket megtenni, amelyeket a csendőrség részére megengedtek.

Az ilyen nagyobb szervezetek mellett számtalan kisebb, különleges célokat szolgáló csoport működött. Ilyen volt pl. a miniszterelnökség mellé rendelt ú. n. Grimm-csoport, melynek feladata volt »minden újabb kommunista törekvés, munkásmozgalomnak idejében való megakadályozása... vagyis tudomást szerezni minden munkásmozgalomról és annak kitörését, szervezőinek ártalmatlanná tételével lehetetlenné tenni.«

A csoport tagjai a munkások hangulatát úgy figyelték, hogy műhelyekben dolgoztak, vagy munkásnak öltözve látogatták a kocsmákat. Állandó érintkezésben álltak a gyárakban lévő megbízottaikkal, külön nyilvántartották a megbízhatatlan munkásokat, viszont különböző gyárakba ők helyezték el besúgóikat. A szervezet tagjai többnyire tartalékos tisztek voltak: az ő tevékenységük következtében számos szervezkedés bukott el, számos sztrájkot törtek le, a munkásmozgalom számos kiváló harcosát vesztette el.

Kettős politikát folytatott a kormány a telefon, távíró és levélcenzúra ügyében: egyrészt a külföld felé hangoztatta, hogy a cenzúra korlátozásait megszüntette, másrészt azonban — jellegének megfelelően — nem akart lemondani a cenzúra gyakorlásáról. Igy jöttek létre azután olyan minisztertanácsi határozatok, melyek »a telefonállomások beszélgetéseit mindenkinek szabadon engedélyezik«, egyidejűleg azonban gondoskodnak »olyan ellenőrző szerv felállításáról, amely a megbízhatatlan állomások beszélgetéseit lehallgatja, azokról gyorsírói feljegyzéseket készít, amelyeket az illetékes hatóságokhoz továbbít.« Ugyanez volt a helyzet nagyjából az egyesülési jog területén is.

Különösen szigorúak voltak azok a megkötések, amelyek szellemi vonatkozásban fennálltak ebben az időben. Semmiféle haladó lapot, könyvet nem engedtek be Magyarországra: Marx összes műveit éppúgy kitiltották az országból, mint a munkásmozgalom elméletével és gyakorlatával foglalkozó egyéb írásokat, nem is szólva a szovjet kultúra, irodalom, művészet termékeiről. Ez a haladásellenesség nemcsak a külföldi irodalommal szemben mutatkozott meg, hanem a kultúra hazai munkásaival szemben is. Számtalan panasz, félbemaradt mű, kettétört élet tanusítja ezt. Még a magyar irodalom klasszikusaival szemben sem volt elnézőbb a cenzúra.

1922-ben pl. a rendőrség rendszeresen betiltott olyan ünnepségeket, ahol Petőfi verseit szavalták. Az »Apostol« előadása már bűnnek számított és Budapesten, Vácott, Debrecenben egyformán betiltották a Petőfi születésének százados évfordulójára tervezett ünnepségeket.

Mindezek a rendszabályok, amelyek immár nemcsak a munkásság és parasztság, hanem az egész dolgozó nép ellen irányultak, eredményezték azt, hogy — mint a honvédelmi minisztérium egy jelentése mondja — az összes állami fogdák túlterheltsége folytán, valamint a jelenlegi viszonyokra való tekintettel, a rabok elhelyezése magánépületekben égető szükséggé vált. Ennek következtében kellett a honvédelmi miniszternek az igazságügyminiszter segítségére sietni és »tekintettel a polgári letartóztatási intézetek zsúfoltságára, az intézetek belső rendjének és külső biztonságának fenntartása végett, megfelelő karhatalmi erőt rendelkezésre bocsátani...«

Volt azonban két terület, ahol — természetesen szintén csak a külföldi közvélemény számára — bizonyos demokratizmus *látszatát* fenn kellett tartani. A parlament és a sajtószabadság — ez volt az a két terület, amellyel a Bethlen-korszak annyit kérkedett. Nem lesz érdektelen szemügyre venni, hogy is állt e dolog.

A választójogot tárgyaló minisztertanács jegyzőkönyvéből kiderül, hogy mennyire reakciós volt a magyar kormány ebben a vonatkozásban. A kormány tagjai úgy gondolkoztak, hogy a széles választójog »káros következményekkel« járhat a nemzet fejlődésére. A miniszterek a községekben a *nyilt* szavazás bevezetését követelték. Egyáltalában nem voltak hívei a nők választójogának, mert a »női népesség nagy tömegei még nem bírnak politikai érettséggel«. A belügyminiszter nyiltan megmondja, hogy »számításai« szerint ez a választójog »a földműves nép és az értelmiség választó joga«.

Még a demokratikus szelleműnek egyáltalában nem nevezhető 1920-as nemzetgyűlés sem fogadta el ezt a hirhedt választójogi javaslatot, amelyet végül is rendeleti úton léptettek életbe.

Hogyan folyt le maga a választás?

A választás előzményeihez tartozik, hogy a vidéki hatóságok egyszerűen megakadályozták az ellenzéki képviselők

programmbeszédeinek elmondását, többször kitiltották a képviselőjelöltet a választás területéről, sok esetben egyszerűen le is tartóztatták.

A választásra a rendőr- és csendőralakulatokon kívül kb. 13.000 főnyi karhatalmat kellett még a katonaságtól kérni. A képviselőjelöltek már a választás előtt bejelentik igényeiket a karhatalomra: gróf Teleki Tibor azt írja Bethlennek, hogy megválasztásához »legalább két század kell; arra kérlek, kedves István, légy kegyes módját ejteni, hogy ezt a kívánt mennyiséget megkapjuk, akkor biztos a siker.« A választások napján maga Bethlen is közbelép — »a miniszterelnök úr őnagyméltósága kéri a meggyaszói kerületbe 40 csendőr azonnali leküldését« — mondja az egyik távirat.

A választás után beadott panaszokból kibontakozik a választás igazi képe: csendőrterror, sortűz, itatás, földesurak és papok fenyegetése, folyamatos megvesztegetések; ezek az általános eszközök a választók befolyásolására, megfélemlítésére.

Az ilyen választás után összeülő nemzetgyűlés jellemzéséhez hozzátartozik, hogy a képviselők mentelmi jogát semmibe veszik, a nemzetgyűlés bizottságai munkaképtelenek, mert a képviselők nem jelennek meg a bizottság ülésein. A miniszterek — nem vesznek tudomást a távollétükben elhangzott interpellációkról. Személyi harcok töltik ki a nemzetgyűlés munkaidejének nagy részét s hogy ez hová fejlődik, arra jellemző Kórodi Katona János indítványa, aki »a keresztény irányzatot dezavuáló párbajok kikerülése végett nemzetgyűlési becsületügyi választmány alakítását« javasolja!

Ugyanez volt a helyzet a látszólag »liberális« sajtópolitika terén is. A látszat mögött azonban ugyanolyan kényszerítő rendszabályok, megvesztegetések bújnak meg, mint a képviselőválasztásoknál. A kormánytól függött a lapok megjelenésének engedélyezése éppúgy, mint a papírkiutalás. Az újságok »fegyelmezése céljából« leggyakrabban egyszerűen betiltotta a lapot. Végezetül pedig, még az ügyészségi sajtócenzura — a kormány engedelmes eszköze — is megindíthatta bármikor a bűnvádi eljárást minden szerkesztő, minden újságíró ellen, aki a sajtó »illemszabályaihoz« nem tartotta magát, azaz, bármilyen óvatosan is, de bírálni merte a kormány po-

litikáját. A jó szolgálatokat tevő, vagy éppen általa létesített lapokat állandó szubvencióban részesítette a miniszterelnökség, nyomdáik számára pedig különböző nyomtatvány megrendeléseket eszközölt ki a többi minisztériumtól. Külföldi magyarnyelvű lapokat csak akkor engedett be, ha azok eleve biztosították a kormányt, hogy az itthoni politikát »megfelelő szellemben« fogják tárgyalni.

Eckhardt Tibor, egy időben a sajtóosztály vezetője, nyiltan megírja a fehérmegyei főispánnak, hogy a székesfehérvári »Friss Ujság« támogatása csak abban az esetben áll módjában, ha írásbelileg kötelezi magát arra, hogy a kormánypárti jelöltet támogatja a választásokon. Egy másik alkalommal — megszámlálhatatlan nyugta tanuskodik hasonló esetekről — az egyik főispán közli, hogy a nagyösszegű készpénzsegélyeket kifizette a lapszerkesztőknek. E segély megvonásának lehetőségével tartották teljes terror alatt a lapokat. Mikor az Orosházi Ujság pl. néhány neheztelő szót ejtett a népjóléti miniszter működéséről, a sajtóosztály figyelmezteti, hogy ezzel »teljes mértékben rászolgált arra, hogy hasonló eljárás megismétlődésének esetén az élvezett támogatás megvonását helyezzük kilátásba«.

Arra vonatkozólag, hogy ez a támogatás egyes vidéki lapoknál hova vezetett, igen tanulságos egy kis részletet idéznünk egy vidéki lap vezércikkéből. A cikk abból az alkalomból készült, hogy a kormányzó megérkezett a városba.

»Üdv Neked, Nagyurunk! Fakadó tavaszban, a nagy Golgota útján, de mégis hívő és reménykedő lélekkel áll e város minden polgára előtted: Nagyurunk! Hódolatunk és ragaszkodásunk őszintesége, szeretetünk olthatatlansága, bizalmunk nagysága és törhetetlensége ma városunkban ünnepet ül, mert köszöntheti szerencsétlen hazája fekete földjének örök büszkeségét, minden magyar biztos Reményét, vészes nemzetvesztő viharoknak egyetlen Iránytűjét: az ország Kormányzóját.«

Ilyen hazug, ömlengős hízelkedésig alacsonyodott le a sajtó, idáig süllyesztette a kormány sajtópolitikája a magyar újságírást.

Igy festett a sajtószabadság Horthy Magyarországában.

Bethlen István kormányának, ahhoz, hogy rendszerét megszilárditsa, szükséges volt még, hogy az uralkodó osztályon

belül mutatkozó ellentéteket felszámolja. Ezeket az ellentéteket természetesen nem szabad túlértékelnünk, habár külső megnyilvánulásaik sokszor rendkívül látványos összeütközések formájában mutatkoztak meg. A parlament »viharos« napjai azonban többnyire személyi okokból keletkeztek, vagy pedig a polgári ellenzék kellemetlenkedett a kormánynak, hogy így kísérelje meg saját szerepét jelentékennyé tenni. Horthy rendszerének ezek a támadások, ha nem voltak túl élesek, már pedig nem voltak azok — nem is voltak kellemetlenek. A külföld felé a tiszta parlamenti demokrácia látszatát nyujtották. A feudális és nagytőkés uralkodó osztályt ezek a csípések egyáltalán nem zavarták.

Figyelemre méltóbbak voltak azok az ellentétek, melyek az uralkodó osztály egyes csoportjai, a legitimisták és a horthysták között mutatkoztak. A legitimisták, kiknek soraiban az arisztokraták nagy részén kívül ott találjuk az egész főpapságot és az egyházi szervezet sok tagját, azt tűzték ki célul maguk elé, hogy a feudális jellegű királyság visszahozatalával együtt saját, főként papi és arisztokratikus uralmukat is a régi feudális formában állítják helyre és ezzel Horthyt és szegedi környezetét megfosztják a hatalomtól.

Horthyék azonban, ha nem is könnyen, de leszerelték a legitimistákat. Először is mindkét alkalommal, az antant kívánságára hivatkozva, eltávolították az országból az ismételten visszatérő IV. Károlyt. Másrészt pedig — igaz, hogy rövid időre — de lecsukatták a legitimista összeesküvés főmozgatóit.

Ugyanekkor megnyugtatásukra Bethlen hamaros amnesztiát ígért, másrészt pedig formailag megőrizte a királyságot, de a király-kérdés megoldását a messze távolba tolta ki. A főpapokat és főurakat pedig kiengesztelte a felsőház közeli visszaállításának ígéretével. Mindkét ígéretét tényleg be is tartotta: Andrássy, Gratz, Rakovszky, néhány hét mulva kiszabadult börtönéből, a felsőházi törvényjavaslat pedig nemsokára a parlament elé került.

Eléggé egyszerűen szerelte le Bethlen a másik ellenzéki csoportot, a Gömbös legfelsőbb irányítása alatt álló szélsőjobboldali, fajvédő, az ÉME, MOVE kispolgári köreire tá-

maszkodó mozgalmat. Ezek még Bethlen kormányzását is túlságosan »liberálisnak« tartották, még a parlament működését is meg akarták szüntetni és legszívesebben katonai diktatúrát láttak volna uralmon. Mindezt úgy akarták végrehajtani, hogy kezükbe kaparintva az egységes párt vezetését, az arisztokrata vezetők helyébe Héjjas Ivánokat, Eckhardt Tiborokat, egyszóval saját garniturájukat ültetik, akik majd nem az Ulmannok és Kornfeldek, hanem saját kéteshírű pénzembereik útján fölözik le az állami vezető állásokból lefölözhető hasznot. A Gömbös-frakció ennek a tervének a végrehajtásában számított Horthy támogatására, hiszen mindnyájan Horthy szegedi, siófoki bandájából kerültek ki. Ezen a ponton azonban csalódtak. Horthy minden szentimentalizmus nélkül tekintette a dolgokat és nagyon jól tudta, hogy uralmának megszilárdítását kinek köszönheti. Élesen állást foglalt tehát Gömbösék ellen és az egyik puccskísérlet után Kozma Miklóssal megüzente Gömbösnek, — egész egyéniségére, kormányzati »módszerére« jellemző módon — hogy »a rendetlenkedőkbe belelövetek és ha a rendetlenség a jobboldalról történik, számomra a különbség csak annyi, hogy ezekbe fájó szívvel fogok belelövetni, míg egy esetleg baloldalról jövő rendetlenkedésbe passzióval«. Gömbösék azonnal megértették e »mélyértelmű« üzenetet.

Közben Bethlen lassan más oldalról is kihúzta Gömbös lába alól a talajt. Az ÉME és MOVE tagjai, meg a különítményesek ugyanis a kormányzóválasztás után egyáltalában nem pihentek meg — nem érezték, hogy nincs rájuk szükség. A naponta felderített puccstervek, a súlyos bombamerényletek, az emberek megkínzásáról és megöléséről érkezett hírek, a Duna—Tisza közén Héjjas Iván bandája által elkövetett rémtettek — mindezek elegendő alapot adtak, hogy lassan, lépésről-lépésre haladva, ha nem is véglegesen, de egyidőre felszámolják ezeket az alakulatokat. A kormány és Horthy magyar gazdáinak álláspontját ebben a kérdésben a legvilágosabban a hadügyminiszter fejtette ki a parlamentben, elmondván, »megtaláljuk az útját és módját annak, hogy azok a fiatalemberek, akik az ellenforradalom első idejében nagyon jó szolgálatot tettek, most minden tekintetben visszatérjenek

a fegyelem keretébe«. A »fiatal emberek« egy időre tényleg úgy tettek, mintha a legfelsőbb üzenet hatott volna rájuk: 1933-tól kezdve azonban ismét feltűnnek és Gömbös, Eckhardt, Endre László, Kovarcz Emil személyében a nemzet sírásói között látjuk őket viszont.

Ezeknek az ellentéteknek a kiküszöbölése közben Horthyék egy pillanatra sem feledkeztek meg arról, hogy uralmuk milyen gyenge alapokon nyugszik. Erre különben is állandóan figyelmeztette őket a munkásság és parasztság fokozódó ellenállása. Megkísérelték tehát elterelni a figyelmet az alapvető kérdésekről, a mérhetetlen kizsákmányolásról, a dolgozó nép teljes elnyomásáról azzal, hogy hatalmas méretű antibolsevista és irredenta propagandát indítottak.

Az antibolsevizmus kezdettől fogva beletartozott a magyar fasizmus fegyvertárába. Mindent ezzel indokoltak; a karhatalom növelését éppúgy ennek a gondolatnak jegyében hajtották végre, mint a »titkos« katonai kiadások emelését, (mely kiadásoknak nagyrésze az ő zsebükbe vándorolt). Az iskola padjaitól kezdve a bolsevizmus rémével fenyegettek meg mindenkit. Nem volt egyetlen »hazafias« szónoklat, egyetlen ünnepség, egyetlen intézkedés sem, amelyben ne hivatkoztak volna a »vörös rémre«. A katonai vezetés külön »vörösvédelmi szervezetet« hívott életre, amely összeköttetésben állva a nemzetközi bolsevistaellenes szervezetekkel, figyelte az ország minden lakóját és propagandája útján naponta új, meg új rémhírekkel gyalázta a bolsevizmust.

Ugyanekkor mindenfajta ellenforradalmi orosz mozgalmat a magyar kormány nagy összegekkel támogatott. Nemcsak, hogy készen állt állandóan egy Szovjetunió elleni támadásra, hanem a Szovjetunióból kivert Wrangel-tisztek éppúgy otthonra találtak náluk, mint ahogy minden orosz szélhámos »herceg« Horthy támogatását élvezte. Ilyen orosz »hercegeket« hosszú ideig láttak vendégül magyar arisztokraták és főpapok is. Elég volt, hogy egy hirhedt fehér tábornok Bulgáriában feltűnjön; Horthy azonnal követet küldött hozzá, Gömbös meg Eckhardt pedig leutaztak tárgyalni vele.

Ugyanilyen céltudatosan alkalmazták Bethlenék az irredenta propagandát is. Ennek terjesztésére és ébrentartására hatalmas, 40—50 különböző egyesületet, ligát összefogó

szervezetet alkottak, a Magyar Nemzeti Szövetséget. Hasonló célból alakult a Szervezetek Központja. Ennek a rendkívüli nagy összegekkel támogatott Központnak a munkáját egyidőben Bethlen, majd Teleki Pál gróf irányította a háttérből.

Bethlen külpolitikáját is a revizionizmus határozta meg: az ú. n. utódállamok felrobbantására törekedett kezdettől fogva és ő is, meg Teleki is ezeknek az államoknak barátságos közeledései elől következetesen kitértek. A revizionizmus azonban — mint Andics Erzsébet kitűnően összefoglalja — a magyar ellenforradalmi rendszer számára nemcsak a külpolitika iránya, hanem ennél sokkal több. »A területi integritás hangoztatása, a felülről nagyra nevelt honfibú, az országzászlós nemzeti gyászünnepek, a magyar reakciónak jó szolgálatot tettek: az idegen segítséggel hatalomra került rendszer így igyekezett egyáltalán nem hazafias eredetét felejtetni és a tömegek felé bizonyos nemzeti dekorációt építeni, nem kevésbbé hazaáruló további ténykedései leplezésére. A revizionizmusból élt, ez akart lenni erkölcsi tőkéje annak a néppusztító rendszernek, amely a magyar nép elől szinte elzárta a levegőt, a fejlődésnek, felemelkedésnek minden lehetőségét«.

Jól beszélték természetesen Horthy kormányai a fasisztáknemzetközi nyelvét, az antiszemitizmust is. Első dolguk volt a hirhedt, ú. n. numerus claususról szóló törvényjavaslatot meghozni, az első zsidótörvényt, amelynek értelmében a zsidó egyetemi hallgatók legnagyobb részét kizárták az egyetem falai közül.

Sok mindennel próbálkoztak az egymást követő kormányok annak érdekében, hogy elterelj ék a figyelmet az alapvető kérdésekről, hogy valamiképpen kiszélesítsék az ellenforradalom osztálybázisát, növeljék híveinek számát. Ilyen irányú tevékenységük eredménye volt a vitézi rend létrehozása is. E középkori jellegű szervezet célja — mint a vitézi rend »kiskátéja« mondja: »ápolni a hazafiúi erényeket és egyúttal állandó értékű nemzetvédelmi szervezetet létesíteni úgy a kívülről jövő, mint a belső romboló erők újbóli forradalmi kísérleteivel szemben«. Ez a »magasztos« cél pedig úgy érhető el, ha »a vitézi rend tagjainak biztos megélhetés és vitéz voltukhoz illő tekintély biztosíttatik«.

Részben ugyanezt a célt szolgálta a felsőház visszaállítása, mellyel Bethlen tulajdonképpen ismét visszaiktatta jogaiba a »történelmi« arisztokráciát és főpapságot. Ő maga nyiltan kifejtette, hogy a felsőház célja: »kellő érvényt szerezni a törvényhozásban a nemzeti, konzervatív szempontoknak«, és ilyen módon a képviselőház működését ellenőrizni, korlátozni. Nem is csalódott, mert a felsőház, melynek tagjai egyrészt a mágnás-családok által választottakból, másrészt a főpapokból kerültek ki, készségesen teljesítette is sok alkalommal ezt a »megtisztelő« feladatot.

Külön fejezetet igényelne annak az általános korrupciónak a története, amelyről a Bethlen-kormány szerte a világon nevezetes volt. Nem volt az államigazgatásnak egyetlen ága, egyetlen olyan fóruma sem, ahol a hozzáértők megvesztegetéssel, protekcióval ne tudtak volna eredményt elérni. A miniszterektől az altisztekig mindent el lehetett érni, csak tudni kellett a módját. Hosszú éveken át hangos volt az ország a panamavádaktól: ebben a korszakban, utoljára az 1925 végén kipattant frankhamisítási ügy vetett világot a magyar arisztokrácia és államigazgatás teljesen korrupttá, rothadttá vált közéleti erkölcseire.

Egyáltalában nem csodálatos, ha mindezek, súlyosbítva a rettenetes adóterhekkel, a dolgozó nép teljes elnyomorodásához vezettek. Még a kormányhoz közelálló szervezetek, közigazgatási hatóságok jelentései is panaszokkal zsúfoltak: nincs a dolgozó népnek egyetlen olyan rétege sem, amely ismételten ne hallatná szavát ebben a kérdésben.

Budapesten pl. 1922-ben a halálozások száma lényegesen meghaladta a születésekét. A 19.000 halottból majdnem 5.000 esik az ötéven aluli gyermekek csoportjába. Az anyák rossz táplálkozása, az egészségtelen lakásviszonyok által csak növekvő gyermekhalandóságot fokozta még az is, hogy a csaknem 1 millió lakosú városban mindössze 530 kórházi hely jutott tuberkulotikus gyermekek részére. Még a hivatalos jelentés is elszörnyülködve mutat rá arra, »hogy nemcsak a külvárosi részekben, ahol a munkástömeglakások vannak, de a városok közepében is meg lehet találni a tömeglakást és a legkétségbeesettebb nyomort«. Ezekben a lakásokban »bűzös szobákban,

8—10 gyermekes családok fetrengenek, a gyermekek úgyszólván meztelenül«.

Nem sokkal különb a helyzet vidéken sem. A bányászok fizetése kevés ahhoz, hogy a szükséges ruházati cikkeket és lábbelit beszerezzék. Egy Hajduszoboszlóról érkezett távirat pedig arról a 4.000, arató- és cséplőrész nélkül maradt földmunkásról beszél, akik »szívfacsaró nyomorban sínylődnek és ha gyors segítséget nem kapnak, éhtifusznak esnek áldozatul«. Gyulán olyan családok vannak, ahol hetenként csak egy-két napon át tudnak kenyeret enni, Szegváron 200 családnak már nincsen betevő falatja — mondja az egykorú jelentés — és hogy az éhhaláltól megmeneküljenek, »zöld hitelt« vesznek igénybe; aratási kölcsönbe vesznek búzát, amely után 40—50 kg. búza kamatot fizetnek. Aratás után így kenyérre valójuk sem marad.

1924 karácsonyát — a szombathelyi főkapitány szerint — a tisztviselők hideg szobában, üres gyomorral és üres zsebbel ünneplik: ugyanígy panaszkodnak felterjesztéseikben az egyetemi tanárok és az egyetemi hallgatók is.

A falvakban éppen ezen mérhetetlen nyomor következtében, gombamódra szaporodnak a szekták, melyeknek tagjai elsősorban a falusi plébánosok kizsákmányolásától akarnak megmenekülni.

A háború után ismét nagyobb méretekben indul meg a kivándorlás, melyet a kormány szívesen támogat. Nemcsak azért, mert ezzel a nyugati hajóstársaságok érdekét képviselő diplomáciai megbizottaknak tesz szívességet, hanem azért is, mert a kormány hasznot húz minden egyes kivándorlóból. A népjóléti miniszter nyíltan kijelenti: »aki nem tud megélni Magyarországon, az vándoroljon ki«.

A kormány gondoskodik arról, hogy még a jótékonysági akciókból is lefölözze a maga hasznát: az Országos Inségenyhítő Mozgalom céljaira befolyt összegből nemcsak a vitézi telkeket látják el mezőgazdasági felszereléssel, hanem a különböző jótékonysági egyesületekben elpanamázott pénzeken kívül a Magyar Nemzeti Szövetségnek és a MOVE-nek is juttatnak hatalmas összegeket.

A fehérterror által létrehozott, néppusztító Horthy-rendszer ilyen sorsra juttatta a dolgozó magyar nép legnagyobb részét. Ez ellen a rendszer ellen vették fel a harcot kezdettől fogva a magyar kommunisták, a munkásosztály legjobb fiainak támogatásával.

IV.

ÉS HARCOLT A NÉP...

A Tanácsköztársaságot letiporta az imperialista túlerő, de a dolgozó nép többé nem felejtette el, mindig emlékezetében élt, hogy ha rövid időre is, de egyszer már képes volt lerázni magáról a kizsákmányolók igáját. A munkásokban, a parasztokban, a tanítókban és tanárokban, a művészekben élt a felszabadulás után való vágy. A hamu alatt izzott a parázs...

Az újra hatalomra jutott nagybirtokosok és nagytőkések egyetlen pillanatig nem csináltak titkot abból, hogy a szervezett munkássággal nem akarnak együtthaladni, de ugyanígy megbízhatatlannak tartották a szegényparasztokat, a zselléreket, a cselédeket. Igen jellemző, hogy a szegedi kormány első intézkedései között szerepelt a statárium kihirdetése, mellyel már eleve el akartak fojtani minden haladó megmozdulást. De hiába rakták meg katonasággal Budapestet, a vidéki ipari központokat, a bányákat, — a munkásságot nem lehetett megfélemlíteni. A hadügyminisztérium megbízottja 1919 augusztus 22-én kétségbeesetten jelenti, hogy Tatabányán semmi eredményt nem tudtak elérni, mert »a tatabányai munkásság egyáltalában nincs meggyőződve a rendszerváltozás előnyeiről és a proletárdiktatúra visszaállításáról szőnek terveket.« A kommunista agitáció rendkívül erős — állapítja meg ugyanez a jelentés — és hiába minden katonai terror, a termelés nem emelkedik. A bányászok tömegesen jelentenek beteget, hogy így vonják ki magukat a munka alól.

Dormándy ezredes ezzel egyidőben a fővárosi kommunista »izgatásról« terjeszt elő aggódó jelentést. A munkások titokban és nyiltan gyűléseznek és egyáltalán nem hajlandók az új

rendszerrel megbarátkozni. Éppen ezért Dormándy azt javasolja, hogy a munkásházakat a lehető legerősebb megfigyelés alá kell venni és egészen egyszerűen azokat a munkásokat, akik éjjel nincsenek otthon, feltétlenül le kell tartóztatni, mert biztosan kommunista gyűlésekre járnak...

A parasztság körében szintén igen erős volt az ellenszenv a »nemzeti hadsereg«-gel szemben. Az ország legkülönbözőbb részein levő katonai körletparancsnokságok állandóan arról panaszkodnak, hogy »a lakosság renitens magatartást tanusít.« Így például a siófoki körletparancsnokság azt jelenti, hogy Kálóz és Sárkeresztúr község lakossága nem volt hajlandó megjelenni a sorozóbizottság előtt és ezért erős karhatalmat kellett a két községbe vezényelni.

1919 szeptember 6-án a tatabányai és felsőgallai bányamunkások fegyvert ragadtak és megtámadták a csendőrséget. A véres összeütközésnek öt halottja és rengeteg sebesültje volt, a bányászok általános sztrájkba léptek.

A honvédelmi minisztérium a belügyminisztériumhoz fordult nagy ijedtségében, hogy küldjön sürgős segítséget. Jellemző, hogy a belügyminisztérium még a »nemzeti hadseregben« sem bízott eléggé, nem tartotta elég erélyesnek és a román főparancsnoksághoz (!) fordult, hogy legalább néhány század román katonaságot irányítsanak a forrongó bányatelepre...

A kommunisták legjobbjai illegalitásba kényszerültek, vagy külföldre menekültek a terror elől, üldözésüknek azonban — Horthyék várakozásával ellentétben — az lett az eredménye, hogy a munkások és parasztok még jobban meggyűlölték, még kevésbbé hajlottak az új rendszerrel való megbékülésre. Szeptember 8-án a főváros utcáin kis falragaszok jelentek meg, amelyben a Lenin-fiúk, a Tanácsköztársaság hős harcosai, üzenik, hogy még nem haltak meg, élnek és vissza fognak jönni, résen vannak, megbosszulják majd magukat.

A városparancsnokság helyzetjelentése azt állapítja meg, hogy a munkások körében erős a reménykedés, hogy visszatér még a proletárdiktatúra. Oláh Dániel, akiből Friedrichék azért csináltak minisztert, hogy a rendszernek »demokratikusabb« színezetet adjanak, és akit teljesen kézben tartottak, ez a munkásáruló miniszter tervbe vette, hogy meglátogatja az

Istvántelki főműhelyt. Amikor a munkások ezt megtudták, olyan izzó hangulat kerekedett, hogy Oláh jobbnak látta »látogatását bizonytalan időre elhalasztani.«

Szeptember 10-én a nagymányoki bányászok léptek sztrájkba és annyira »elfajult« a helyzet, hogy a kaposvári körletparancsnokság kénytelen volt a bányászok kényszer-sorozását elrendelni, mert csak így, a szuronyok fenyegetéseivel merték remélni, hogy a bányászok újra felveszik a munkát.

Az egész ország dolgozó népe egységes volt a Horthy-rendszer elleni harcban. A fővezérséghez napról-napra érkeztek a riasztó jelentések a lakosság ellenséges hangulatáról, a hadsereggel szemben való fenyegető magatartásáról. Erre a valóban népi ellenállásra jellemző az, hogy Szolnokon a sorozáson 2000 behívott közül 1919 november 25-én csak 400 jelent meg és a 400 jelentkező közül is csak 100 mutatkozott »megbízhatónak.« Egyes községekben, így például a 10.000 lakosú Szabadszálláson a sorozáshoz csupán 12 ember jelentkezett, ebből alkalmasnak 6-ot találtak. A lakosság azt mondja, hogy nekik nem parancsol senki. De nemcsak Szabadszálláson, hanem Kunszentmiklóson, Izsákon, Albertirsán és még sok más helyen is hasonló a helyzet — jelenti december 15-én a »nemzeti hadsereg« fővezérsége.

A munkásság és parasztság utálattal és undorral fordult el a Peidl—Peyer—Miákits és a hasonszőrű árulóktól és nem szűnt meg harcolni a Horthy-fasizmus ellen. 1920 január 30-án a hadügyminisztérium helyzetjelentése a következőket írja: »A Magyar Általános Kőszénbánya tatabányai telepén a munkásság most csendes, de ez a csend csak látszólagos, mert a parázs a hamu alatt folyton izzik.«

Február elején Horthy Miklós fővezér Kecskemétet óhajtotta meglátogatni. Annyira »bíztak« a lakosság részéről megnyilvánuló kedvező fogadtatásban, szívből jövő lelkesedésben, hogy a látogatás előtt egy-két nappal a kecskeméti rendőrség összefogdosta »az összes munkáskülsejű embereket.« Így készítették elő Horthy kecskeméti látogatását...

A Kommunisták Magyarországi Pártja, amelyről Horthyék azt hitték, hogy sikerült teljesen megsemmisíteni, 1920 elején röpcédulák tízezreivel árasztotta el az országot. A föld-

műves szegényekhez, a napszámból tengődőkhöz, a zsellérekhez fordult a Párt, hogy harcra buzdítson a berék, az ingyenélők ellen, hogy visszaszerezhesse a parasztság az elrabolt földeket, a szegények hatalmát.

Egy másik röpcédula a bányászokat hívja fel ellenállásra. »... Bányászok, testvérek! Készüljetek egy új forradalomra!... Elszántság, kitartás meg fogja hozni a proletariátus szent vértanúi szenvedéseinek gyümölcseit, az új, győzelmes és legyőzhetetlen forradalmat, a proletárdiktatúrát, a kommunizmust!... Ezt üzeni néktek testvéri üdvözlettel a Kommunisták Magyarországi Pártja.« És a bányászok hallgattak a Párt szavára. A Horthy-fasizmus negyedszázados terrorja, Peyerék minden árulása sem tudta megtörni a bányászokat, harcoltak lankadatlanul, úgy, ahogy csak erejükből tellett, szabotázzsal, sztrájkkal, és nem egyszer fegyverrel.

A forradalmi szellem napról-napra jobban erősödött. Horthy kormányzó 1921 január 26-án sürgős jelentést kér Ferdinándy belügyminisztertől a bolsevista mozgalmakkal kapcsolatban, mert arról értesült, hogy a »Proletár« című kommunista lap olyan rendszeresen és pontosan jelenik meg, mintha Budapesten lenne a nyomda, azonkívül a munkások egyre nyiltabban éneklik az Internacionálét...

Érthető, ha az uralkodó osztályok mindent megtettek a csendőrség, rendőrség és katonaság erősítésére. Különösen a csendőrség létszámát emelték igen nagy mértékben és 1921 február 1-én — hivatalos adatok szerint — 600 csapattiszt és 11.400 főnyi legénység teljesített külső őrszolgálatot, ami annyit jelent, hogy az adminisztrativ és belső munkán foglalkoztatottakkal együtt a csendőrség létszáma ennél jóval magasabb volt. Hogy világosabb legyen előttünk, milyen hallatlanul nagy volt ez a szám, ahhoz csak azt említsük meg, hogy az első világháború előtt, 1913 november 1-én Magyarország egész területén 265 csapattiszt és 11.668 csendőr teljesített szolgálatot! Pedig Tisza István Magyarországában is volt már elég csendőr.

A hadügyminisztérium katonapolitikai osztálya rendszeres helyzetjelentéseiben arról számol be, hogy a munkásság és parasztság hangulata aggodalomra ad okot. Ezek a helyzetjelentések megállapítják, hogy igen nagy veszély rejlik

abban, hogy a falusi szegények nagy tömegei egyre erősebben igyekeznek belekapcsolódni a politikába.

1921-ben a Bécsben tartózkodó magyar kommunisták irányításával Andics Erzsébet és társai megszervezik az első illegális kommunista csoportot Budapesten. Röpcédulák terjesztésével, a munkásság közti agitációval készítik elő az illegális Kommunista Párt megalakítását.

1922 elején egyre szaporodnak a sztrájkok. Horthyékat rendkívül nagy mértékben nyugtalanította az, hogy a sztrájkok igen nagy része nem gazdasági, hanem politikai okokból robbant ki és az, hogy ellentétben az első világháború előtti sztrájkmozgalmakkal, amikoris az egy szakmában kitört sztrájkot rendszerint el lehetett szigetelni a többi szakmától, most 1922-ben a sztrájkok elharapódzása »jóformán meggátolhatatlan.«

Hiába próbálták Horthyék jobboldali szociáldemokrata ügynökei **megakadályozni a sztrájkok** kitörését: a jogaikért harcoló munkásokat segítette, irányította az 1922 elején megalakult kommunista szervezet. A csoport élén az emigrációból hazatért Gerő Ernő elvtárs állt. Illegális lapjuk a »Kommün« rendszeresen megjelent. Ennek a kommunista szervezkedésnek már komoly kapcsolatai voltak a különböző üzemek dolgozóival. Az illegális harcnak egyik felemelő mozzanatát örökítette meg Madarász Emil az »Ezen az estén« c. költeményében:

„...Ezen az estén Csepelen
Boldog tavaszt igért a szél.
S az érc-antennák, melyeken
Egykor Lenin elvtárs beszélt,
Ma égigérő tűz-bokréták,
Ma izzó ércmájusfa mind:
Csepel feltámadt, Csepel él,
Csepel velünk megint!

Tengernyi vér és harc után
A gyári pince mélyiben
Ezen az esén állt fel újra
A KMP-sejt Csepelen".

Egy bizalmas kimutatás szerint, amely az 1922-ik év első felében Magyarországon lezajlott sztrájkokról ad hozzávetőleges képet, kitűnik, hogy rövid hat hónap alatt 47.283 munkás állott **hosszabb-rövidebb** sztrájkban. Sztrájkoltak a vas-

munkások, a vegyipari munkások, a Ludovika-akadémia segédszemélyzete(!), a budapesti tudományegyetem segédszemélyzete, a pécsi, kőszegi, budapesti építőmunkások, a miskolci molnárok, a budapesti pénzintézeti alkalmazottak, a pécsi bányászok, a szabómunkások — forrongott az ország. De nemcsak a munkásság, hanem még a hihetetlen csendőrterror alatt nyögő parasztság is kivette a részét a sztrájkokból. 1924 június 12-én Derekegyházán a Tompai-majorban 150 szerződéses aratómunkás, 23-án Nagymágocson 21 szerződéses kertészleány szüntette be a munkát, úgyhogy a csendőrség közbelépését kellett az uradalmaknak igénybe venni. Ezeken a helyeken a sztrájk oka bérkövetelés volt, de akadtak szép számmal politikai jellegű földmunkássztrájkok is. A szegedi csendőrkerületi parancsnokság nagy aggodalommal jelenti, hogy a békésmegyei Szentetornya és Gádoros községből a nagymágocsi uradalomnál leszerződtetett 250 répaszedő munkás 1924 május 28-án azért lépett sztrájkba, hogy a bandagazdát azonnal bocsássák el.

Somogy megyében, Diószpusztán az aratómunkások a repce kévékbe mannlicher töltényeket kötöznek és a repce szálakba husángokat csempésznek, hogy csépléskor tüzet idézzenek elő, jelenti 1923 június 23-án a pécsi honvéd vegyesdandár parancsnokság. A miskolci csendőr kerületi parancsnokság 1924 augusztusában arról számol be, hogy nem egy helyen az alsópapság a szegényparasztok mellé áll és így például a krasznokvajdai plébános prédikációjában azt mondta: »ne dolgozzatok 2 kg búzáért, mikor az urak csak dőzsölnek, ha kérges is a tenyeretek, úgy járhattok felemelt fővel, mint a királyok, mert a munka tietek...«

Valóságos forradalmi népmozgalom volt keletkezőben. És a nép, amely már egyszer megízlelte saját hatalmát, várta, bizalommal tekintett a Kommunisták Magyarországi Pártja felé. A Párt pedig ebben a hallatlanul nehéz, súlyos helyzetben, amikor mindenfajta kommunista tevékenységért statáriális bíróság várt a hős harcosokra, elküldte legjobb fiát, Lenin és Sztálin legderekabb, leghűbb magyar tanítványát Magyarországra, hogy élére álljon a dolgozó nép harcának. 1924 decemberében illegális úton visszaérkezett Magyarországra a Tanácsköztársaság hős népbiztosa, Rákosi Mátyás...

A KÖNYVBEN FELHASZNÁLT FORRÁSOK JEGYZÉKE

(A jegyzetek között előforduló rövidítések: BM = Belügyminisztérium, Eln. tan. irattára = Elnöki Tanács irattára, FM = Földművelésügyi Minisztérium, HL = Hadtörténelmi Levéltár, HM = Honvédelmi Minisztérium, Min. tan. jkv = Minisztertanácsi jegyzőkönyv, ME = Miniszterelnökség, MMI = Munkásmozgalmi Intézet, MNHF = Magyar »Nemzeti Hadsereg« Fővezérsége, OL = Országos Levéltár, PM = Pénzügyminisztérium, Pm. L = Pestmegyei Levéltár, VKM = Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, gye = gyalogezred, főparság = főparancsnokság.)

I. A Tanácsköztársaság hátbatámadása

5. o. A Tanácsok első országos gyűlése: »A magyar Tanácsköztársaság.« 278., 307. l.

6—8. o. Haubrich, Vanczák és Miákits árulása: HL. Bp. kir. büntető járásbíróság, Hönig Vilmos tü. őrnagy elleni per iratai. B. 1925—25. 704.

8—9. o. A jobboldali szociáldemokrata népbiztosok aknamunkája a Tanácsköztársaság ellen: Réti: »Bethlen—Peyer-paktum«. »Századok«. 1950. 1—4. 48. l.

9—10. o. Az »antibolsevista komité« felhívása: OL. ME. 1919—5. (Az ellenforradalmi kormány iratai.)

10—11. o. Horthy titkos feljegyzése az ellenforradalom politikai irányelveiről: HL. MNHF. 1919—I.—1/3.

11. o. A szegedi ellenforradalmi szervezkedés: Kelemen Béla: »Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi kormány történetéhez.« 492. l.

11—12. o. A bankgasseri pénzrablás: OL. BM. eln. 1921—4—5162, OL. MB. 1922—III.—2660, ME. 1926 iktatlan (T tétel után), Gratz Gusztáv: »A forradalmak kora.« 197. l. kk.

14—17. o. A magyar Tanácsköztársaság elleni fegyveres intervenció előkészítése (A párizsi béketárgyalások, Clemenceau táviratai, a nagykikindai tanácskozás.) Turok: »Az amerikai imperializmus rablótervei a délkeleteurópai államokban 1919-ben.« Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének értesítője 1951. jan.—márc. 29—62. l., HL. Vörös Hadsereg Főparság. 1919—701/164, 789, 716/170, 720/171, 781/163.

15. o. Horthy jellemzése: Rákosi Mátyás: »A magyar jövőért« kötetben »Ki a felelős« című előadás alapján. 179. l.

15—16. o. A parasztság ellenállása a »nemzeti hadsereggel« szemben: OL. ME. 1919—125. (Az ellenforradalmi kormány iratai.)

16. o. Károlyi Gyula gróf tiltakozó levele a magyarországi francia csapatok főparancsnokához a román földreform miatt: OL. ME. 1919—45. (Az ellenforradalmi kormány iratai.)

16—17. o. Julier és Craenenbrock árulása: HL. MNHF. 1919—T5. T9.

II. A fehér terror

1. A Peidl-kormány visszaállítja a kapitalizmust

18. o. A szociáldemokraták felajánlkozása az imperialista hatalmaknak: HL. Vörös Hadsereg Főparsága 1919—802/166, 163.

19—22. A Peidl-kormány megalakulása, működése: Hivatalos Közlöny 1919. augusztus 1—6, OL. ME. 1919—VI.—3812, —3815, —3818, —3820. OL. ME. 1919—XXXVII—3875, Garami: »Forrongó Magyarország« 155. l.

2. Mindent a hatalomért

22. o. József főherceg kiáltványa, a Friedrich-kormány kinevezése: OL. ME. 1920—III.—5863 (3872/1919.).

3. A »nemzeti hadsereg«

23—24. o. A »nemzeti hadsereg« sorozási utasításai: HL. MNHF. 1919—III/a—1567, HL. MNHF. 1919—III/a—2268, HL. MNHF. 1919—6070.

24. o. Belitska, távirata Horthyhoz: HL. MNHF. 1919—90.

24—25. o. Friedrich a fehér terrorról: OL. ME. 1919—XXXVII—4150.

25. o. Szemtanu a fehér terrorról: MMI. 1919/1—A. XXII—417.

26—27. o. A siófoki tanácskozás, Hayden elhurcolása: Beniczky Ödön vallomása: »Az Ujság« 1925. május 31.

27. o. Horthy bizalmas tisztiparancsa a propaganda járőröknek: HL MNHF. 1919—134.

28. o. Orgoványi kommunisták legyilkolása: HL. M. kir. egyesített csendőriskolák parsága 1923—1923.

4. Az antant-missziók és a fehér terror

28. o. Moravek alhadnagy »megbüntetése«: HL. MNHF. 1919. — iktatlan.

29—30. o. Horovitz nyilatkozata: HL. MNHF. 1919. — iktatlan.

30. o. Horthy bizalmas fővezérségi parancsa a »rémhírterjesztő« tisztek ügyében: HL. HM. 1919. — iktatlan.

31. o. Horthy beismerése a »nemzeti hadsereg« garázdálkodásairól. HL. Bp. ker. kat. parság. 1919. eln. — 83.

31. o. A hadügyminisztérium a tisztek »üzleti tevékenységéről«: HL. HM. eln. 1920—11.153.

31. o. Horthy a tisztek mulatozásairól: HL. MNHF. 1919—134.

31—32. o. Horthy bizalmas fővezérségi parancsa tisztjeinek züllött magatartásáról: HL. MNHF. 1919. — iktatlan.

32. o. Horthy tisztiparancsa a tisztikar fegyelmezetlenségéről: HL. MNHF. zalai gye. parsága. 1919—69.
33—34. o. Horthy nyilatkozata Horovitz missziójáról, levele Horovitzhoz: HL. MNHF. 1919. — sajtóosztály — 2806, HL. MNHF. 1919—VI—2579.
34—35. o. Yates felhívása a magyar csendőrséghez: »Nemzeti Ujság« 1919. nov. 19.

5. Az antant-diplomácia működésben

37. o. Clark véleménye Horthyról: Garami: »Forrongó Magyarország« 175. l.
38. o. A szociáldemokraták és a polgári politikusok megegyezése Horthyval: »Népszava« 1919. nov. 6.
38. o. Horthy nyilatkozata a munkásság megnyerésére: »Nemzeti Ujság« 1919. nov. 12.
39. o. A budapesti városparancsnokság az elburjánzó korrupcióról és panamákról: HL. HM. Váp helyzetjelentés 1919. nov.
39. o. Készülődés a budapesti »bevonulásra«: HL. Kaposvári körletparság. 1919—920.
40. o. Mattyasovszky főkapitány rendelettervezete a budapesti bevonulás biztosítására: HL. MNHF. 1919—II/a—T56.
41. o. A Héjjas-különítmény kecskeméti tömeggyilkossága: HL. MNHF. 1919—I/a—2321. Képviselőházi Napló 1924. január 22.
42—44. o. A csendőrségi ügyészség vádirata a négy gyilkos kulák ügyében: HL. M. kir. egyesített csendőriskolák parsága. 1923—2208.
43. o. A gyilkos kulákok levele Horthyhoz: HL. MNHF. 1919—I/a—2321.
45. o. A kecskeméti főkapitány a Héjjas-banditák gaztetteinek hatásáról: HL. MNHF. 1919—I/a—2321 (5497/1919.)
45—46. o. Rákosi Mátyás a SZDP áruló tevékenységéről: »Rákosi per« 138. l.
46—47. o. A szociáldemokraták alkudozása Huszár Károllyal: Garami: »Forrongó Magyarország« 195. l.

6. A terror intézményesítése felé — szociáldemokrata támogatással

48. o. A halálraitélt Lenin-fiúk búcsúlevele: »A magyar Tanácsköztársaság« 374. l.
48—49. o. A Huszár-kormány internálási rendelete: OL. ME. 1921—XXXVII—164 (1176/1920).
50. o. Huszár miniszterelnök levele a budapesti antant-misszióhoz a fehér terrorról: OL. ME. 1921—XXXVII—164 (4286/1919).
51. o. Jelentés a szociáldemokrata gyülésekről: HL. Bp. karhatalmi főparság. 1919. Helyzetjelentések.
51—52. o. Peyerék kilépése a Huszár-kormányból: OL. ME. 1920—III—491.
53. o. Horthy közbelépése a tonyódi gyilkosok érdekében: MMI. 1919/2—A. XXII—417.

7. Egy jellegzetes politikai terrorakció — Somogyi és Bacsó meggyilkolása

53—57. o. A Somogyi—Bacsó gyilkosság: MMI. 1920/4—A. XXIII—417. MMI. 1920/3—A. XII—7, MMI. 1930/1—A. XII—417, Beniczky Ödön vallomása: »Az Ujság« 1925. május 31.

8. Megszilárdul a kapitalizmus, növekszik a dolgozó nép nyomora

58. o. Jelentés a főváros csökkenő élelmiszerfogyasztásáról: OL. ME. 1921—XXXII—3891.
58. o. A Hangya és a nagyvágók zsírspekulációja, a lakosság elkeseredett hangulata: HL. HM. Váp helyzetjelentés 1920. január.
59. o. A szobi járásban dúló éhínségről: OL. ME. 1920—XXXVII—1637.
59. o. Statisztikai adatok a munkások reálbérének csökkenéséről: OL. ME. 1920—XII—10.156.
59. o. A nagybirtokosok földet adnak ingyen a csendőrségnek: HL. HM. 1921—130.659.
59. o. A GYOSZ gyűjtése a »nemzeti hadseregnek«: HL. HM. Váp helyzetjelentések, 1919. december.
60. o. A magyar ipari vállalatok nyereségéről, külföldi tőke behatolásáról: HL. HM. Váp helyzetjelentések 1920. január.

9. A fehér terroristák klerikális szövetségesei

61—62. o. Prónay—Zadravetz levélváltása: HL. Prónay biz. iratai 1920. iktatlan.
63. o. Prohászka püspök Horthy székesfehérvári tartózkodásáról: Prohászka Ottokár: »Soliloquia« (idézi Balázs B. »Klerikális reakció a fehér terror idején« című cikkében. »Századok« 1950.) 1—4. sz.)
63. o. A miniszterelnök estélye: »Nemzeti Ujság« 1919. december 7.
64. o. Katolikus pap pogromra uszító beszéde: OL, ME. 1919—37. (164. 652/1919.)
64. o. Laky bencéstanár soviniszta beszéde: MMI. 1919/1—A XXII—416.
65. o. A »nemzetvédelmi« szervezet kiépítése: HL. Bp. kat. körletparság. 1919. eln.—1489.

10. Horthy Miklós »Magyarország kormányzója«

65—66. o. Horthy napiparancsa »a jogrend fenntartásáról«: HL. MNHF. 1919. iktatlan.
66. o. Haller nyilatkozata Horthy kormányzóválasztása érdekében: »Nemzeti Ujság« 1920. február 4.
68. o. Horthy kormányzóválasztása alkalmával kifejtett terror: Képviselőházi Napló 1920. március 2.

III. Az ellenforradalmi rendszer megszilárdítása

1. Fasiszta rendszabályok béklyóiban . . .

71. o. Az ellenforradalmi rendszer fasiszta jellegére Rákosi Mátyás mutat rá »A magyar jövőért« c. kötetben, a »Ki a felelős?« című előadásban. Szikra. 1945. 104. o.
74. o. Ráday belügyminiszter összeállítása megtalálható: OL. BM. eln. 1921—23—6160.
75. o. A szénbányászsztrájkkal kapcsolatos hirdetmények szövege: OL. ME. 1921—XXXVII—6584.

76. o. A csornai főszolgabíró jelentése: FM. 1923—62/a—12420.
A tiszafüredi főszolgabíró jelentése: FM. 1924—62/a—38264.

77. o. A zalaegerszegi internáló táborról mindezeket két hivatalos jelentés mondja el: OL. BM. 1922—13—818 és OL. ME. 1922—XXXVII—2968.

79. o. A május elsejével kapcsolatos rendeletek, utasítások OL. ME. 1922—XXXVII—3722, HL. M. kir.—I. orsz. csendőrtart. zászlóalj.. iktatlan, Pm. L. főispáni res. 1923—20 és 1921—14.
Eckhardt emlékirata: OL. Kozma iratok—8—adatgyüjtemény. 1916—1925. 119—124 lap.

81. o. A Bethlen—Peyer paktum előzményeire, tárgyalásaira és mindkét oldalról való betartására vonatkozó, összes rendelkezésünkre álló adatokat kitünő tanulmányban foglalja össze Réti László (A Bethlen—Peyer paktum. Századok 84. évfolyam. 1950. 1—4. sz.) aki a függelékben a paktum szövegét is közli. A szociáldemokraták árulására vonatkozó részt — néha szószerint — az ő előadásából vettük át.

2. Az elsikkasztott földreform.

81. o. A Rákosi idézet »A magyar jövőért« c. gyüjtemény 178. oldalán található a »Ki a felelős« c. előadásban.

83. o. A Rubinek-féle körlevél a kormánybiztosokhoz FM. 1919—29—85900.
Az értekezlet jegyzőkönyve nyomtatásban is megjelent: Értekezlet a földbirtokreform ügyében. Budapest, 1921. Athenaeum.

84. o. Az OMGE beadványa: FM. 1920—29—65004/100273/.
A vasmegyei gazdasági egyesület tiltakozása: FM. 1920—29—65197. A katonapolitikai osztály idézett helyzetjelentése megtalálható: HL. HM. 1923. iktatatlan.

85. o. A kapuvári nincstelenek ügye: FM. 1920—29—65899. (67857.)
A murarátkaiak kérvénye: FM. 1920—29—66285 (1920—67305.)
A bősárkányiak levele: FM. 1921—29—56268.
A földbirtokos osztály álláspontjára vonatkozó helyzetjelentés: HL. HM. 1923. iktatatlan.
A cselédelbocsátásokról: OL. ME. 1925—T—467, OL. ME. 1922—XXXVIII—7305 és OL. ME. 1923—XXIII—1188.

86. o. Az egyházi nagybirtok képviselőinek megbeszélésére vonatkozó iratok: FM. 1921—29—93166.

87. o. A deákiak panaszos levele és Rott Nándor válasza: FM. 1920—29—66649 (68707.)
A farkasgyepüiek ügyét ismertető iratok: FM. 1920—29—67749.

88. A kalocsai káptalan kérelme: FM. 1920—29—65920 (67650.)
A kistarcsaiak kérése és a váci püspök válasza: FM. 1920—29—65065 (65610.)
A dancháziak kishaszonbérleti ügye: FM. 1920—29—68368.
Az előszállásiak panasza a zirczi apátság ellen: FM. 1929—29—48397 (76892.)
A somogykiliti ek kérvénye: FM. 1921—29—56509 (1921—57244.)

90. o. A tiszasasi szegényparasztok panasza a kulákok ellen: FM. 1920—29—67346.
A földreform számszerű adatait és értékelését Andics Erzsébet alapvető tanulmányából merítettük: Ellenforradalom és bethleni konszolidáció. Budapest, 1946. 24—30. 1.
A névtelen megfigyelő véleménye: HL. HM. 1922. iktatatlan.

3. A bethleni »konszolidáció« és dolgozó népünk elnyomorodása

92. o. A karhatalmi szabályzat szövege megtalálható: OL. ME. 1922—XXXVII—4981.
A katonai munkásalakulatokra vonatkozó rendelet: OL. BM. eln.—1923—XXIII—827.
A »T« osztályok működésére vonatkozó iratok közül a legfontosabb: MMI—1919. 17—A. XXII—7.
A cenzúrával kapcsolatos tárgyalások: OL. ME. 1922—XXXVII—459 (1922—9485.)

94. o. A börtönök zsúfoltságára többek között: OL. ME. 1920—XXXVII—3849.
A választójogi törvény tervezetét tárgyaló minisztertanács jegyzőkönyve: Eln. tan. irattára. Min. tan. jkv. 1922. január 24.

95. o. A választásra kirendelendő karhatalom létszáma körüli megbeszélések: HL. HM. 1922—VI. 16—1996.
Teleki Tibor eredeti levele Bethlenhez: OL. ME. 1922-es választások. 360—361. o.
Bethlen rendelkezése csendőrök kivezényelésére: OL. ME. 1922-es választások. 214. o.

96. o. Korodi Katona Indítványa az 1920-as nemzetgyűlés Irományaiban. XII. 295. szám.

96. o. Eckhardt távirata a fejérmegyei főispánhoz: OL. ME. 1922—V—3669.
A kormányzóról szóló cikket Hegedüs György képviselő írta, megtalálható: OL. ME. 1923—V—3738.

98. o. Horthy üzenete Kozma Miklós naplójegyzetei között. OL. Kozma iratok 2. számú Adatgyűjtemény, 64—67. 1.

100. o. A Szervezetek Központjára, elszámolására vonatkozó iratok: Eln. tan. irattára. Min. tan. jkv. 1921. aug. 12. és OL. PM. 1923—102 res.
A revizionizmusra vonatkozó Andics idézet: Ellenforradalom és bethleni konszolidáció 50. o.
A »vitézi rend« kiskátéjának szövege: OL. BM. eln. 1929—XIX—91. (658/1921.)
A budapesti egészségügyi és lakásviszonyokra hivatalos jelentés közli az itt felhozott adatokat: OL. ME. 1922—XXXII—3891. (8019—1921.) és OL. ME. 1922—XXII—3891.
A hajduszoboszlói nyomorról szóló távirat: OL. ME. 1922—XXXVII—4901.
A szegvári nincstelenek állapotát jellemző hivatalos jelentés: FM. 1925—62—26673.
Az Országos Inségenyhítő Mozgalom jelentései és elszámolásai: OL. ME. eln. 1924—XXXIII—6084.

IV. És harcolt a nép

104. o. A tatabányai munkásság a Horthy fasizmus ellen: OL. ME. 1919—XXXVII—4144.

105. o. Dormándy ezredes a fővárosi kommunista agitációról: OL. ME. 1919—XXXVII—4163.

105. o. A parasztság ellenállása a »nemzeti hadseregbe« való besorozással szemben: HL. HM. Váp helyzetjelentés 1919 szeptember.

105. o. A tatabányai munkásság véres összecsapása a csendőrséggel: HL. HM. 1919—5a—908/6, MMI. 1919/3—A. XIII. 2.

105—106. o. A Lenin-fiúk röpcédulái, Oláh tervezett látogatásának meghiúsulása: HL. HM. Váp helyzetjelentés 1919. szeptember.

106. o. Nagymányoki bányászsztrájk: HL. Kaposvári körlet parság—1919—909/3.

106. o. Szolnokmegyei sorozás kudarca, a parasztság ellenállása: HL. HM. Bp. kat. körlet parság. 1919. eln—532, HL. HM. Bp. kat. körlet parság. 1919—1574.

106. o. Jelentés a tatabányai bányászok hangulatáról: OL. PM. eln. 1920—1669.

106. o. Horthy kecskeméti fogadtatásának előkészületei: HL. HM. Váp helyzetjelentések 1920. február.

108—109. o. Kimutatás az 1922-es sztrájkokról: OL. Kozma iratok 8, Helyzetjelentés 1921—1923. 32—33. l.

109. o. A derekegyházi, nagymágocsi sztrájkok, az aratómunkások szabotázsa; az alsópapság kiállása a szegényparasztok mellett: HL. HM. katonapolitikai osztály helyzetjelentései.

TARTALOM

Oldal

I. A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG HÁTBATÁMADÁSA 3

II. A FEHÉR TERROR 18

1. A Peidl-kormány visszaállítja a kapitalizmust 18
2. Mindent a hatalomért 22
3. A »nemzeti hadsereg« 23
4. Az antant-missziók és a fehér terror 29
5. Az antant-diplomácia működésben 36
6. A terror intézményesítése felé — szociáldemokrata támogatással 47
7. Egy jellegzetes politikai terrorakció — Somogyi és Bacsó meggyilkolása 53
8. Megszilárdul a kapitalizmus — növekszik a dolgozó nép nyomora 57
9. A fehér terroristák klerikális szövetségesei — 61
10. Horthy Miklós »Magyarország kormányzója« 65

III. AZ ELLENFORRADALMI RENDSZER MEGSZILÁRDÍTÁSA 71

1. Fasiszta rendszabályok béklyóiban 71
2. Az elsikkasztott földreform 81
3. A bethleni »konszolidáció« és dolgozó népünk elnyomorodása .. 90

IV. ÉS HARCOLT A NÉP 104

A könyvben felhasznált források jegyzéke 111